

Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

30 • 1982

SIRP ja VASAR

23. — 29. JUULI — KASAHHI NSV KIRJANDUSE JA KUNSTI PÄEVAD EESTI NSV-s

Varsti pärast seda, kui üldiselt teatavaks sai, et juubeliaasta juulikuul lõpul saavad teoks kauge vennasvabariigi, Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevad meie vabariigis, pöörduvad «Sirbi ja Vasara» toimetuse KASAHHI NSV KULTUURIMINISTRI ŽEKSEMBEK JERKIMBEKOVI poole ettepanekuga vastata mõningatele meie küsimustele. Minister oli meelsasti nõus ja nii sündisidki alljärgnevad read.

■ Seltsimees minister, kuidas iseloomustaksite kasahhi kultuuri arengut nõukogude võimu aastatel ja milliseid tunnuseid on sellesse lisandunud viimastel aastad.

Kuuekümmne teist aastat sammub kasahhi rahvas edukalt Suure Oktoobri kätenäidatud teed. Nõukogude võimu aastatega on Kasahstani paljurahvuseline looming, kirjandus ja kunst kiiresti edasi läinud. Kasahhi rahvas on ajalooliselt lühikese aja vältel saavutanud kõikidel elualadel tohutuid edusamme.

Kultuuri valdkonnas on väljapaistvaks saavutuseks kasahhi rahvusliku teatri-, ooperi-, muusika- ja kujutava kunsti väljakujunemine ning areng, mida revolutsioonielises Kasahstanis olemaski ei olnud.

Praegu tegutseb vabariigis 31 teatrit, 26 kontserdiorganisatsiooni, üle 8000 klubi ja kultuurimaja, 51 muuseumi, 107 kultuuri- ja puhkeparki, edukalt töötavad 17 oblastis 151 tsentraliseeritud klubisüsteemi ja 99 kultuurikompleksi.

Kultuuri edasiminekut tõendavad ilmekalt M. Äuezovi nim. Kasahhi Akadeemilise Draamateatri. Abaj-nim. Riikliku Akadeemilise Ooperi- ja Balletiteatri loomine ja areng, kasahhi kirjanduse ja kunsti dekaadid Moskvast (1936. ja 1958. aastal), kasahhi ooperiteatri külalisesinemised Moskvast (1978) ja Leningradis (1981), M. Äuezovi nim. Kasahhi Akadeemilise Draamateatri külalisesinemised Moskvast (1973), Kaasanis ja Ufaas (1980). 1980. aastal Alma-Atas toimunud rahvapidu kujunes tõeliseks rahvaloomingu pidupäevaks.

Vabariigi teatrid ja kontserdiorganisatsioonid töötavad väga aktiivselt. Rahvaloomingust lähtudes on kasahhi silmapaistvamad kirjanikud loonud teoseid, mis juba on saanud klassikaks: Muhtar Äuezovi «Koblandõ», «Jenlik Kebek», «Aiman Solpan», Gabit Mäsiropovi «Kozõ-Körpeš ja Bajant-sulüü» (eesti keeles «Laul armastusest», 1948) jt. Rahvaloomingust innustudes kirjutas helilooja Jevgeni Brüsselovski ooperid «Kõz-Zibek», «Jer-Targõn», A. Zubanovi ooperi «Abaj». Praegu etenduvad teatrites menukalt uued, NLKP XXVI kongressile pühendatud lavastused.

Üheks Kasahstani kunsti iseloomustavaks jooneks on tema internatsionaalsus. Kasahhi ja vene teatrite kõrval töötavad emakeeles meil maa ainsad uiguuri, korea ja saksa rahvusteatrid. Käesoleval aastal möödub 50 aastat Kasahhi NSV Korea Muusikalise Komöödia Teatri asutamisest. Teatrite repertuaaris on kasahhi, vene, usbeki, ukraina, valgevene, kirgisi jt. dramaatürgide teoseid. Teenitud publikumenu said ka eesti kirjanike E. Ranneti, V. Rähni ja E. Vetemaa teoste lavastused.

Käesoleval aastal esinesid loomingulise aruandega Moskvast M. Äuezovi nim. Kasahhi Akadeemiline Draamateater ja Korea Muusikalise Komöödia Teater Taškendis esines Kasahhi NSV Uiguuri Muusikalise Komöödia Teater. Ukrainas Uurali ja Aktjubiinski draamateatrid, Irkutskis ja Tšitaas Koktšetavi draamateater.

Pika arengutee ühehäälselt laulust sümfooniliste suurvor-

mide ja nüüdisooperini on läbinud kasahhi muusika. M. Tulebajevi, A. Zubanovi, J. Brüsselovski, L. Hamidi, G. Zubanova, J. Rahmadijevi, S. Muhamedžanovi, K. Kozamijarovi, M. Sagatovi, B. Zumanijazovi, N. Tlendijevi jt. teosed on pälvinud rahva lugupidamise Juba 1925. aastal esines kuulus kasahhi laulja Amir Kašanbajev suure edu-ga Pariisi maailmanäitusel. Võlutult kuulas publik kõlavaid stepilaule. «Kasahhi rahvamuusika ilu, kordumatus ja poeetilise meeleolu haaravus tõuseb tervenisti meie silme ette, kui me kuulame kasahhi laulu ja loeme poemi.» kirjutas selle kohta Romain Rolland.

Peatselt saab 50 aastat, mil asutati Kurmangazõ-nim. Kasahhi Rahvapilliorkester, kellele hiljuti anti akadeemilise kollektiivi nimetus, riiklik sümfooniaorkester ja riiklik koorikapell. Oma tegevusaastatel on need kollektiivid palju teinud kasahhi muusika propageerimiseks ja pälvinud väärilise koha meie maa kunstikollektiivide hulgas.

Kasahhi rahval, kellel enne revolutsiooni puudusid balleti-traditsioonid, on nüüd professionaalne balletitrupp Abaj-nim Ooperi- ja Balletiteatris, kus rahvusliku repertuaari kõrval mängitakse maailmaklassika šedöövreid. Kasahhi koreograafiale suureks tunnustuseks on Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli loomine.

Vabariigis on võrsunud terve plejaad tuntud ja tunnustatud ooperi- ja vokaalkunsti meistreid. Nende hulka kuuluvad NSV Liidu rahvakunstnikud R. Zamanova, J. Serkebajev, B. Tölegenova, R. Abdullin, R. Baglanova jt. Nii meie maal kui ka piiri taga tuntakse hästi noorte lauljate R. Rõmbajeva, A. Dinisevi, balletisolistide R. Bapovi, Z. Kastejeva, R. Bajseitova, dirigentide T. Mõngbajevi, S. Kažigaljevi, T. Abdraševi, balletmeisterite B. Ajuhhanovi, Z. Rajbajevi, koorijuhtide A. Molodovi, B. Zamanbajevi ja paljude teiste nimesid, kes väärikalt esindavad Nõukogude Kasahstani kunsti.

■ Tänavu on juubeliaasta. Aastavahetusel möödub 60 aastat NSV Liidu moodustamisest. Kuidas iseloomustaksite Kasahstani kultuurikon-takte teiste vennasvabariikidega juubeli künnisel?

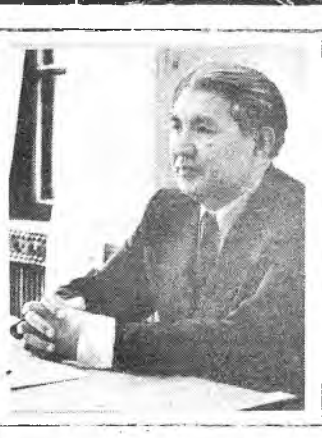
Käesolevat aastat iseloomustab vennaskultuuride vastastikuste sidemete süvenemine. Toimub nende intensiivne vastastikune rikastumine internatsionalismiideede ühtsel alusel. Vaimne koostöö on saanud paljurahvuselise nõukogude kunsti üheks parimaks aluseks.

Kasahstani muusikakollektiivid on esitanud oma kunsti kõigis vabariikides. Viimastel aastatel on Kasahstanis omakorda toimunud Vene NFSV, Usbekistani, Armeenia ja mitme autonoomse vabariigi kirjanduse ja kunsti päevad. Väga oluline on ooperi- ja balletilavastuse vahetus. Käesoleval ajal on Abaj-nim. Ooperi- ja Balletiteatri repertuaaris teoseid, mis teevad au igale teatrilavale. Nõukogude, vene ja välismaiste autorite kõrval on märkimisväärsed eduga läinud kasahhi heliloojate teosed, nagu J. Rahmadijevi ooper «Laul uudismaast», G. Zubanova heroiline ooper «Kakskümmend kaheksa», T. Mõnbajevi ballet «Freskod» jpt.

NLKP XXVI kongressile pühendatud lavastuste ja kontsertide üleliidulise ülevaate kokkuvõtte põhjal pälvis Abaj-nim. Riiklik Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater esikoha ja sai NSV Liidu Kultuuriministeeriumi I järgu diplomi. Esimese preemia sai J. Rahmadijevi ooper «Laul uudismaast» ja laureaadi nimetus anti mitmele Kasahhi NSV teenekale kollektiivile: Riiklikule Sümfoonia-

KASAHHI KULTUURI-ELU TÄNANE PÄEV

orkestrile, Riiklikule Koorikapellile, Kurmangazõ-nim. Kasahhi Riiklikule Akadeemilisele Rahvapilliorkestri-le.

Seoses Kasahstani Venemaa-ga vabatahtliku ühinemise 250. aastapäevale pühendatud ürituste korraldamisega avar-dus kultuurivahetus Kasahhi NSV ja Vene Föderatsiooni loominguliste kollektiivide vahel tuntavalt. Abaj-nim. Ooperi- ja Balletiteater esines Leningradis ja Jaroslavis, Kasahhi NSV Riiklik Sümfooniaorkester ja koorikapell käis turneel Siberis ning Kaug-Idas, Kuibõševis, Blagovestšenskis, Ulan-Udes, Magnitogorskis, Ufaas, Kaasanis, Tambovis esines Karaganda Muusikalise Komöödia Teater. Alma-Atas esinesid Moskvast Sa-tiiriteater ja Novosibirski Muusikalise Komöödia Teater. Moskvast ja Jaroslavis olid ülevaatlikud näitused «Kasahstani kujutav kunst».

Käesoleva aasta aprillis toimusid Moskvast, Ulanovskis, Orenburgis ja Novosibirskis Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevade üritused Vene NFSV-s. Pidulik kontsert NSV Liidu Suures Teatris, kõik Kasahstani kunstimeistrite esinemised olid kõrgel ideeliskunstilisel ja organisatsioonilisel tasemel.

■ Oluline koht Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevadel meie vabariigis on taidluskollektiividel. Kuidas iseloomustaksite rahva iseteguse selle vormi arengut viimastel aastatel?

Ka taidlust ja taidluskollektiivise iseloomustab kiire edasimineku nii kvantitatiivses kui ka kvalitatiivses mõttes. Praegu on taidluskollektiivide 19791 ja neis osaleb üle 282 000 inimese. 208 taidluskollektiivi kannavad rahvakollektiivi austavat nimetust. Kaugel asuvate piirkondade ja väikeste asustatud punktide kultuurilisel teenindamisel tegutseb aktiivselt 1677 auto-klubi. Vabariikidevaheliste kül-

lalisinemiste korraldamise teel arenevad ja tugevnevad taidluskollektiivide kultuuri-sidemed Vene NFSV-ga, Ukrainaga, Usbekistaniga, Kirgiisiaga jne. Näiteks Tšimkendi oblasti laulu- ja tantsuansambel «Dostõk» esines Mol-daavias, ansambel «Šattõk» Usbekistanis. Taldõ-Kurgani rahvateater ja Semipalatinski oblasti taidluskollektiiv «Kalamkas» käisid Aserbaidžaanis, Armeenias ja Vene NFSV-s. Džekazgani oblasti koreograafiagrupp «Ulõtau» osales Gruusia NSV 60. aasta-päeva pidustustes. Alma-Ata oblasti tantsukollektiiv võttis osa Kiievi 1500. aastapäevale pühendatud kontserdist. Alma-Ata oblasti Kegenski rajooni laulukoor osales viimasel Eesti NSV üldlaulupeol.

Seda loetelu võiks jätkata veel väga pikalt.

■ Kirjandus- ja kunsti-päevade eel oleks huvitav teada saada, millised on edasimõjud kirjanduse rahvale lähendamisel, eeskätt raamatukogude kaudu?

Lühikese ajaga on vabariigis tehtud väga palju raamatukogude võrgu loomiseks ja raamatute levitamiseks elanikkonna laiaades hulkades. Praegu tegutseb Kasahstanis üle 20 000 eri süsteemidesse kuuluvat raamatukogu, sealhulgas 9481 rahvarahvatukogu. Nende arv on revolutsioonielise perioodiga võrreldes kasvanud 67-kordselt, raamatufond nendes aga rohkem kui tuhandekordselt.

Tänu paljuharulise raamatukogude võrgu loomisele kasutab nende teeneid umbes 11 miljonit inimest. Ainuüksi Kasahhi NSV Kultuuriministeeriumi süsteemi raamatukogud laenuvad igal aastal lugejatele rohkem kui 130 miljonit raamatut, ajakirja ja muud trükitoodet. Iga lugeja laenuab aastas keskmiselt üle 22 raamatut.

Revolutsioonielises Kasahstanis oli raamatukogude fondides kõigest kaks raamatut iga 100 elaniku kohta. Praegu on raamatukogudes 15 raamatut iga elaniku kohta. Raamatukogude raamatufond ulatub kokku üle 230 miljoni köite.

Vabariigis on edukalt lõpule viidud riiklike raamatukogude tsentraliseerimine ning loodud 275 tsentraliseeritud raamatukogusüsteemi. Kasahstani ja Eesti raamatukogude vahel on ammu kujunenud asjalikud töösidemed raamatute ja metoodiliste materjalide vahetamise alal. Mõni aasta tagasi viibis Alma-Atas grupp Eesti juhtivaid raamatukogutöötajaid, kes tutvusid üksikasjalikult A. Puškini nim. Kasahhi NSV Riikliku Raamatukogu tööga. Märkimisväärselt tegeldakse raamatukogude vennaliku Eesti majandus-, teadus- ja kultuurisaavutusi käsitleva kirjanduse ja eesti kirjanike teoste propageerimisega.

Viimastel viisaastakutel on raamatukogude materiaalne baas tunduvalt edasi läinud. Spetsiaalselt rajatud hoones, mis on arvestatud viie miljoni köite jaoks, asub vabariigi suurim raamatukogu — A. S. Puškini nim. Kasahhi NSV Riiklik Raamatukogu. Üksnes moodunud viisaastakul paranesid töölood ligi 2500 Kultuuriministeeriumi süsteemi raamatukogus, sealhulgas umbes 100 keskraamatukogus. Uued ruumid ehitati Kasahhi NSV TA Keskraamatukogu ja S. M. Kirovi nim. Kasahhi Riikliku Ülikooli pearaamatukogu raamatuhoidlale.

■ Kultuuri dünaamiline areng ei ole mõeldav ilma kultuuri materiaalse baasi järjekorraldava plaanipärase kasvuta, hoidliku suhtumiseta mineviku kultuuripärandisse. Mida on selleks tehtud Kasahstanis?

Vabariigis pööratakse kultuuri- ja kunstiasutuste ehitamisele ning nende materiaal-tehnilisele varustamisele püsivalt suurt tähelepanu. X

viisaastakul kasutati vabariigis kultuuriobjektide rajamiseks 42,6 miljonit rubla, seahulgas seadmete, inventari, muusikainstrumentide ja autotranspordi soetamiseks kolm miljonit.

Käiku anti 24 klubi ja kultuurimaja kokku 12 020 istekohta ning kolm raamatukogu: Kustanais (500 000 köitega), Ekibastuzis (200 000) ja Tselinogradis (750 000) ning kolm teatrimaja: 800 kohaga muusikaline draamateater Tšimkendi oblasti Džetõsaj linnas, M. Äuezovi nim. Kasahhi Draamateater 1200 kohaga Alma-Atas ja Semipalatinski oblasti draamateater 750 külastajale. Lisaks sellele rekonstrueeriti kaks 600-kohalist oblastiteatrit Aktjubiinskis ja Uralskis ning lõpetati 3000 kohaga suvestraadi ehitamine M. Gorki nim. Kultuuri- ja Puhkepargis Alma-Atas. Veel ehitati Kasahhi NSV Kunstide Muuseum Alma-Atas, juurdeehitus Abaj muuseumile Semipalatinski oblastis, Tšerkassõ kaitsmisest osavõtnute memoriaalkompleks Taldõ-Kurgani oblastis, koon-dise «Kazrestavratsija» tootmisbaas Alma-Atas ja mitmeid teisi objekte.

Tulemuslik on olnud muuseumide töö ning ajaloo- ja kultuurimälestiste restaureerimine. Uhkust võime tunda mineviku väljapaistvate ehitusmeistrite hindamatu väärtusega loomingule. Siia kuuluvad Hodža Ahmed Jassavi mausoleum-moše (XII–XIV saj.), Aiša-Bibi (XII saj.), Babadži-Hatuni (XI saj.), Alaš-Hani (XIII saj.), Džasi-Hani (XIII saj.) mausoleumid ja paljud teised mälestised. Need unikaalsed rajatised on juba sajandeid rõõmustanud silma oma kordumatu omapära, ilu ja originaalsusega. Igaüks neist on oma stiili ja oma kordumatu ilmega.

Palju aastaid käib kultuurimälestiste kompleksne uurimine Lõuna-Kasahstanis ja sealses Otrari oasis, kus nüüd on asutatud riiklik arheoloogiline kaitseala-muuseum. Just selles regioonis toimusid kauges minevikus kultuurikontaktid, toimusid vastastikkü rändkarjakasvatus ja maaharimine, käsitöö ja kaubandus. Ei ole juhus, et Otrari etendas tähtsat osa kasahhi rahva etnogeneesis ja tema riikluse kujunemises.

Käimas on muistsete linnade Tarazi ja Otrari mälestiste kaitsetsooni detailplaneerimise ja heakorrasustuse projektide väljatöötamine. Restaureeritud on sissesõiduhoov ja Vernenski kolmeklassiline kool Alma-Atas ning Hodža Ahmed Jassavi kompleksi kuuluv moše Turkistani linnas. Tööd jätkuvad vabaõhumuuseumi rajamisel Alma-Atas.

Eraldi märkimist vajab Kasahhi NSV Riiklik Kunstimuuseum, mis kuulub suuremate omataoliste hulka NSV Liidus. Ta on teadusliku uurimis- ja kultuuritöö keskuseks kujutava kunsti valdkonnas. Siin säilitatakse ja propageeritakse hindamatuid kunstiaardeid. Muuseumifondide paljusid taiesid on eksponeeritud vabariiklikel, üleliidulistel ja ka rahvusvahelistel näitustel (SFV-s, Poolas, Jaapanis, Kanadas, Ameerika Ühendriikides jm.).

■ Mida peaksite vajalikuks rõhutada meie jutujamase kokkuvõttes?

Kasahhi rahva kunst on jõudnud uutele rajajoontele ja laialt tuntuks saanud mitte

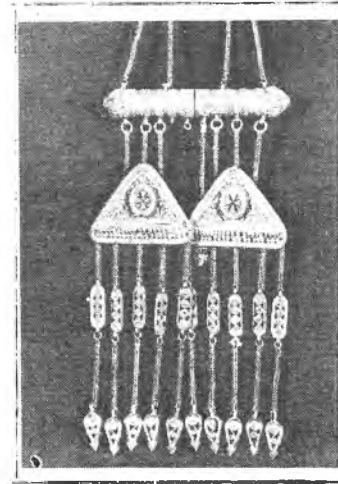
(Järg 4. lk.)

V. Rahmanov. «Stepi neiu» [1974]

Kasahhi NSV Riiklik Kunstimuseum

Boitumar — amuletihooldja. XIX saj. Kzöl-Orda

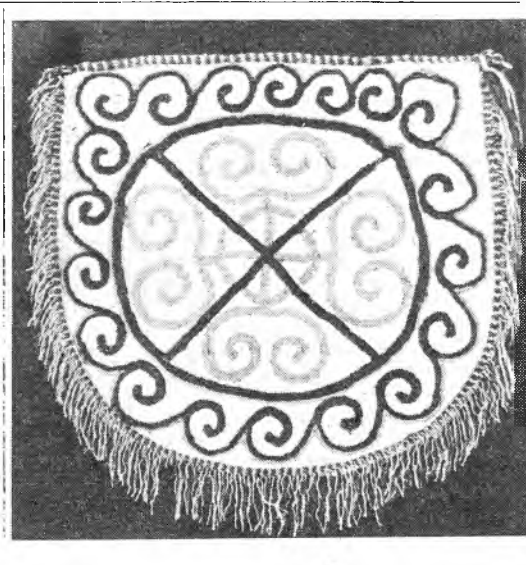
Kasahhi NSV Riiklik Kunstimuseum on suhteliselt noor, asutatud 1935. a. vabariigi 15. aastapäeva tähistamiseks korraldatud näituse baasil. 1950. aastaist algas kunstivarade järjepidev kogumine. Kingitustena on saadud täiendust ka Leningradi ja Moskva suurematelt muuseumidelt. Lisaks kasahhi tänapäevakunsti väljapanekule on ekspositsioonis praegu esindatud vene revolutsiooniline kunst, sealhulgas korralik kollektsioon XVIII saj. portreid, arvukalt maastikke ja väike valik ka XX sajandi kahekümnendate aastate töid. Lääne kunsti väljapanek on omandatud erakogudest ning Ermitaži ja Puškini-nimelise kujutava kunsti muuseumi kingitustena. Eri saalis on eksponeeritud India, Jaapani ja Hiina tarbekunsti. Avaras galeriis võib tutvuda ka Nõukogude Liidu teiste rahvaste kunstiga. Eestit esindab selles ekspositsioonis Evald Okase 1976. a. pärit kaluritemaal.

Nagu kinnitab muuseumi kogusid värvitruukis esitav kaunis album (1981. a.), on Kasahhi NSV Riiklik Kunstimuseum praegu Nõukogude Liidu üks suuremaid rahvusmuuseume. Kui 1976. a. valmis uus esinduslik marmorhoone, sai võimalikuks tuua avalikkuse ette ekspositsiooni uued osakonnad, mis esitavad kasahhi muistset ning kesk- ja tänapäevakunsti. Arvukatele külastajatele pakuvad need osakonnad suurt huvi, sest siin avaneb võimalus tutvuda Kasahstani kuns-

TEEME TUTVUST KASAHHI KUNSTIGA

Muistsed stepiskulptuurid

Ajak kap — vildist kott toidunõude jaoks, 1960. aastad. Tšimkent

ti rikka ning omapärase minevikupärandiga, mille mõjud on nähtavad ka tänapäevakunstis.

Muuseumiekspositsiooni avabki saal, mis esitab esiajaloolisest ajast pärit petroglüüfe ja kiviskulptuure. Siin on

välja pandud ka selle perioodi tarbekunstileid ning näited rahvuslikust ehituskunstist — keskaegsete ehituste dekoori fragmentid.

Teatavasti keelas islami usk elava looduse ja inimese kujutamise. Seepärast on ka-

Kasahhi traditsiooniline tarbekunst on kõige otsema seotud rändrahva elamuga — jurtaga. See arenes soovist kaunistada oma eluaset, koduseid tarbeesemeid, jahi- ja hobuseriistu, peorõivaid, kanda ehteid. Rändav

eluvii tingis esemete äärmise otstarbekuse ja materjalide valiku — töödeldi villa ja villi, puud, metalli, nahka, mis on purunemiskindlad ja pidsid vastu ka pikkadel rännakutel. Kasahhi uue tarbekunsti järgib vanu põhimõtteid — tarbekunsti on samal ajal ka tarbeese.

Kasahhi rahvuslikus tekstiilkunstis tuntakse kuut eri liiki villi- ja villaseid vaipu, mille ehitus jurtat — põrandaid ja seinu, kaeti ukseava ja laekuplit. Pikad kirevad vööd — baid ja baskurid ehtisid ribadena jurta seinu. Seintele kinnitatud viltkottides hoiti tarbeesemeid, näiteks nõusid. Väljapaneku hulgas on unikaalne hõbe- ja kuldikandiga rõivaid ning kattevaipu, mida kirjavad tihti veel hõbenäidust ning korallid. Kasahhi tänapäevatekstii jätkab vanu traditsioone, kuid kohtab ka uudeid lahendusi — piltvaipu. Endiselt on au sees viltvaibad.

Kasahhi muistsed juveliriid tundsid kõiki põhilisi metallitöötlemise tehnikaid. Muuseumi valduses on suurepärane ehte kogu ja rikkalik valik hõbedaga kaunistatud hobuseriistu. Hobune etendas stepide rändrahva elus esmajärgulist osa. Seepärast on hobuseriistade valmistamise ja kaunistamisega seotud enamik kasahhi tarbekunstiharusid — nii nahakunsti, luu- ja puunikerduse, tekstiili- kui ka juba mainitud juvelirikunsti.

Rikkalik dekoori ja otstarbeka lahendusega on jurta puumööbel — istmed, kirsitud, riidevarnad, voodite otsalauad ja madalad kapid. Puutöö on ka praegu Kasahstanis väga populaarne.

Väga vana, kasahhi traditsioonilisest olustikust lahutamatu on nahatöötlemise kunst. Nahast valmistati rõivaid, tarbeesemeid, sealhulgas nõusid, reispäinu, hobuseriistu jm. Kahllemata ei etenda nahk tänapäeval kasahhi olustikus enam nii suurt osa, tarbekunstnike huviojektiks on see materjal aga endiselt.

Kasahstanis puudub tarbekunsti kõrgem õppeasutus. Traditsioonilisi käsitöölasi õpitakse aga tundma ja arendatakse edukalt kunsti keskoopas.

Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevadel on meil võimalus tutvuda kasahhi tarbekunstiga näitusel, mis on välja pandud Tarbekunstimuuseumis Tallinnas.

Mismoodi peaks eesti kuulaja suhtuma kasahhi muusikasse? Professionaalne muusik võib arvata, et tegu on suhteliselt noore muusikakultuuriga, kus tooni annavad «kili-köli» tegijad. Kui küsimus puudutab lihtsurelikku, on sageli tegemist valge laiuga selle inimese teadvuses.

Jättes kõrvale selle «kili-köli» ning nn. professionaalse muusika, tutvustaksin kõigepealt kasahhi ning kirgiisi muusika esmaavastajat Aleksandr Zatajevitši (1869–1936). Töötanud 11 aastat Varssavis ajalehe «Varssavi päevik» muusikalise retsensendina ning sõja ajal Peterburis ümber asunud, alustas ta 1920. a. Orenburgis oma elu põhitegevust — kasahhi ja kirgiisi muusika üleskirjutamist. Kolme aastaga märkis Zatajevitš üle 1500 laulu ning küid, mis esitati talle kõige populaarsematel pillidel kasahhi rahvamuusikas, dombral ja kobzöl. «1000 kasahhi laulu» väljaandmine 1926. a. tekitas sensatsiooni nii Nõukogude Liidus kui ka Lääne-Euroopa maades. Sensatsiooni põhjuseks oli fakt, et esmakordselt sai avalikkus heita põgusa pilgu rändrahvaste muusika kaudu nende ellu, kes karja kasvatades ja sõides on mööda steppe ning mägesid ringi liikunud juba enne Tšingis-khaani. Teine harjumata fakt seisnes selles,

RAHVAMUUSIKAST

et suure osa teoste puhul oli tegemist autorlusega (kuni XIII–XIV saj. välja). Kui ka teose autor oli unustusse vajunud, oli alati olemas konkreetne sündmus või legend, millest teos tekkinud.

Kasahhi muusika ei kujunenud, nagu see teiste rahvaste puhul tavaline on, sõna, tantsu ning helide sünteesist. Seepärast on siin seletav ja tantsuline element muusikas ühesena olemas. Eelkõige on kasahhi muusika instrumentaalne, palade rütmipilt kogu aeg muutuv, meenutades hobuse pidevat jooksu kõnnu- ja maastepides.

Need on tüüpilised iooned, mis eristavad kasahhi, kirgiisi ja üldse türgi-tatari rändhõimude muusikat paiksete rahvaste omast. Siin võiks võrdlusena kasutada väljendeid «staatile» ja «dünaamiline», millest viimane on iseloomulik ka kasahhi rahvamuusikale. Pärast selle kogumiku väljandmist ilmus paljude maade ajalehtedes ning ajakirjades kiitvaid artikleid nii kasahhi muusika, kui ka selle tohutu suure töö tegija Zatajevitši kohta. Romain Rolland, Maksim Gorki, Boriss Assaf-

jev, rääkimata heliloojatest, andsid oma vaimustatud hinnangu tööle, mille abil muusikaentusiast oli päevavalgele toonud ühe täiesti tundmatu kultuuri lätend.

Sel ajal jätkas Zatajevitš oma elutööd, rännates läbi terve kasahhi ning kirgiisi maa ja avaldades materjale mitmesuguste kogumike näol.

Kohtudes hiljaage Alma-Atas rahvamuusika väga põhjaliku uurija, Teaduste Akadeemia kaastöölise Bulat Karakuloviga, palusin talt ülevaadet praegusest olukorrast. Tema arvamus järgi on olukord linna ja maa vahel sootuks teine kui meil. Kõigepealt on Kasahhi NSV territoorium oma suuruselt Vene NFSV järel teine Nõukogude Liidus. Ühe ekspeditsiooni peale kulub 1–2 kuud. Kuna kaugusi mõõdetakse tihti tuhandetes kilomeetrites, on need vahemaad sageli läbitavad vaid maastikuautode või hobustega. Suur osa elanikkonnast tegeleb karjakasvatamisega. Nende eluviis on muutuv, talvel ühes ning suvel teises kohas. Seetõttu on

rändkarjakasvatajatele omane kultuur säilinud nii hämmastavalt tugevalt praeguseni. Linnade ilme on hoopis teine, sinna on kogunenud kõik nime poolest kuulsad akõnnid, dombristid ning kobzistid, kes esinevad raadios, televisioonis ning teevad plaate. Möödunud sajandi tuntud dombristi Kurmangazõ nime-lises Konservatooriumis tegutseb juba pikka aega dombraklass, plaadipoed on täis autentseid, ilma töötlemata rahvamuusika plaate, Alma-Atas tegutseb rahvusvaheliselt tuntud Kurmangazõ-nimeline ansambel.

Kurvastab aga asjaolu, et äärmiselt vähe on leida inimesi, kes on võimelised midagi paikanevat rääkima ning kirjutama rahvamuusikast, pole ruume, pole korralikult loodud fonde, ekspeditsioone korraldatakse haruharva ning minu arusaamist mööda on tekkinud juba linnastunud rahvamuusika ning kadumas linnades see õpetaja-õpilase vahekorid, mis on alati olnud tüüpiline sealsele muusikakultuurile. Põhiline osa aulides elavaid dombriste ja akõnne, kes tegelikult viivad edasi muusikakultuuri, väldivad linna ja jäävad teenimatult tunnustusetu.

Kasahhi rahvalooming on pidev, jätkuva traditsiooni protsess. Asja võetakse en-

dastmõistetavalt ja ei tunda muret «suure mälestussamba» püstitamise pärast.

Mis puutub aga Kasahhi professionaalsesse muusikasse, siis on olukord märksa keerulisem. See loodi 1933. a., nagu mujalgi Kesk-Aasias, Leningradi ning Moskva heliloojate initsiatiivil. Kasahstanis pani professionaalsele muusikale aluse Leningradi helilooja Jevgeni Grigorjevitš Brussilovski, kes kirjutas ka esimese kasahhi ooperi «Köz-Zibek» ja hiljem oli asja organiseeritud Alma-Ata konservatooriumi kompositsiooniprofessoriks. Kuigi tema ooperid ja teised kasahhi rahvaste heliloojate suurteosed on kirjutatud heakõlaliselt, professionaalselt ning orientaalsete kloriidiga, jääb siiski tohutu suur vastuolu kasahhi rahvamuusika ning euroopalike traditsioonide vahele. See vastuolu on sisuline, kuna üht teravlikku nähtust on võimatu ümber tõlkida meloodia, rütm, harmoonia, sonaadivormi keelde; monoodiast ei saa teha polüfooniat. Ja kui rääkida traditsioonidest, tundub mulle, et need on kasahhi muusikas märksa elujõulisemad ning pole tänaseni oma tähtsust kaotanud, nagu Euroopa kultuur oma hüppelises ja rändamises.

KULDAR S-NK

SERHAN MURTAZAJEV (sünd. 1932) on tunnustatumaid kasahhi proosakirjanikke. Tema lapsepõlv jäi Suure Isamaasõja aastasse, sõda on jätnud piseri kogu tema loomingule. S. Murtazajev on Abaj-nimelise Kasahhi NSV riikliku preemia laureaat, Kasahhi NSV Kirjanike Liidu juhatuse sekretär, Kasahhi kirjandusajalehe peatoimetaja.

Ära nuta, tsikaad, lahusolekuta pole lembust isegi taevatähtede jaoks.

Kobayashi Issa

Hadišal oli hea olla. Palav higi nõrgus üle ta õhetava näo, mööda kaela ja selga. «Ehk aitab juba?» mõtles ta nõutult ja kergitas teekannu kaant. «Seesamune, pean ma siis tulist vett juues surma ootama?» Kuul lõhnas aur tungis talle ninna, kannu põhjal punetas isuratast tee. «Ega tee ole rasu, ei aja südant läikima,» leidis Hadiša lahenduse ja valas pilaali uuesti täis. Vana naise nagu muutus malbeks ja uniseks. Ta võttis valge laudlinasuruuse rätiku ja pühkis nägu. Esiku avatud uksest kandus tuppa mingi ebamäärane hüüe, mispeale Hadiša pilgu õue suunas. Piki arõki äärt väänles üssina palavusest longu vajunud kassitapp. Sakiliste ja teravääreliste lehtedega karuohaka puhmas meenutas roostes pleki lasu. Ünapuude lehti kattis tolmukord. Tal tuli äkki mõte võtta niiske lapp, minna ja pühkida lehed kõik ükshaaval puhtaks. Ounte päikesepoolsed küljed hakkasid juba punaseks tõmbuma. Maisitõlvikud olid välja riputanud siiditud. Päevalilide laiasarnalised nõud ripusid oma peente kaelte otsas longus, meenutades seistes magama jäänud kurnatud sunnitöölisi. Jultunud kanad kippusid punaseid tomateid nokkima.

«Neetud linnud!» pahandas Hadiša mõttes. «Et nad käre-vaksid!»

Tänavu oli hea tomatiaasta. Kuid ega talle endale neid kuigi palju tarvis ei lähe. Ta oli oma mehevenna Salabaj lastele öelnud, et nad valminud tomatid ära korjaksid. Nood olid aga käega lõõnud: «Meil endalgi neid küll! Pole, kuhu panna!»

«Kõht on täis!» okas Hadiša. «Lapsed ei mõista enam leivast lugu pidada.»

Külatänav näis võõras ja kummaline. Ühtegi hinge polnud väljas. Ruske peni lesis lambaadediku varjus, keel ripnes tal suust välja ja küljed tõusid nagu lõõtsad. Isegi väsimatud linnud, kelle kõlavast sädinat ja siristamist õhk talvaliselt täis oli, vaikisid, koonutades hääletult ja liikumatult puuokstel nagu tohutud puhkemata pungad. Ainult tsikaad siristas vahetpidamata oma sipelgadžunglis, kusagil takja- ja koirohutihnikus. Oli veel ennelõunane aeg. Tänav magas leitsakurammestuses. Üni kiusas ka Hadišad, silmalaud olid raskeks muutunud ja töötasid imelisi unenägusid. Sättinud jake pea alla, heitis Hadiša siiasumasse söögilina kõrvale siruli ning ohkas magusalt. Ent jälle kandus tuppa mingi hää. Ta tõstis pea ja kuulatas.

«Foto... foto... pilt!» kostis tänavalt.

Majadest pudenes uinuval külatänavale inimesi. Küla asus rajoonikeskusest kaugel, seetõttu kõitis iga võõras inimene siin tähelepanu ning äratas uudishimu. Kes suudab särasel korral rahulikult istuma jääda?

«Et sa kaoks kõigi oma piitidega!» porises Hadiša tüdimult ja pani pea kokkurullitud jakile tagasi. Kuid siis meenus talle, et eelmisel korral, kui rändfotograaf külas käis, oli naabrieit Akšaj lasknud oma noorpõlvepildist suurenduse teha.

«Vanamoor on sootu ogar!»

jätkas Hadiša torisemist. «Riputas selle vana Kurakbassi oma kõrvale. Häbi! Isegi väljajõmmeldud rätikud pani pildi kõrvale. Eputaja!»

Suunates naabrieite Akšaj ja lõputult ohates tõusis Hadiša oma mõnusalt asemelt siiski üles. Tal endalgi oli asja tänaval häält tõstva rändfotograafi juurde. Juba ammu oli ta kavatsenud lasta suu-

dupala. Hoomanud aga, et tollel on käes vaid paber, kaotas peni tema vastu huvi, haigutas ja üritas hammastega hoopiski omaenese saba nak-sata.

Fotograaf silmitses ülesvõtet kaua ja küsis viimaks:

«On see su poeg, memm?»

«Oled sa segane või?» soovus Hadiša. «See on mu vanamees!»

Fotograafil hakkas miskipärast vanaeidest hale. Ta heitis veel korra pilgu sõjaväemundris noormehe pildile ja küsis:

«Kas sul on kodus mõni niisugune pilt, millel sa oled üles võetud õige noorena?»

Noorikud lastega ja eided, kes fotograafi ümber summas koos olid, vaatasid talle hämmastunult otsa:

limata nende nägudest, rõivast ta viimase moe järgi kuubedesse ja esinduslikondadesse. Kui sind omal ajal pildistati bežmetis, tsapanis või tšekmenis, siis nüüd astusid sa oma küla rahva pilgu ette mustas diplomaadifrakis, paraku küll paljaks nõetud peaga, või siis uhke linnadaamina pearätikus.

Oma reumahaigete jalgade varal jõudis kohale ka Hadiša. Fotograaf andis talle suure papile kleebitud foto. Esialgu ei tundnud Hadiša kedagi ära. Pühkinud rätikuga laubalt higi, vaatas ta uuesti fotot, hoides seda väljasirutatud käes. Hämmastunult pilgutas ta silmi ja kergitas kulme, vaadates pildil sündinud imet.

«Jumal küll! Mis see on?...» Sisimas oli ta lausa kokkunud. Inimesed tulid pilti vaatama ja vaikisid nõutult.

«Mis, kas see oled sina, Hadiša?» katkestas vaikuse naabrineise Akšaj kiisklik hää. «Miks su mees sinu poole ei vaata? Kas läksite fotograafi juurde minnes riidu?»

Hadiša oli tahtnud fotograafi just sama ette heita, ent taltsu nüüd.

«Kõik on õige!»

Fotograaf, kes oli kartnud, et vanaeit tõstab lärmi, tõmbas kergendunult hinge. Ülesvõtt oli Maksut rajoonifotograafi tahtel sõjaväest demobiliseeritud ning rõivastatud moodsalõikelisse musta ülikonda valge särki ning uhke lipsuga. Sõjaväe vormimütsi oli kaamerarüütel oma kohale jätanud. Selle asendamiseni tema kunst ei küündinud. Maksut seis, kulmud kortsus, nagu häbenenud oma seitsmekümne aastase moe kohast ülikonda. Neljakümne aasta vormimüts oli talle kaugelt kodusem. Fotograaf oli vaele Ulbosõni pildilt välja lõiganud, Maksuti tema kohale kleepinud, uuesti pildistatud ning siis suurenduse teinud. Talle meeldis rõivastada inimesi uutesse riietesse, neid oma soovi kohaselt ühte liita ja neile võõrast ning kohatut kaunidust lisada. Ärgem naeragem. Ta soovis, et inimesed oleksid alati ilusad ja rõõmsad. Ta soovis, et noored, keda sõda oli lahutanud, oleksid taas koos. Ja ega see olegi eriti naljakas?

Vanal fotol oli kaks naeratavat ja teineteise poole päid kallutavat tütarlast. Nüüd toetas üks neist oma pea mehe laia õla vastu. Noormees vaatas rangelt otse, aimamata, et noore neiu peake otsib temalt tuge. Ta ei teadnud seda.

«Säärane salatseja! Millal te jõudsite pildistamas käia?» ei suutnud käsi puusas hoidev Akšaj end vaos hoida.

Hadiša istus lõbusalt suliseva arõki pervele, toetudes seljaga nõtkuva puutüve vastu.

«Kas sina, Akšaj, seda enam ei mäleta? Pärast pulmi käisime eraldi just sellepärast rajoonis. Sa oled seda pilti mitu korda näinud, kuid nüüd just ütles su mälu üles. Meil Maksutiga ei pruugi rippuda eri naelte otsas nagu sina oma Kurakbassiga. Meie olime alati koos, kogu elu!»

Hadiša teatas sellest uhkusega, ta hää oli enneolematult hele ja selge. Vaene Akšaj tõmbus kühmu, muutudes silmanähtavalt väiksemaks ja armetumaks.

«Lasksin ta ära suurendada,» jätkas Hadiša ja pühkis käisega üle pildi. «Riputan ta nüüd kõige tähtsamale kohale. Jumalale tänu, me oleme koos, alati koos... Kuule, fotograaf!» tõstis ta äkki häält. «Tee mulle veel üks selline, eks? Saadan tütrele Tülkibas-si. Eks ole?»

Akšaj vaikis. Tal polnud enam midagi öelda. Pööranud selja, ajas ta huuled põlglikult torru. Inimesed hajusid kodudesse laiali.

Tsikaad aga nuttis lakka-matult... kusagil seal... mõru koirohu tihnikus.

Tõlkinud H. UDAM

SERHAN MURTAZAJEV

TSIKAADI LAUL

«Ahaa! Mina mõtlesin, et poeg...»

«Sina ära mõtle, säärases leitsakus mõjub see halvasti. Kus mul mõtleja väljas!» peatas Hadiša ta arutluse järsult nagu püüiseraud. «Suurendus oleks vaja teha. Ja hea, mõistad? Vaata, et sa ära ei kaota!»

Hadiša ei olnud loomu poolest järsk, kummatigi veel võõraste vastu, kuid praegu ei suutnud ta end vaos hoida. Oli solvav, et teda vanaeideks peetakse ja Maksuti tema jaoks. Ega kasahhid ilmaasjata ütlevad, et abieluinimesed peavad halliks minema koos. Kuid Maksut oli nooreks jäänud. Isegi tema mälus.

Fotograafiki oleks peaaegu solvunud, kuid taipas enne, et oli puudutanud igavesti armistumatut haava vanaeide meeles. Ta naeratas ja küsis Hadišalt leplikult:

«Ega sul pole pilti, kus sa oled peremehega koos üles võetud?»

See oli juba meeldivam küsimus, kuid riivas ometi millegagi.

«Näen, et armastad lobiseda. Küsid jumal teab mida. Ei ole! Ei ole mul niisugust pilti. Ikka kavatsesime pildistama sõita. Aga ei jõudnud. Sõda tuli vahele. Meie ajal noored ei lasknud end kaelakuti pildistada ega saatnud pilte sugulastele laiali, et neid kutsuda joomapeole, mida nüüd on hakatud pulmadeks nimetama. Nüüd on säärane komme, et abiellu astutakse esmalt pildi peal.»

A. GURJEV. «Vägilase nool».

KASAHHI KULTUURIELU TÄNANE PÄEV

(Algus 2. lk.)

ainult meie maal, vaid ka ra-ja taga. Üksnes viimastel aastatel on kasahhi kunstimeistrid esinenud enam kui 45 välisriigis. Näiteks praegugi viibib Džambuli oblasti ansambel «Merke Auenderi» külalis-esinemistel Portugalis, ansambel «Dos-Mukasan» sõitis Mongoolia Rahvavabariiki, grupp kunstimeistreid — Süüriasse ja Šveitsi, Indiasse vabariigi nukuteater jne.

Praegu on kasahhi kultuuri- ja kunstitegelased tegevad ürituste ettevalmistamisel ja läbiviimisel, mis on pühendatud suurtele tähtpäevadele — Kasahstani Venemaaga vaba-tahliku ühinemise 250. ja NSV Liidu moodustamise 60. aastapäevale. Juunis võttis Kasahstan vastu Venemaa saadikuid — Vene NFSV kirjanduse ja kunsti päevadest osavõtjaid Kasahhi NSV-s. Ees seisab üleliiduline festival

«Rahvaste Sõprus», NSV Liidu rahvaste dramaturgia ja teatrikunsti ülevaatus.

Suursündmuseks vabariigi kultuurielus kujuneb kirjandus- ja kunstipäevade vahetamine Kasahstani ja Eesti vahel.

Kõik need üritused lisavad tuntava panuse meie suure kodumaa rahvaste mürdumatu sõpruse edasise kindlustamisse.

LUULEVEERUD

Luuletaja OLŽAS SÜLEJMEŅOV (sünd. 1936) on laialt tuntud ka väljaspool Kasahhi NSV piire, teda on tõlgitud paljudesse NSV Liidu rahvaste ning väliskeeltesse. Abaj-nimelise preemia ning üleilidulise ja vabariikliku komsomolipreemia laureaat. Tuntud ka turkoloogina.

OLŽAS SÜLEJMEŅOV

HUNDIKUTSIKAD

Mees tuli,
Inimlõhnast teda tunti.
Ta tee ja siht
siin sugugi ei loe.
On tähtis, et ta nägi puhmais hunti.
Ehk täpsemini —
leidis emasoe.
Koirohus tihedas see suteema
seal lamas vakka, hambad irevil.
Verd, punast plõga
kõrist voolas temal,
kes surmakangelst nõnda sirevil.
Kas süüdi hurdad või siis teised hundid?
Ei teadnud seda pime pesakond.
Verd imesid, sest nälg neid takka sundis.
Miks ema nõnda veidralt jäikund on?
Koirohu vängest lõhnast valla
nad päästis oma ema verelõhn.
Ja ema külmeneva kõri alla
nüüd pugus iga hundikutsu kõhn.
Kõõs verega suur kättemaksuiha
sai neile sisse.
Eal ei kustu see.
Kõiksõõja on see valikuta viha.
Ei heida armu nad ka vennale.
Üks inimlõhnaline tuli, nägi, lahkus.
Mis puutub siia tema ringiuid?
Verd lakkujaid ei puutunud ta lahkus:
ei tapa hundiküttki
kaitsetuid...

LOUVRE

Oo, Prantsusmaa, Farangistan! — sind armastan.
Eks kutsund kõiki valgeid vallutajaid
farangideks kasahhid.
Mu kauge esivanem sinu rüütleid
kord lassoga on kiskund sadulast.
Ta sirendava rauaalu kohal
ehk tardus korra, tapanuga peos,
farangi silmis nähes
Ohtumaade tuska.
Ma mõõda saale sihitult nüüd uitan,
teemante hindamatuid kaen.
Ja panen imeks: «Kuhu ometigi
nad peitsid sinu, kodu-Aasia?»
Ehk peitud sa neis puhtais teemantides?
või mõõkades, mis sõdisid su vastu?
Kord sinu hordid jõudsid Läändegi.
Nüüd kinni on su suu.
Ei keegi riku
su pikameelset vaikiolu.
Kas jõuab suurmees Aasiast kord Ohtumaile,
ja mõõgatärinata
vallutab need inimtühjad saalid?

Farangistan, Prantsusmaa nimetus islamiusulistel rahvastele. Varem nimetasid nad nõnda kogu Lääne-Euroopat. (Tõlki)

FARIZA ONGGARSŅNOVA (sünd. 1938) on kümme-konna luuleraamatu autor. Oli aastaid kasahhi lasteajakirja «Pioneer» toimetaja.

FARIZA ONGGARSŅNOVA

* * *

See rohtlaarmastus mu hinge sees on pikk
ja lõputu kui rohtla, tüttart koju kutsuv.
Ma kuulen reitega, kuis täkul süda tuksub.
Las täitub igatsus! Mis loeb siin igavik!

Las hobu tantsida ja stepp ta kapje all!
Ei ole rohtlarahval kuskil pikka püsi.
Stepp tõmbab traavima, hing raskustest ei küsi.
Vaid taevas on mu siht, mu tulihobu tall.

Viiv traavi mulle kallim aastakümnetest.
Las tormab täkk, see must ja väle saatan!
Ta erksat võbinat kui enda oma vaatan.
Kirg sõõrmed purustab, kuid me ei hooli sest.

Mu rohtla ja mu täkk on ühestsamast tõust —
see tõug on vere poolest rikkumata, puhas.
Ei pelga marutuult, mis meile näkku vuhab —
me pakatame õnnest, julgusest ja jõust.

ABDILDA TÄŽIBAJEV (sünd. 1905) on kasahhi nõukogude poesia üks vanemaid esindajaid, 1981. aastal ilmus temalt viieköiteline teostekoju. Abaj-nimelise Kasahhi NSV riikliku preemia laureaat, filoloogiadoktor. Poet ja dramaturg.

ABDILDA TÄŽIBAJEV

* * *

Mul Rõõm ja Kurbus eluvankri ees.
Nad paaris veavad lausa elu eest.
Ma lendan kõrgel, lendan rutuga —
mu hingest tulvab naer koos nutuga.
Mind elusihit ei jäta rahule,
ma sestap ajan suksud vahule.
All lootuspäikese, all piinakuu
ma tulevikku kihutan kui tuul.
Kui vaatamast ei sega elutaak,
näen: and on olnud sama suur kui saak.
Kõik saagi olen andnud ära ma.
Lend viib mu läbi valgusvärava.

Tõlkinud LY SEPPEL

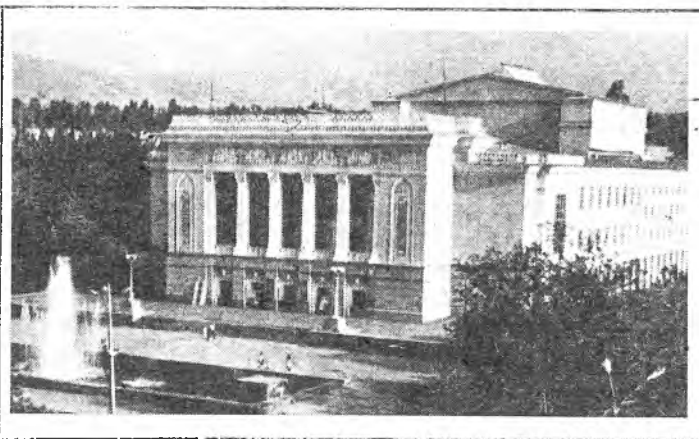
J. SIDORKIN. M. Auezovi «Abaj» kaanepaber.

KASAHHI KIRJANIKUD EESTIS

Kasahhi kirjandust esindab Eestis Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevadel 10. kirjaniiku: Kasahhi NSV Kirjanike Liidu juhatuse esimehe sekretär, NSV Liidu riikliku preemia ja Kasahhi NSV Abaj-nimelise riikliku kirjanduspreemia laureaat poeet Žuban Muldagaliyev, luuletaja Tumanbaj Moldagaliyev, Kadõr Mõrzaliyev ja Muhtar Sahhanov, prosaistid Serhan Murtazajev (Kasahhi kirjandusajalehe «Kazak Ädebijeti» toimetaja, kelle jutt on aval-

datud tänases SV-s), Sejidahmet Berdikulov (Kasahhi keelse noorsooajalehe toimetaja), poeet ja proosakirjanik Leonid Krivoštšekov, Torsõhan Abdrahmanova ja Venjamin Larin.

Homme kl. 18 on Kirjanike Majas kasahhi kirjanduse õhtu «Stepiballaad», kus esinevad külalised ja eesti kirjanikud, tõlkijad ning näitlejad. Õhtut juhivad Ain Kaalep ja Andres Jaaksoo. Kasahhi kirjanikud külastavad Tammsaare ja Tuglase majamuuseumi

Lenini ordeniga Abaj-nim. Kasahhi Akadeemiline Ooperi- ja Balletiteater.

Tallinnas, J. Smuuli sünnitalu Koguväes, käivad Paide rajoonis ja Tammsaare mail,

Haapsalus ja Tartus. Plaanis on mitmed kirjandusõhtud, kohtumised lugejatega.

SEE JUHTUS VODEVILLIS...

Muude etenduste kõrval tõi M. Ššepkini nim. Sumõ Draama ja Muusikalise Komöödia Teater Tallinna ka «Ukraina vodevillid» — lavaõhtu, mis koosneb kahest ühevaatuselisest näidendist ukraina kirjandusklassikute M. Kropõvnõtski ja M. Staritski sulest. Tüki esietendus oli alles hiljuti, võõresinimisel Leningradis, kus ta sai hea vastuvõtu nii kriitika kui ka publikult.

Ukraina vodevill kujutab endast ülimalt huvitavat ja omamoodi ainulaadsetki ilmingut. Juhtub harva, et mingi rahva kultuuri all astub hiline misegagi ja küllaltki kunstlikult žanr, mis ei leia üksnes omaksvõttu, vaid mis osutub lausa rahvuskultuuri lahutamatuks osaks. Ent seegi pole veel kõik. Muutudes rahva kultuuri lahutamatuks osaks, arenesid rööbiti rahvaluule kõige soovitud vormidega, ei sulandu vodevill Ukrainas ometi mitte rahvaluulesse, vaid säilitab autorsuse.

Vodevill jõudis Ukrainasse Karajina II ajal, s. o. ajal, mil ta üldse jõudis Venemaale. Ent prantsuse vodevilli järeltulijad Venemaal ja Ukrainas läksid erinevat teed. Kui vene vodevill jäi seltskondlikuks meelelahutajaks, kus näitlejad esitasid kurioosid lugusid krahvitaride, vürstide ja noorte ohvitseride elust, siis ukraina vodevill tungis kiiresti rahva hulka. Vundsidega kasakad, joodikuist kirjutajad, võluvad talutõdrukid ja laialtõlged maapoised olid siin sagedasteks kangelasteks.

Väikeaadel, kelle ridadest tollal võrsus suurem osa ukraina kirjanikkonda, oli siis veel rahvale suhteliselt lähedal, mäletas alles oma hiljutist kasakapõlve, suhtus sellesse teatava eelgigilise nostalgiaga. Muidugi, oluline tähtsus oli ka asjaolul, et Ukrainas oli suures aus satiiriline folkloor, milles mõisnikud ja papid said kavala ning targa talumehe käest ühtepuhku sügeda. Sugugi mitte kõrvaline pole ka seik, et muusikakultuur oli Ukrainas toona kõrge, et seda hoidis ülal arvutu hulk banduura-mängijaid, viiuldajaid jm. pillimehi, ilma kellelta ei saanud läbi ükski laul. Nende satiirilised kupleed lausa nõudsid pääsu lavale.

Ümberrahvastamise ajastul (XIX saj. keskel), mil rahvuskultuur oli peaaegu keelu all, kujutasid vodevillid endast üht kultuurinirekest, mille kaudu rahvuslik omanõolisus end ilmutada sai.

Niisiis, imedes endasse rahvuslikke iseloomujooni, ammutades jõudu rahvaluulest, omandades burleski ja muusikalise komöödia võtted, muutus ukraina vodevill rahvusliku kultuurivaramu osaks. Vodevillide autoritena kerkisid esile sellised esimese suurusjärgu tähed nagu G. Kvitka-Osnovjanenko, A. Gulak-Artemovskij, M. Kropõvnõtski, I. Kotljarevskij, M. Staritski.

Ukraina muusikateatrid pole kunagi vodevilli oma vaa-teväljast kaotanud. Olgugi ki-beda, et siiski? kuulsusriikka mineviku peegeldajana on nad selle žanri ikka oma mängu-kavasse võtnud. Ei ole ses suhtes erand ka Sumõ teater.

Etendus «Ukraina vodevillid» on M. Kropõvnõtski näidendi «Revisjoni kohaselt» ja M. Staritski näidendi «Moe järgi» alusel lavastanud F. Makulovõtš. Mõlemad vodevillid on satiirilised. Neist esimesena nimetatus tõusevad esile tuntud naerualused Kujavanem (Ukraina NSV rahvakunstnik A. Nossatšiv) ja

Ajakiri «Iskusstvo Kino» nr. 3 avaldab Kasahhi NSV Kinokomitee esimehe Olžas Sülejmenovi ja ajakirja korrespondendi Kates Alimbejeva dialoogi kasahhi filmikunsti tänasest seisust, muret tekitanud olukorrad rahvuslikus filmistuudios möödunud aastatel, samuti aga esimestest sammudest, mida pärast kümneaastast vaheaega kinoelu organiseerimise juurde tagasi pöördunud O. Sülejmenovi juhtimisel kasahhi filmikunsti seisakust väljaviimiseks on tehtud. Olžas Sülejmenov, ühtlasi poeet ja stsenaarist, esitab lähimõeldud ja tegelikult silmas pidades programmi kasahhi filmikunsti järkjärguliseks arendamiseks. (Meenutagem, et eesti filmikunsti uuendamisele eelnes ajakirjas «Iskusstvo Kino» Vladimir Išimovi terav ja täpne analüüs «Tallinnfilm» tollase olukorra kohta.) Esitame ulatuslikust artiklist refereeringu.

Kasahhi filmistuudio loodi 45 aastat tagasi. Kasahstan on kinokülastatavuselt ühel esikohtadest maailmas. Neile seikadele pole aga seni vastanud Kasahhi filmide kvaliteet, kuigi vabariigis on tänaseks tehtud kõik filmikunsti arenguks: «Kazahfilm» töötab uues stuudiokompleksis hea varustuse, kõrgeklassilise tehnikaga. Vabariigi vaatajaskonna filmihuvi, tõhus materiaaltehniline baas, kasahhi filmikunsti prestiiž — see kõik kohustab O. Sülejmenovi sõnade järgi, filmiloojaid ja tootmisjuhte tõstma kasahhi filmide taset.

Kuna mõlemad kõnelejad on seisukohal, et puudustest on võimalik jagu saada vaid neid avameelselt ja ausalt analüüsides, siis vaatlevad nad enne ülesehitava programmi esitamist põhjalikult olukorda, mis on stuudios pika aega takistanud silmapaistvate kunstiteoste loomist. Selles analüüsis, neis kogemustes on kindlasti ka midagi üldisemat, mõnede raskuste puhul (stsenaariumid) võiks ehk paralleelse tolmata meie filmitööga. Respekti sisendab O. Sülejmenovi sailimatus stuudios valitsenud initsiatiivtuse ja enesega rahulolu õhkkonna suhtes, samuti nagu tema kirklik hoog kinoelu uutele rajajoonetele juhtimisel.

Vestlejad mõonavad, et ka «Kazahfilmist» on aeg-ajalt ekraanile tulnud häid, tõsiselt võetavaid teoseid. 1960. aastate keskel kerkisid tollased probleemid huvitavalt filmides «Jäljed viivad horisondile» (rez. M. Begalin) ja «Siinne marsruut» (Z. Bajtanov). 1970. aastate algul küündisid üldisest filmitoodangust esile S. Ajmanovi «Atamani lõpp» ja M. Begalini «Laul Manšu-

kist». Võimalus, et need filmid oleksid saanud pöördeliseks kasahhi filmikunstis, lasti aga käest. Põhjusi oli mitmeid, ühe olulisemana märgivad O. Sülejmenov ja K. Alimbejeva normaalse loominguõhkkonna, tõelise kollegiaalsuse puudumist vabariigi tollases kinoelus. Nad nimetavad koostöö mittelaabumist eri instantside vahel, mitmete toimetajate valesti suundunud aktiivsust, samuti kujutlust, nagu kuuluks mõningate teemade monopol suurtele kesktuudiotele. O. Sülejmenov: «Kui visad on need stereotüübid kunstis ja propagandas! Partei kutsub meid üles mitte kartma raskusi teemasid. Me oleme kohustatud uurima ühiskonna arengu keerukust ja vastuolusid.» Teravaid teemasid ei tule vältida, tähtis on vaid looja kodaniku- ja kunstnikupositsioon nende käsitlemisel. Kasahhi filmikunsti üks seniseid olulisi vajakajäämisi seisnebki möödavaatamises nüüdisaegsetest probleemidest. Enam või vähem õnnestunud tänapäevateemalistest filmidest võiks nimetada B. Mansurovi filmi «Armastuse allegooria», mis lendurite tööst rääkides suutis näha üldisematki. Tüüpiline aga on, et huvitav idee on jäänud teostamata. Näiteks võiks olla M. Smagulovi «Badepan», kus Tšiili tragöödia ühendamine noore kasahhi kunstniku otsingutega osutub vähe veenvaks. S. Sülejmenovi filmis «Armastatu» ei ole armastust, kuna puuduvad nii armastaja kui ka armastatu, pilku haaravad vaid kaunid loodusvaated. K. Alimbejeva: «Asi pole vaid meie stuudio ebaõnnestumiste arvus, nende põhjuses ja olemuses. Märksa hullem on — me ise nagu oleksime nõus sellega, et «Kazahfilm» märgi all ei looda sotsiaalselt aktiivseid stsenaariume ja filme.» O. Sülejmenov: «Osa Kasahhi filmide halb kvaliteet tuleneb nende stsenaariumidest. Filmitöötajad, eriti aga stuudio toimetuskollegium peavad just seetõttu erilist tähelepanu pöörama koostööle kirjanikega. «Kazahfilm» edu on seotud Äuezovi nimega, tema jutustustega «Murdja» ja «Lask mägedes», millele nagu väljakutsena ka-

KASAHHI FILM EILE JA TÄNA

sahhi režissööride inertsusele ekraniseerisid kirgiisi lavastajad T. Okejev ja B. Šamšijev.»

Ka noorte kasahhi režissööride puhul häälestab skeemist loobumise kartus, suutmatus seista oma põhimõtete, oma teema eest. Põhjuseks on siin kahtlemata ka senine praktika, kus mitmeidki andekaid noori on rakendatud teisejärgulistest ülesannetest.

Mängufilmi hädad on suuresti seotud filmidokumenta-

Brežnevi raamatu põhjal, millele telestuudio arvestataval tasemel ka toime tuli.

Milline võiks olla tee uuestisünnile? Missugune oleks Kasahstani filmi edasine tegevusprogramm? Uus on, kuigi mitte veel hääleka, juba sündimas. Ta on ees mitmete stuudios aastaid töötanud inimeste loomingus. Siin on dokumentaalfilmide stsenaarist S. Askarov, kes aastaid on fanaatilise uurijakirega tegelnud ajaloolise portreefilmiga. On andekad loodusfilmide te-

Kaader filmist «Draakoni aasta», millega homme avatakse Kasahhi NSV filmide nädal kinos «Sõprus».

listika algatusvõimetuse ja mahajäämusega — just tõsifilm peaks mängufilmitegijale õpetama elulise materjali kasutamist.

O. Sülejmenov märgib südamevaluga: «Meie oleme harjunud tegema vastukajafilme. Uute teemade avastajaiks las olla teised, kes julgelt tunnetavad uut. Meile aitab teenistuskohuste täitmiseks ettekirjutatud teemadest ja vanade teemade kordamisest. See kõik on osutunud võimalikuks olukorras, kus tähtsaimaks on peetud stuudio tootmisplaani täitmist: filmid ja nende kvaliteet oleksid aga nagu mingi asi iseeneses.»

Mõnevõrra paremas olukorras on olnud «Kazahtelefilm», kelle prestiiži tõestab juba see, et talle usaldati filmiepopäa «Uudismaa» tegemine L.

gijad V. Beljalov ja L. Muhamedgalijeva, kes on muutunud tõelisteks teadlasteks, bioloogideks. On noor andekas E. Tšormanova. Lootusi sisendavad filmid, nagu «Siberi ekspress» (rez. Urazbajev), «Veri ja higi» (A. Mambetov ja J. Mastjugin), «Alpamas läheb kooli» (A. Karsanbajev), «Pruut venna jaoks» (B. Šmanov). O. Sülejmenov sõnastab uue programmi järgmiselt: «Tõsta filmitöö kõigi alade professionaalsust. Sel programmil on mitu aspekti. Peamiseks ja kõige raskemaks pean kaadri loomingupotentsiaali tõstmist... Me püüame sisendada kõigile filmitöötajale, et loomingulises tootmisasutuses nagu filmistuudio peab funktsioneerima kaks plaani: mitte ainult tavaline tootmisplaan, vaid ka loominguplaan.»

Mõndagi on Kasahhi filmielus viimasel ajal juba saavutatud Vähemalt kolmandik «Kazahfilm» filme peab O. Sülejmenovi arvates saama vaatajalt hinde «hea», vaid siis on stuudio olemasolu õigustatud. Luua tuleb oma stsenaaristide kaader, kusjuures peab taotlema, et iga koosseisuline stsenaarist kirjutaks stuudiole 2–3 stsenaariumi aastas. Režissööri kätte peab jõudma stsenaarium, mis vastaks hindade «neli pluss» või «viis». O. Sülejmenov arvab, et kiiret edu ei maksa oodata, kvalitatiivsed muutused nõuavad aega. Tõeliseks eduks tuleb lugeda juba seda, kui järgmise kahe aasta jooksul suudetaks tõsta keskmist professionaalsuse taset, parandada filmitootmise kõigi lülide suhtumist töösse. Praegu tegelevad stuudio ja Kinokomitee pingsalt ja üksikasjaliselt iga loodava filmiga, materjali läbivaatused muudetakse omamoodi loominguliseks seminarideks. Sel moel õnnestus luua juba möödunud aasta filmidest paar-kolm vähemalt rahuldaval tasemel. Ühtlasi ületas stuudio ka muluse tootmisplaani. 1982. aasta plaan aga täideti juba märtsis. Kavas on hakata «Kazahfilmis» tootma kümme mängufilmi aastas — uus tootmis-kompleks kohustab. On asutud kunstikoolis ette valmistama multiplikatsioonifilmide kunstnikke. Edasi kavatakse avada filmiosakond Kasahhi NSV teatriinstituudi juures, samuti hakata oma multi-filme looma.

Esmasena seisab kasahhi filmiloojate ees ülesanne õppida tegema filme, mis suudaksid kõita laia auditooriumi, kuid mis ühtlasi oleksid esmaklassilised. «Kazahfilm» märk peab saavutama üleilulise prestiiži — see on miinimumprogramm. Edaspidi, kui kasahhi kinematograafia on juba tugevnenud, arutleb O. Sülejmenov, ning sinna on tekkinud eredaid individuaalsusi, võib anda viimastele võimalus teha ka eksperimentaalfilme kitsamale vaatajakonnale, mis ei taga kassat. Kuid kogu filmitootmist neile orienteerida ei saa ega tohi.

Kõige hinnatumaks tuleb praegu pidada filme, mille keskmes on inimesed, kes teostavad end oma kutsumuses, kes on ettevõtlikud ja entusiastlikud ning tunnevad oma tööd. Just sellised inimesed olgu Kasahstani uute filmide kangalased. Ohkida tuleb stereotüüpsete teemade rubriik, asuda teravate sotsiaalsete ja eetiliste probleemide juurde. Vaid seda teed minnes saab kasahhi filmikunst kõrgustesse tungida.

(Algus 5. lk.)

Kirjutaja (S. Korennoi), kes töö tegemise asemel öö ja päevad joovad ning püüavad arendada väikest intriigi ke-na soldatineiu Priskaga. Kõik nende pingutused lõpevad muidugi täieliku läbikukkumisega, milline tõsiasi ei näi aga neid karvavõrdki häirivat. Järjekordne ülemusteit saadud paber lendab prügi-pange ja pillerkaar käib edasi.

M. Staritski vodevill «Moe järgi» on mõningas mõttes Molière'i «Kodanlasest aadlimehe» parafras. Siin on peategelaseks Gavril Varenök (A. Nossatšiv), rikas talumees, kes iga hinna eest püüab trügida kõrgemasse seltskonda, mistõttu ta on otsustanud anda oma tütre Zinka ainult aadlikule mehele. Zinka aga (L. Kirõtšenko) armastab ta-

valist maapoissi Ovsit (I. Möstšišin) ega soovi sugugi vahetada oma taluneiu minevikku aadliproua tuleviku vastu. Viimaks võidutseb armastus. Tuhka pähe raputav Varenök otsustab kindlalt jääda edaspidi truuke oma ühiskondlikule keskkonnale.

Etendus on vormistatud erk-salt ja maitsekalt (stsenaograafia ja kostüümid — S. Maslova). Laval on kogu ukrainia eluolu: tikitud käterätid, maalitud savinõud, eredad rahvarõivad. Ohtut saadavad muusikalised fantaasiad tuntud rahvalaulude teemal (dirigent ja lavastaja V. Votkovski). Ka on etendusse põl-

SEE JUHTUS VODEVILLIS...

Külastate mängukavas oli ka M. Solohhovi «Vaikse Doni» alusel loodud instseneeringu lavastus. Piltidel: Aksinja (Ukraina NSV teeneline kunstnik L. Mamókina) ja Grõgori (Ukraina NSV teeneline kunstnik B. Kurta).

mitud rahvalaulu, tantsu, satiiirilisi kupleesid. Etenduse vaieldamatu voorus on, et see on ukrainakeelne Ukraina ja vene keel on sedavõrd lähedased, et tõlget pole tarvis, seevastu aga sukeldub vaataja ukrainlaste keelelisse omapärasse.

Jääb vaid kahetseda, et mängukava koostajad nägid ette mängida «Ukraina vodeville» Tallinnas kõigest kahe korral. On ju teada, et rahvuslike kultuurikihistuste käsitlemine köidab eesti vaataja huvi. Sellest vaatepunktist pakub etendus igatahes vaieldamatut huvi, avades ühe põnevaima slaavi kultuuri värvikaid ning spetsiifilisi tahke — täites sel kombel peale kunstilise ka tunnetuslikku otstarvet.

MARINA
OTSÁKOVSKAJA

KASAHHI NSV KIRJANDUSE JA KUNSTI PÄEVAD EESTI NSV-s

Reede, 23. juuli

TALLINN

Pidulik avakontsert

V. I. Lenini nim. Tallinna Kultuuri- ja Spordipalees kl. 18.

Laupäev, 24. juuli

TALLINN

Kasahhi NSV raamatunäituse avamine
ENSV Teaduste Akadeemia Teaduslikus Raamatukogus kl. 11.

Kasahstani kujutava kunsti näituse avamine
Kunstihoones kl. 12.
Kasahstani dekoratiiv-tarbekunsti näituse avamine
Tarbekunstimuuseumis kl. 13.

Kasahhi NSV kirjanduse õhtu
Kirjanike Majas kl. 18.
Kasahhi NSV filmide nädala pidulik avamine.
Mängufilmi «Draakoni aasta» esilinastus
kinos «Sõprus» kl. 18.

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Koori-
kapelli kontsert
«Estonia» kontserdisaalis kl. 19.30.

Rahvusvahelise pianistide konkursi laureaadi
G. Kadõrbekova kontsert
Raekoja saalis kl. 19.30.

NARVA

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Kurmangazõ-nim. Riikliku Akadeemilise Rahvapilliorkestri kontsert
Kultuuripalees «Energeetik» kl. 19.30.

PÄRNU

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli kontsert
Lauluväljakul kl. 18.

SILLAMÄE

Vokaal-instrumentaalansambli «Araj» kontsert
Kasahhi NSV teenelise kunstniku Roza Rõmbajeva osavõtul
S. M. Kirovi nim. Kultuurimajas kl. 20.

HAAPSALU

Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli balletiõhtu
kultuurimajas kl. 19.

KÄRDLA

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
kultuurimajas kl. 20.

RAKVERE RAJON

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
Vinni NST klubis kl. 20.

Pühapäev, 25. juuli

TALLINN

Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli balletiõhtu
Ohvitseride Majas kl. 19.30.
Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert (II grupp)
«Estonia» kontserdisaalis kl. 19.30.

TARTU

Kasahstani graafika näituse avamine
Tartu Kunstnike Majas kl. 15.
Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Koori-
kapelli kontsert
TRÜ aulas kl. 19.

NARVA

Vokaal-instrumentaalansambli «Araj» kontsert
Kasahhi NSV teenelise kunstniku Roza Rõmbajeva osavõtul
Kultuuripalees «Energeetik» kl. 20.

KOHTLA-JÄRVE

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Kurmangazõ-nim. Riikliku Akadeemilise Rahvapilliorkestri kontsert
V. Kingissepa nim. Kultuurimajas kl. 20.

KÄRDLA

Kasahhi NSV kineastide kohtumine kinokülastajatega
Kärdla kinos kl. 21.

HIIMUMAA RAJON

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
Käina kultuurimajas kl. 20.

RAKVERE RAJON

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli kontsert
Tamsalu kultuurimajas kl. 20.

Esmaspäev, 26. juuli

TALLINN

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli kontsert
V. I. Lenini nim. Tallinna Kultuuri- ja Spordipalees kl. 19.30.

ENSV Riikliku Sümfoonia-
orkestri kontsert.
Dirigent Kasahhi NSV teeneline kunstitegelane
T. Abdrašev.
«Estonia» kontserdisaalis kl. 19.30.

KOHTLA-JÄRVE

Vokaal-instrumentaalansambli «Araj» kontsert
Kasahhi NSV teenelise kunstniku Roza Rõmbajeva osavõtul
Kultuuripalees «Oktoober» kl. 19.30.

PÕLTSAAMAA

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Kurmangazõ-nim. Riikliku Akadeemilise Rahvapilliorkestri kontsert
kultuurimajas kl. 20.

KINGISSEPA

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
kultuurimajas kl. 20.

PAIDE

Kasahhi NSV kirjanike kohtumine lugejatega
Paide Keskraamatukogus kl. 16.

VALGA

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Koori-
kapelli kontsert
kultuurimajas kl. 20.

VÕRU

Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli balletiõhtu
kultuurimajas kl. 20.

Teisipäev, 27. juuli

TALLINN

Vokaal-instrumentaalansambli «Araj» kontsert
Kasahhi NSV teenelise kunstniku Roza Rõmbajeva osavõtul
V. I. Lenini nim. Tallinna Kultuuri- ja Spordipalees kl. 19.30.
Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert (I grupp)
«Estonia» kontserdisaalis kl. 19.30.

TARTU

Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli balletiõhtu
RAT «Vanemuise» saalis kl. 19.

PALDISKI

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Kurmangazõ-nim. Riikliku Akadeemilise Rahvapilliorkestri kontsert
kultuurimajas kl. 20.

HAAPSALU

Kasahhi NSV kirjanike kohtumine lugejatega
kuurordi klubis kl. 16.

KINGISSEPA RAJON

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
Orissaare kultuurimajas kl. 20.

TÜRI

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli kontsert
lauluväljakul kl. 19.

PÕLVA RAJON

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Koori-
kapelli kontsert
Intsikurmu lauluväljakul kl. 19.

Kolmapäev, 28. juuli

TALLINN

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Kurmangazõ-nim. Riikliku Akadeemilise Rahvapilliorkestri kontsert
«Estonia» kontserdisaalis kl. 19.30.

TARTU

Kasahhi NSV kirjanduse õhtu
Puiestee tn. klubis kl. 16.30.

KOHTLA-JÄRVE

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Laulu- ja Tantsuansambli kontsert
Kultuuripalees «Oktoober» kl. 19.30.

JÕGEVA

Kasahhi NSV Riikliku Klassikalise Tantsu Ansambli balletiõhtu
kultuurimajas kl. 20.

PÄRNU RAJON

Vokaal-instrumentaalansambli «Araj» kontsert
Kasahhi NSV teenelise kunstniku Roza Rõmbajeva osavõtul
Vändra lauluväljakul kl. 20.

RAPLA RAJON

Kasahhi NSV kunstimeistrite kontsert
Märjamaa KEK-i saalis kl. 20.
Kasahhi NSV kineastide kohtumine kinokülastajatega
rajooni täitevkomitee saalis kl. 16.

VILJANDI

Kasahhi NSV teenelise kollektiivi, Riikliku Koori-
kapelli kontsert
lauluväljakul kl. 19.

Neljapäev, 29. juuli

TALLINN

Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevade pidulik lõppkontsert
V. I. Lenini nim. Tallinna Kultuuri- ja Spordipalees kl. 18.

TERE TULEMAST, KALLID KÜLALISED!

Kolmapäeval, 21. juulil oli suvine Tallinn kahekordselt pidulik. Oma 42. sünnipäeval võttis Nõukogude Eesti vastu kauaoodatud külalisi kaugelt Kasahhimaalt, Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevadest osavõtjaid. Pealinna lennujaama olid hommikul esimesele Alma-Ata lennukile vastu tulnud meie vabariigi kultuuriavallikkuse ja töökollektiivide esindajad, ajakirjanikud. Peagi ilmus kaugel maandumisrajal nähtavale hõbehall lennuk, sooritas lähenedes elegantse kaare ja peatus lennujaama ees. Hakkas mürtsuma puhkpillimuusika. Rahvarõivais neid ulatasid vennasmaa kunstimeistritele, Kurmangazõ-nimelise Rahvapilliorkestri muusikutele esimese tervituse Eestimaa pinnal — suured kimbud nelke, roose, põllulilli. Tere tulemast lausus külalistele Eesti NSV kultuuriminister Johannes Lott. Külaliste poolt esines vastutervitusega saabus kunstikollektiivi juht Samjon Kazi-galjev.

Külaliste vastuvõtu peatsere-moonia oli pärastlõunane. Erilen-nuk Alma-Atast tõi kohale Ka-sahhi NSV delegatsiooni ja suu-rema osa kultuuripäevadest osa-võtjaid — loominguliste liitude esindajaid ning kunstimeistrid.

Lennuväljak olid saabusnud EKP Keskkomitee sekretär Rein Ristlaan, EKP Tallinna Lin-nakomitee esimene sekretär M. Pedak, Eesti NSV Minist-rite Nõukoogu esimehe asetäitja A. Green, EKP Keskkomitee

osakonnajuhatajad A. Soidla ja O. Utt, Eesti NSV kultuuri-minister J. Lott, Tallinna RSN Täitevkomitee esimees A. No-rak jt., rohkesti Tallinna tööta-

jate ning kultuuriinimeste esin-dajaid. Tugevate käepigistuste ja lilledega võtsid tallinlased vastu saabujaid esotsas Kasahhi NSV Ministrite Nõukoogu esimehe asetäitja S. Zanozbekoviga. Delegatsiooni kuuluvad Kasah-stani KP Keskkomitee kultuuri-osakonna juhataja K. Sulta-nov, kultuuriminister Z. Jer-kimbekov, vennasvabariigi partei- ja nõukogude töötajad, loominguliste liitude juhid.

Tervitussõnadega pöördus saa-bunute poole sm. Rein Rist-laan, kes avaldas veendumust, et eelseisev nädal kujuneb nõu-kogude rahvaste sõpruse ja meie maa paljurahvuselise kultuuri pidupäevadeks. Kõneles NSV Liidu rahvakunstnik Eugen Kapp.

Kauge Kasahstani tervituse meie vabariigi rahvale ütles edasi S. Zanozbekov.

Hilisõhtuks olid Tallinna jõud-nud kõik kultuuripäevadest osa-võtjad.

Juta Eskel. «Marie Under» (pronks, 1973)

Juta Eskeli personaalnäitus Kunstisalongis on esitatud valik kujuri portreeloomingust. Piirdumine ainult ühe žanriga annab näitusele tervikliku ilme ja on sisuliseltki õigustatud. J. Eskel, kes õppis 1943. a. Tallinna Rakenduskunsti Koolis ja 1944. —1948. a. Tallinna Riiklikus Tarbekunsti Instituudis, on loonud mitmeid meeldejäävaid kompositsioone. (Neist kaks on Tallinna haljasaladel: «Dekoraatiivne figuur» Suvorovi pst. äärsel haljasalal ja «Kajakad» Kadrioru kohviku kõrval). Kuid tema loomingus on siiski domineeriv osa portreel. Portreega debüteeris ta 1956. a. kunstinäitustel Tallinnas ja Moskvast. 1960. aastatel oli J. Eskel tõusnud juba meie tunnustatud portretistide hulka ja portreeržanr on tänaseni

jäänud tema loomingu põhialaks.

Enamasti on Juta Eskel valinud modellid kultuuriinimeste hulgast. Ta on meeleldi kujutanud neid, keda ta on hästi tundnud või kes on pakunud talle huvi lähemaks tundmaõppimiseks. Sügav huvi ja sümpaatia kujutatava vastu tulebki ilmsiks kunstniku loomeparemiku hulka kuuluvates portreedes. Nimetaksin siin maalikunstnik Richard Sagritsa portreed (1964), milles on väga konkreetselt ja vahetult jäädvustatud modelli olemus, tema tüüpilised iseloomujooned. Materjalina on kasutatud jämedateralist šamotti. See lakoonilist vormi nõudev materjal pole küll portree loomiseks eriti sobiv, kuid R. Sagritsa portrees on aga igati õigustatud, teos mõjub veenvalt ja elavalt. Karakterikindlust on ka erkasilmelises ja rühikas «Villem Raami portrees» (1965, šamott).

Näitusel esitatud teosed on enamikus lüürilise ilmetusega naisportreed. Siiras otsekohesuse iseloomustab maalikunstnik Leili Muuga (1958, šamott) ja dr. Selma Veisseriku portreed (1974, pronks). Õilistamisaotlust võib märgata mineviku silmapaistvate isikute kujutamisel («Miina

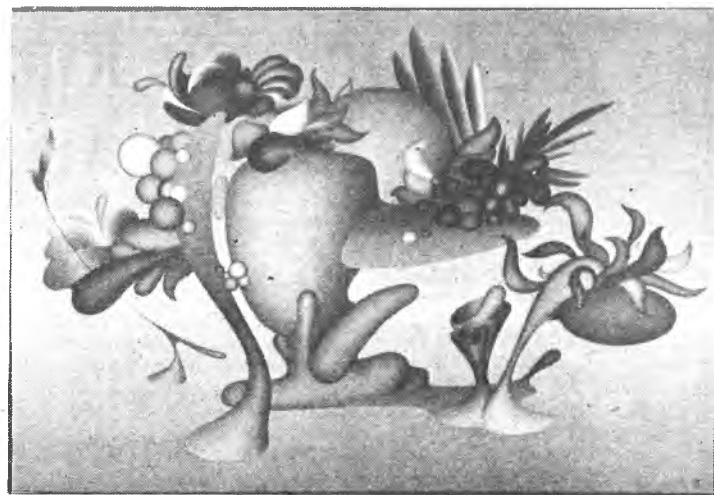
Härma», 1974, pronks; «Marie Underi portree», 1973, pronks; «Anna Haava portree», 1976, kips). Tähelepanu köidab esmajoones «Marie Underi portree» hingestatult lüürilise ilme ja sarmikusega. Kunstnik on töösse põhjalikult sisse elanud, saavutanud värske ja tundlikkuse pinna käsitseluses. See, kujuri šeddööver kuulub ka eesti nõukogude portreeskulptuuri paremikkude.

Hingestatult ilmega on ka Juta Eskeli portreed lastest, esmajoones tundesoojalt modelleeritud «Kaksikportree» (1960, šamott), mis kujutab kunstniku enda poegi.

Individaalseid iseloomujooni rõhutavate karakterportreede kõrval pärineb J. Eskelilt rida üldistava iseloomuga töid, nagu «Karaimi neiu» (1960, kips), «Kevad» (1978, terrakota), stiilne ja terviklik on poeetiline «Peake» (1967, terrakota).

Kuigi alates 1970. aastatest eelistab ka Juta Eskel teostusmaterjalina pronksi, muutsid varasemas loomingus kasutatud keraamilised materjalid (šamott, terrakota) näitusepildi huvitavaks ja mitmekesiseks ning tutvustasid kujurit kuni igale portreele erinevat lahendust otsivat kunstnikku.

HEINI PAAS

René Kari. «Rippuvad alad» õli, 1980

IMPROVISATSIOON

RENÉ KARI VAADATES JA

ARTUR ALLIKSAART HINGATES

Breton, Ernst, Dali, Tanguy, Magritte, Delvaux...

Unt, Vint, Tolts, Keskküla, Pääsuke, Okas...

... Üle takjaise kasvanud taeva lendab vallutushimuline valkäär, ühes käes püstolkuulipilduja ja teises

parfüümisifoon.

Ta muigab mõistvalt ja metsikult.

Üks ta tiibadest on julmus, teine veetlus...

(A. A. «Nostalgia»)

Tallinn, 1982. aasta juuli. Kunstisalong.

... Universumi ballisaal on paisul pidulistest.

Kergemeelsus palub raskemeelsuse valsile, kuid keerutab välja raksuva rock'i.

Kuuma- ja külmaverelisel korraldava kahevõitlusi, et teineteist tegudega solvata.

Stellaarambitsioonid ruttavad ruudulisse ruumirütiini.

Süllogismide sült hangub taevataldrikuil.

Tuukrid laskuvad hurmlejate hingesügavusse ja tulevad tagasi tühjade kätega...

(A. A. «Eleegiline ditüramb dialektilise analüüsi elementidega»)

René Kari. Maalid.

Igaüks laulab omaette.

See on lausa lubamatu.

Igaüks joobub omaette.

See on egoism.

Igaüks hõõgub omaette.

See on lihtsalt raiskamine.

Igaüks hingab omaette.

See on mõnevõrra mõtlemapanev.

Igaüks vaikib omaette.

See on häälepalette hügieen.

Igaüks jahtub omaette.

Seda on nad õppinud päikestelt.

Igaüks hullub omaette.

See ei olegi nii hull!...

(A. A. «Morbiidseid maastikke»)

Natüürmort? Portree? Maastik? Kompositsioon?

Kujund, Struktuur, Ruum.

... Elavhõbe. Vikerkaar. Regatte. Galopp.

Pikkamööda põlevad tundide tungalad mööda mu loodusest.

Igavik haigutab nagu kuristik. Tal on üksainus viga: ilma

minuta on tal piinavalt igav.

Mälestused on nagu väledalt niidetud niidud, kust saagid

on ammugi minema viidud.

Miks sa piidled neisse tühjusesse rühkivatesse maastikkudesse?

(A. A. «Kiiri kiirelt kaduva tagant»)

Reaalsus? Loogika? Kaalutus?

Unelm. Intuitsioon. Vahenditus.

... Näen kujutuid kujutelmi.

Näen uppunud maailmu unistusmerede põhjas.

Näen loomi, kes valmistuvad sündima tuleviku

aastatuhandete tardetulva alt...

(A. A. «Õnnetus ei hüüa tulles, aga kas ta minnes hüüab?»)

Tore on tõusmine tippu! Mis siis sellest, et tuleb rippuda.

Kui ainult kukkumine poleks nii kole ja kaugusis ei läheks kaotsi kõrgusest alla visatu kisa, mida inimesed ajuti kuulevad luulena!

(A. A. «Kiiri kiirelt kaduva tagant»)

LOOMING? MAALIKUNST? TAIE?

Pintsliga pildipinnal uitamine.

Paletil lummava kauguse kiirgus.

Meresügavused värvilistes silmades.

Kogunemine ja lagunemine.

Taevavõlvi meres liuglemine.

Mõistuse pöörlemine tuules.

Siledal pinnal.

Jää. Peegli. Taeval. Silmapiiril.

Head, head, head...

Lootusi...

Ja veidi õnne...

LEONHARD LAPIN

RESTAUREERIMISPÄEVAD SAAREMAAL

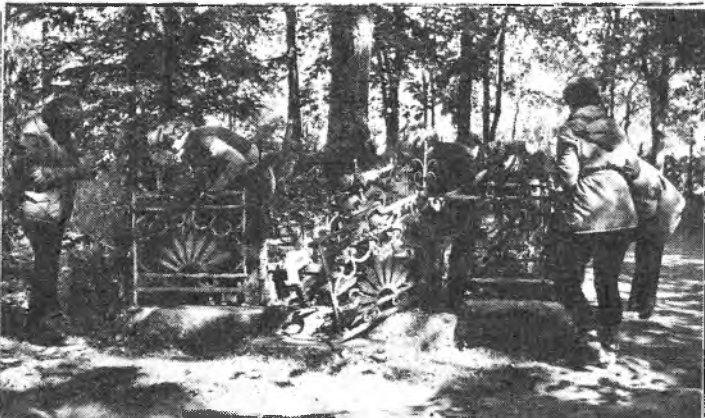
Kolm päeva, 17.—19. juunini lehvib Kuressaare linnuse vahitornis vimpel suure R-tähega. Saaremaa Koduloomuuseumi muonetes ja nende ümber käib vilgas tegevus. Fondihoidlate häämarusest väljatoodud eksponaatide kallal olid ametis meie vabariigi suuremate muuseumide restauraatorid. Toimus ENSV Ehitustööstuse Teaduslik-Tehnilise Ohingur restauraatorite sektsiooni traditsiooniline praktiline seminar.

Viimasel ajal räägitakse ja kirjutatakse üha enam ainelise kultuuri pärandi kaitses ja säilitamises. Sõnadelt teudeni jõuda on märksa raskem. Heade seaduste ja plaanide ning põhjalike teoreetiliste arutluste kõrval nõuab ajalooliste väärtuste säilitamine ja üldkätesaadavaks muutmise väga palju konkreetset füüsilist tööd. Tõsiselt eeskujuks on siin restauraatorite sektsiooni entusiastlik tegevus. Järjekindlalt igal aastal lüüakse käded külge mõne rajoonimuuseumi eksponaatide ennistamisel ja konserveerimisel, korraldatakse ajaloo- ja kultuurimälestisi. Silmaga nähtavale liitub töökojemuste vahetamine, erineva restauraerimismeetodika tutvustamine; ennistustöö saladustesse pühendatakse sellealase hariduseta muuseumitöötajadki. Kolmekümne viie entusiast kolm Saaremaa-päeva olid erakordselt viljakad. Tänu asjatundjate kuldsetele kätele ja heale tahtele muutus tunduvalt 43 muuseumis säilitatava puit-, metall-, tekstiil-, kivi- ja nahkese ning raamatu ilme. Parallelselt käis töö Saaremaa nekeropolis — Kudjapea kalmistul, kus jätkati viis aastat tagasi alustatud. Nelja kunstiväärtusliku metalliaia puhastamisel ja konserveerimisel oli põhitööjõud Kultuurimälestiste RPI Tartu osakonnast, üldjuhendajaks Maido Salum. Ajaloomuuseumist. Kärmelt liikusid terasharjad ja lakipintsid ka teiste erialade restauraatorite ning kohalike abiliste — Saaremaa Kunstiklubi ja Looduskaitse Seltsi liikmete käes. Energiliselt tegutses Restaurerimisvalitsuse kiviraidurite brigaad Heino Kuura juhtimisel: esialgse asendi sai liigi poolsada viituvajunud hauamonumenti, mitu lõhenenud raiest aga päästeti tüüblite ja liimi abil otsesest hävimisohust. Väljapaistva ajaloo-, arhitektuuri- ja kunstimälestise ilme paranes tunduvalt.

Seminari võib lugeda igati korraldänuks. Jääb vaid loota, et selline suure kasuteguriga üritus Saaremaal viimaseks ei jää.

OLAVI PESTI,

Saaremaa Koduloomuuseumi teadusala asedirektor

H. MAR. J. OUDVALDI. FOTO

Ei, ärgem otsigem käesoleva kirjutisega seoses mingisugust tähtpäeva. Valdo Pant oli isik, seda ei saa unustada. Ta ei vaja tähtpäevajuttu. Ta on lihtsalt meie mõtetes ja mälestustes teleajakirjaniku eeskuju, kelle loometöö vajab lahtimõtestamist, et selle najal teleajakirjanduse saladustesse tungida ja paremini mõista neid omadusi, põhijooni ja kontseptsioone, millele on rajatud nüüdisaegse nõukogude teležurnalistika ideoloogiline efektiivsus ja sotsiaalse tellimuse realiseerimise edukus.

Milles peitub Valdo Pandi anne!

Valdo Pant oli ideoloog kõige paremas mõttes. Tema mõttetöö innustas, stimuleeris ja mobiliseeris, ergutas uusi ideesid ja probleeme, pani auditooriumi erksalt kaasa mõtlema, edasi arutlema. Tema jaoks ei eksisteerinud ideoloogilised ja mitteideoloogilised, poliitilised ja mittepoliitilised saated. Tema jaoks kehtis põhimõte: mis žanris saadet ka teha, ikka on tegemist ideoloogiaga, poliitikaga — erinevad on vaid vahendid ja meetodid. Ta oli üks nendest tarkadest teleajakirjanikest, kes pidas teleprogrammi siis normis olevaks, kui selle üldmõju on kolm neljandikku kunstilisi ja üks neljandik ühiskondlik-poliitilisi saateid. Ja ta ei väsinud väitmast, et selle eesmärgi poole püüdmine peab olema ETV strateegiline ülesanne, kui tahetakse ideoloogiat teha nii, nagu peab. Ja eks sellegi seisukoha julge väljaütlemine rõhuta, et Valdo Pant oli ajakirjanik, kes oskas kaugemale näha ning perspektiivi tunnetada mitte üksnes enda jaoks, vaid TV jaoks üldse. Tundes hästi auditooriumi vajadusi, nõudeid ja maitset ning olles hea massipsühholoog, oskas ta selgepiirilisel ette kujutada, kuidas peab üks korralik TV-programm välja nägema homme, ülehommel ja kaugemas tulevikus. Hea teleprogramm on aga see, mis langeb ühte või peaaegu ühte auditooriumi soovidega. See kõik — nagu Valdo Pant armastas öelda —, mis nimetatud ootustega ei ühti, on kabineti- ja sellest on tarvis võimalikult ruttu vabaneda, kui me ei taha, et TV-tegijate ja auditooriumi vahele lõhe tekiks.

Valdo Pant õppis väga kiiresti telespetsiifiliselt mõtlema. Ka see — oskus kiirelt kohaneda — kuulus tema andekompleksi. Ja koos sellega kujunesid ka tema telespetsiifilised kreedod. Tundes hästi raadiotööd, oskas ta suurepäraselt näha, mille poolest need kaks giganti — raadio ja televisioon — erinevad. Televisiooni raadioga võrreldes ning nende eripära uurides ja analüüsides, kujunesid Valdo Pandil välja väga tabavad, lausa valdopantlikud seisukohad. Näiteks tema ütlused, nii nagu mina neid mäletan:

Kui AK ajal võib kõõgis rahumeeli putru keeta või pliine küpsetada, ilma et selles antavast informatsioonist midagi kaduma läheks, võib julgelt öelda: tegemist on televisiooniga, mis tehtud raadio meetodil.

Mõni kolleegidest on nii töetuhinas, et unustab lugeda direktiivorganite dokumente. Lubatagu küsida: kust võtab too oma tööks vajalikke ideid? On ju direktiivorganite dokument suure üldistava töö tulemus, mis on igale ajakirjanikule vahendiks, et organiseerida mõtlemist ja selle kaudu praktika nägemist.

Igapäevases elus seda vist ei juhtu, et perekonnatuttav iga jumala päev külla tuleb. Ent televaataja perre tuleb iga päev näiteks diktor, pikkade saatesarjade reporter ja veel teisedki. On see meie jaoks probleem? On, ja mitte väike. See on probleem moraalsest kulumisest, probleem sellest, kas meie — teleajakirjanikud, kes me üsna

PUBLITSISTIKAVOISTLUS

VALDO PANT sellisena, nagu teda mäletan

LEOPOLD PIIP

sagedasti kaadris käime — suudame sellised olla, kelle igapäevast küllatulekut pahaks ei panda, kas me suudame alati olla värsked ja huvitavad.

Kõik need ja paljud teised ütlused, mis Valdo Pandist maha jäänud, kinnitavad veenvalt, et tal olid paljud olulised TV-probleemid sügavalt läbi tunnetatud ja põhjendatud enda jaoks välja selgitatud. Ja selleski peitub Valdo Pandi andekus. Ta polnud mitte lihtsalt saateid tegev žurnalist, vaid enam — teoreetiliselt mõtleval loovtöötajal, kes alati otsis oma ajakirjanduslikule tegevusele teoreetilist põhjendust. Tal oli kinnisidee: koostada TV-entsüklopeedia. Ja väga kahju, et see väärtuslik mõte tõcks teemata jäi. Sest sellise teoreetilist mõtet kätkeva sõnastiku järele on suur puudus.

Jah, geenidesse kätkevad anne on inimese kõige väärtuslikum omadus. Ent kogemused on sedagi näidanud, et anne võib vaka alla jääda, kui puudub tööks ja visa tahe seda maksimaalselt kasutada. Valdo Pant oli väsimatu töömees, visa ja järjekindel oma loomingulistes taotlustes. Andekus ja töökus — need olid Valdo Pandi kaks samast, millel rajanes tema loominguline pealisehitus, see varamu, milles küpses loominguline idee, vormus ideoloogiliseks viljaks, mis kätkes sotsiaalsel tellimust ja sellist kvaliteeti, mis mobiliseeris ja innustas, mis jäi ja jääb ajalukku püsiva väärtusena.

Valdo Pandi tööstiilist

Valdo Pandi ajakirjandusliku tegevuse iseloomulik joon oli kindel parteiline hoiak. Ta töötas enda täiendamiseks visalt ja sihipäraselt, oli rangelt realistlik, tegutses metoodikakindlalt, pürgis telespetsiifilise efektiivsuse poole, hindas kõrgelt detaili ja aktseptsiooni tähtsust, vältis rangelt pinnapealsust ja taotles olla vaataja kasulik abiline, tark nõuandja. Kunagi ütles Valdo

Pant nii: «Kui mind ei kuulata ega vaadata ja kui minu saatest osa ei saada, pole ma kopikutki väärt.» Selles peitub kokkuvõetult tema töö ja tööstiili kreedo.

Valdo Pant käis alati ringi lahtiste silmadega. Ta oskas näha olulist, details üldist. Kui see põhimõte võimaldas detaili kaudu avastada mingisuguse lünga või puudujäägi, mis nõudis ajakirjaniku sekkumist, tekkis temas kohe tegutsemiskihk. Ta ei läinud seda kohe kõigile kuulutama. Poolikuid ideid ta ei kannatanud. Tema jaoks pidi kõik täpsealt selge olema, enne kui ta sellega välja tuli. Ja kui tuli, oli idee igast küljest küps ja põhjendatud. Meenub, kuidas sündis saatesari «Täna, 25 aastat tagasi». Selle mõte sündis Valdo Pandil elu jalgides. Olnud ise kunagi, enne Eesti Raadiosse tulekut, pedagog (geograafia õpetaja), valutas ta sageli südant kardava põlvkonna pärast. Kord astus ta minu kabinetti* ja palus leida aega mõttevahetuseks. Meie jutuaajamine oli ligikaudu järgmine:

«Mind häirivad mõningad pahed. Noorust kasvab peale, ent mõõdund sõjast ei tea ta midagi. Mulle tundub, et noortes puudub patriootiline tunne, uhkus oma isade ja emade tegude üle. Suures Isamaasõjas.»

«Kas see on teie arvates pahed või puudujääk?»

«Eelkõige muidugi puudujääk, ent selle tõttu ka pahed.»

«Jah, ei vaidle vastu. Ent, on teil... ideid?»

«Ettepanek.»

«Milline?»

«Avada saatesari, mis selle lünga täidaks. Ja ristiks selle pealkirjaga «Täna, 25 aastat tagasi.»

«Ja... maht?»

«Ligikaudu 400 saadet, iga saade 50–60 minutit.»

«400 saadet! Kas olete veendunud, et sari ära ei vaju?»

«Olen.»

Pärast seda läks ettepanek ETV nõukokku, kus ta esitatud annotatsioon põhjal vastu võeti ning eluõiguse sai. Tol korral jutustas Valdo Pant paljudest tähelepanepa-

kutest, mis elu jälgides kogutud ning mis igati põhjendatult saatesarja vajadust. Sai teoks suurepärase saatesari, millel oli tohutu tähtsus noorte mõttemaailma kujundamisel. Ja mitte ainult. Saated «Täna, 25 aastat tagasi» ei haaranud üksnes noori, vaid peaaegu kogu teleauditooriumi. See oli saatesari, mis jäab ETV arengulukku kui Valdo Pandi elutöö ja pakub eeskuju veel paljudeks aastakümneteks.

Valdo Pandi töös oli kindel koht andmepangal, või teiste sõnadega, tema isiklikul kartoteegil. Selles osas oli ta rangelt järjekindel. Kõik need aastad, mis ta töötas Eesti Raadios ja Eesti TV-s, täiendas ta oma kartoteeki püsiva sihipärasusega. «See», nagu ta ise rõhutas, «on minu suurim varandus.» Ja öeldus ei saa vist küll keegi kahelda, sest mitu tuhat kartoteegikaarti, mis hoidlas peitusid, olid ammendamatu varasalg, millel rajanesid paljud üldistused ja ideed, mis löi tugeva aluse paljudele saadetele ja saatesarjadele. Ja küllap ka saatesari «Täna, 25 aastat tagasi», mille käsikirjaline materjal koosnes 5000 tingleheküljest, sai alguse just sellest kartoteegist. Tõsi küll, isiklik teabepank pole kaugeltki uudne nähtus. Palju tähtsam on viisadus ja järjekestvus, perspektiivtunne, mis olid Valdo Pandile omased, sügav arusaamine hästikoostatud andmepanga tähtsusest ajakirjaniku töös.

ETV kauaaegne režissöör Grigori Kromanov, kelle jaoks ei eksisteerinud kunsti nn. pisiküsimusi ja pisidetaile, ütles kunagi väga tabavalt: «Televisioon on selline koht, kus tuleb isegi nael seinale lüüa sügava kunstimaitsega.» Kui siit üle minna Valdo Pandi tööstiili juurde, võime kinnitada midagi analoogilist. Ka tema jaoks ei eksisteerinud pisiküsimusi, pisidetaile. Kui ta stsenariumi koostama hakkas, olid talle võrdse tähtsusega kõik osised: pealkiri, kompositsioon, dünaamilised sõlmed, aktsendid, dramaatiline ping, ülesehituse psühholoogiline koostik, kulminatsioonid jne. Ja et see tõesti nii oli, kinnitab taas tema saatesari «Täna, 25 aastat tagasi» 315 saadet ei ole naljasi. Mitte iga ajakirjanik ei suuda enda võimuses hoida auditooriumi nii pika aja vältel. Valdo Pant suutis. Ja suutis tänu sellele, et ta hindas kõrgelt detaili tähtsust. Ja mitte üksnes tekstilise materjali koostamisel. Valdo Pant aitas ka operaatoritel, kunstnikel, helirežissööridel ja teistel loomingulise brigaadi liikmetel jõuda iga detailini.

Tema tööstiili iseloomustab ka põhimõte: materjal, millele teleajakirjanik eetrisse läheb, peab olema nagu orillikivi. Mäletan, kui ma ETV direktori tooli istusin ja stsenarisse materjali laekumise kohta rangeid nõudeid seadsin, oli Valdo Pant alati see, kes neid nõudeid ignoreeris. Ta ei teinud seda sihilikult, vaid lihtsalt põhjusel, et see oli tema harjumuslik miinus ja samal ajal ka suur pluss. Suur pluss seisnes selles, et ta lihvits oma saatematerjali kunni viimase sekundini. Siiski ei teinud see erilist peavalu ei allakirjutatule ega teistele, sest Valdo Pandile võis alati surmkindel olla: ta ei «pannud kunagi mõõda», ta redigeeris oma tekstid ja alltekstid niivõrd mõttetäpselt, et nendele polnud midagi ette heita.

Tähtsal kohal Valdo Pandi tööstiilis oli kolleegide väärtuse objektiivne hindamine. Ajal, kui Pant mammutsaadet tegi, ütles ta mulle: «Kas te teate, seltsimees Piip, kui palju tänu olen ma võlgu Aare Tiisväljale, Mai Uusile ja Ants Uusile. Mina pole midagi, olen midagi vaid selle tõttu, et mul on olnud saatesarja «Täna, 25 aastat tagasi» tegemi-

sel sellised suurepärase kolleegid nagu nemad.» See on hästi öeldud. See näitab Valdo Pandi ühistunnet ja eelkõige seda, et ta sai sügavalt aru, kui olulist osa etendab TV-s kollegiaalsus, üksikute lülide seltsimehelik koostöö, loomingulise brigaadi õige komplekteerimine, üksteise loominguline mõistmine ja kõik muu. Enda upitamine ja esiletõstmine oli talle võõras. Ja, kui kas või põgusaltki analüüsida Valdo Pandi loominguteed, võib eksimatult öelda: tema edu ja suure populaarsuse üks allikaid oli veendumus: teha loominguliselt viljakat tööd, kuid mitte hetkekski unustada, et saad millekski alles siis, kui hindad väarikalt kolleegide panust.

Ja veel üks Valdo Pandi tööstiili tahk. Ta pidas rangelt põhimõtteks: orienteeruda tunnustatud autoriteetidele, erudeeritud ja huvitavatele inimestele. Tema seisukoht oli selge ja sirge, et selles, keda valitakse, peitub ajakirjanike võimekus või võimetus. Kui intervjuueerija valib enda kaasvestlejateks inimesi, kelle sõnal pole kaalu — aga ajakirjanik realiseerib oma ideed just kaasvestlejate mõtteavalduste kaudu —, on tegemist nõrga töötajaga. Ja vastupidi — ainult see žurnalist suudab teha paberita ajalehte miljonitele, kes mõistab, kui tähtis on kaasvestleja valik. See kuldne põhimõte saatis teda kogu loometeel, olles üks tugisambaid tema tööpõhimõtete kogumis. Samas ei pidanud ta õigeks orienteerumist ühtedele ja samadele inimestele, nagu see tihti peale tavaks on. Tähtis on, nagu ta rõhutas, et kaasvestlejad poleks «läbi-leierdatud». Huvitavaid inimesi on palju, neil tuleb vaid avastada. Ja see on, nagu ta tihti rõhutas, põhimõte, mis TV-s kunagi ei vanane. Raadios ja ajakirjanduses võib selle põhimõtte suhtes veidi leplikum olla. TV-s mitte.

Ohel arutelul, kus oli kõne all saadete kvaliteet, ütles Valdo Pant, et televisioonisaadetes on kaasvestlejale esitatud nõuded palju rangemad: siin on kõik tähtis — väljendus, esinemiskultuur, väljendamisoskus, häälematerjal, sealhulgas diktsioon ja tämber, isegi näo ilme. TV-s peab kaasvestleja kogu oma oleguga sümpaatia äratama. Kui näiteks teleauditoorium ootama hakkab, millal too juba ükskord lõpetab, tuleb saada praagi hulk arvata, sest kõik, mis selles öelda taheti, ei jõudnud vaatajani. Sellise saate tõhusus on null.

Kunagi, nagu lugejad teavad, ütles V. Lenin: selleks, et olla hea propagandist, peab olema hea massipsühholoog. V. Pant pidas seda põhimõtet väga tähtsaks. Ta ütles: kui teleajakirjanik teeb vaid paar saadet, ei pääse see põhimõte nii esile, ent kui on tegemist sadu saateid hõlmava saatesarjaga, on nimetatud põhimõtte arvestamine määrava tähtsusega. Ja kui jälle meenutada «Täna, 25 aastat tagasi», võime nentida, et see tõesti nii oli. Tema saadete läbirele lanuneti, oodati ja püüti teha kõik, et nendest mitte ilma jääda. Mulle meenub üks suvi, mil puhkasin Pärnu sanatooriumis «Tervis». Oli ilus päikesepaisteline ilm, meri ahvatles, ent vaatamata sellele hakati rannast minema kippuma. Kõneldi, et on tarvis minna Pandi saadet vaatama. Ja kui ma sanatooriumisse jõudsin, oli fuajee, kus teatsetes, rahvast puupüsti täis. Võite arvata, millist uhkustunnet tundis mu süda. Selles, mis mulle siit fuajees vastu vaatas, oli midagi, mis pani suure südamesoojusega mõtlema Valdo Pandile, teleajakirjanikule.

Jah, Valdo Pandi tööstiilis on palju tahke, mis vajavad uurimist, ent ehk piisab öeldustki, et mõista tema suurust. Muidugi ei peaks pealekasvat teleajakirjanike põlvkond asjast nii aru saama, nagu kutsuks allakirjutanu Valdo Pant matkima. Ei, seda mitte. Valdo Pandilt on tarvis üle võtta vaid kõik ratsionaalne — meetodika, lähenemisviis, teoreetilised alused —, et kujundada võimalikult rohkem ereda omanäolisi ajakirjanikke.

* L. Piip töötas tollal Eesti Televisiooni direktorina (toim. märkus.)

Ma nägin peaaegu kõiki Panso lavastusi ja, jälgides tema arengut, veendusin rõõmuga, et talle on ühevõrra jõukohased kõige erinevamad žanrid. Nii komöödia kuni operetini välja (ta lavastas suurepäraselt, väga originaalselt «Minu veetleva leedi») kui ka tragöödia (armastan lõpmatult tema «Hamletit»). Üks tema kõige huvitavamaid töid on «Inimene ja jumal», lavastus A. H. Tammsaare filosoofilise romaani järgi. See lavastus esitati riikliku preemia saamiseks ja seda mängiti Moskvas. Me korraldasime eestlaste küllasõidu auks kodus peo, kuid etendus preemiat ei saanud. Räägiti, et hääletamisel jäi sel puudu üks hää! Panso kurvastas, kuid polnud masendatud ja muidugi ei kadestanud edukamaid võistlejaid.

Tuletades meelde Panso mitmesuguseid lavastusi, tunnen ikka ja jälle hämmastust: kui paljutahuline oli tema lavastajaindividuaalsus. Ta oli nii filosoofiline kui ka metafooriline. Ta võis poeetiliselt lavastada olmenäidendi ja tiheda, lausa kombatava olmeiga küllastada poeetilise draama. Tema režissuuris, nagu tema iseloomuski, olid tihedalt segunenud peaaegu vastandlikud kvaliteedid. (Usutavasti see tegi temast niisuguse erilise inimese.)

Iga tema etendust ootasid huviga, teades, et uues töös avaneb tema anne veel ühe mulle siiani tundmatu tahuga.

Kõige rohkem rõõmu tegi, et see uus tahk ei varjanud juba tuntuid, vaid vastupidi, rõhutas neid, pani veelgi eredamalt särama.

Alati uus, alati tänapäevane, ei eemaldunud Panso kunagi realistlikust kunstist. Ta tundis inimsüdamet ja inimõistuse väärtust ning oskas vaatajaid erutada, äratada neis kaastunnet inimeste vastu, kelle saatust lavavalan. Inimesed tema lavastustes olid aga alati elavad, keerulised — tõelised.

Panso oli ebatavaliselt leidlik ja mitmekülgne lavastuste lahendamises ja vormistamisvõimega. Ta ei kartnud ei groteski, ei stiliseerimist, ei tinglikkust ega ka naturalismi. Ent kui terav ja omalaadne vorm ka polnud, inimene jäi — tema lavastustes ikka esiplaanile.

Jah, Voldemar Panso oli kahtlemata väljapaistev režissöör. Kuid oma populaarsuse eest Tallinnas ja üldse Eestis ei võlgnenud ta tänu üksnes lavastajategevusele. See populaarsus aga ulatus peaaegu legendaarsete mastaapideni.

Tallinlased on õigustatult uhked oma imetlusväärsele linnale. Neile meeldib näidata selle vaatamisväärsusi, jutustada mitmesuguseid lugusid linna muistetest tornidest ja keskaegsetest majadest. Ja peaaegu niisama uhkelt rääkisid nad linna elusast vaatamisväärsusest — Voldemar Pansost («Oo, Panso!»).

Millest selline tuntus? Oluulist osa etendas televisioon. See suur, elav, alati liikuv inimene ilmus sageli televisiooniekraanile: juhtis mingeid konkursse, jutustas oma reisidest, võttis sõna kõige erinevamate küsimustes. Ja alati oli see huvipakkuv, naeluv, lõbus. Tema isiksus võlus nii elavas suhtlemises kui ka ekraanilt.

Kuid asi ei piirdunud televisiooniga. Erakordselt aktiivne inimesena ja oma linna tulinahelise patrioodina võttis Volli agaralt oma kõigist ühiskondlikest algatustest, olgu siis rahvapidu, spordivõistlus või laulupidu.

Kord viis ta mind vaatama uut lava, mis oli ehitatud laulupidude korraldamiseks maailmises linnaservas. Muide, seda suurepäraselt rajatist on kuidagi ebamugav nimetada «straadiks»: see on tohutu teokarp, mis vabalt mahutab palju suuri koore ja koondor-

VOLDEMAR PANSO EHK MINU FANTASTILINE ÕPILANE

MARIA KNEBEL

kestri. Kuid niisugustele mõõtudele vaatamata tundub ehitist kerge, peaaegu õhuline.

Ma ei jõudnud ringigi vaadata, kui Volli juba sellele lavale ronis ja, ise ühest kohast teise liikudes, hakkas laulma, mingeid kõnesid pidama ja valjusti rääkima. Ta demonstreeris uue estraadi akustilisi väärtusi sellise uhkusega, justkui oleks ta ise selle ehitanud ja tundis lapselikku rõõmu minu vaimustuse üle. Mina aga mõtlesin, et muidugi käis ta siin ehitusel ja oli ka avamisel. Iseloom oli tal säärane, et kunagi ei saanud ta jääda passiivseks pealtvaatajaks. Igast asjast võttis osa, igale poole jätkus tal hinge. Selle pärast teda linnas tunti ja armastatigi.

Jutustan ühest juhtumist, mis oma kurioossusele vaatamata ilmekalt tõendab Panso populaarsust Tallinnas. Ühe küllasõidu ajal elasid hotellis, mille vastas seisis kiosk jalatsite puhastamiseks. Ma käsin seal ja lasksin kingad puhastada.

Ükskord, mind toast leidmata, tuli Volli mulle selle saapapuhastaja juurde järele. Ta astus üle väljaku oma energilise sammuga, ühes käes tort ja teises nelgikimp, vehkides sellega nagu jalutuskeniga. Mind morganud, sulas Volli üleni laia naeratusse, astus kärmesti ligi ja tervitas sellise rõõmuga, nagu poleks me ammu kokku saanud. Saapapuhastaja harjaga käsi peatus õhus. «Kas te tunnete teda?» päris ta minult hämmeldunult. «Ta on minu õpetajanna», ütles Panso.

Pärast seda keeldus saapapuhastaja minu käest raha võtmast. Öeldes, et ta hakkab minu kingi puhastama tasuta.

Jah, Tallinn armastas Pansot, kuid ka Panso armastas kodulinna piiritult. Armastas inimesi. Armastas Kadrioru vana lossi, mille saalis ta näitas etendust «Armas luiskaja». Armastas ja tundis iga tänavat, peaaegu iga maja. Ta juhtis mind vanalinna labürindis ja jutustas igast hoonest nii, nagu oleks ta ise elanud siin tol ammusel ajal,

mil keskaegsed eelkäijad olid need kiviseinad püstitanud. Kuid üllad tunded, mis neil hetkil tema hinge täitsid, ei seganud teda mind narrimast ja oma ootamatute vempudega lõbustamast. Kui me jalutasime Raekoja platsil, näitas ta mulle midagi metallist kaelarihma taolist, mis ahelatega vana raekoja seinale kinnitatud. «Kunagi aheldati neisse kaelarihmadesse vargaid ja truudusetuid naisi, nüüd aga...» Lauset lõpetades hakkas ta toppima oma tormakalt pead algul ühte, siis teise rööngasse... Kohutavast kaelarihmast ulatus välja inimnägu nüüdisaegsete prillidega, täis tagasihoidmatut naeru. Kuid ma teadsin, et samal Raekoja platsil jalutasid tõsine ja keskendunud Panso ja kunstnik Mari-Liis Küla tunde, kaaludes ajaloolise etenduse plaani, mida nad kavatsesid näidata siin, vana Tallinna südames.

Üldse köitis teda idee etenduse lavastamiseks kasutada oma vana linna koloriitset nurgakesi. Ükskord viis ta mu mingi vana maja sise-õuele, kus kunagi oli olnud kindlus ja olid elanud rüütlid. Selles õues olid kivivõlvid ja see nägi välja pidulik ning süge.

«Vaadake, valmis dekoratsioon «Hamleti» «hiirelõksu»-stseeni jaoks», Volli häältest kostis sellist uhkust, nagu oleksid nad Mari-Liisiga ise selle õue välja mõelnud ja ehitanud. Tuli välja, et nad olid tõepoolest kavandanud ja pakkunud välja mõtte lavastada «Hamlet» siin, keskaegses Tallinna kindluses. (Kahjuks seda kavatsust teoks teha ei õnnestunud.)

«Rangelt võttes», ütles Volli, «tuleks iga näidendi lavastada selleks sobivas kohas, niisuguses keskkonnas, mis sellele on orgaaniline.»

Meenub, et kõnelus ja maja vaatamine toimusid teel konservatooriumisse.

Konservatoorium, kus Panso õpetas, asub Toompeal (Volli selgitas mulle, et «Toompea» tähendab tõlkes «Tooma pea» ja jutustas sellega seoses mitu legendi). Ta käis konservatooriumis iga päev ja mitmel korral võttis minu endaga kaasa. Me tõusime kitsaid-kiitsaid tänavaid või puudega palistatud teed mööda. Volli kiirustas reipalt märke, ma jõudsin vaevu järele, tal tuli peatuda, et mulle anda aega hinge tõmmata.

Kuid ühe külaskäigu ajal märkasid nukuks, et nüüd enam ta nii hõlpsasti tõusu ei ületa ja teeb puhkepause mitte ainult minu pärast. Tal oli süda haige ja see andis juba ennast tunda. Ent siis ma muidugi ei arvanud, et mulle on määratud Pansost kauem elada. Ta jäi endiseks Volliks — inimeseks ammendamatu eluarmastuse ja hääbumatu elujõuga. Kellelegi ei tulnud mõttessegi, et lõpp on nii ähvardavalt lähedal.

Kõneldakse, et ka hiljem, juba täiesti haigena, käis ta iga päev konservatooriumis, tõustes vaevaliselt ja aeglaselt Toompea mäkke.

Panso töötas väga palju ja teenis hästi. Isiklikes vajadustes aga oli ta vähenõudlik. Ei pööranud mingit tähelepanu riietusele ega taotlenud mugavusi.

Kord otsustas Volli koos emaga sõita Siberisse vaatama paiku, kus ta oli sündinud. (Tema ema oli noil ammustel aegadel kodune ja nad elasid kusagil Tomski taga.) Otsid rongipileteid. Voldemar rõõmustas kärealt eesseisva reisi üle. Talle meeldis, et reis tuleb pikk, paljude kohtumiste ja muljetega. Meie ühine sõber E. Šamovitš ütles talle, et koos emaga, tollal juba elatanud inimesega, oluks parem sõita pehmes vagunis. Ta oli siiralt imestunud: «Miks? Me oleme maailmamehed, milleks meile pehme vagun?»

(Järgneb)

SUHTUMINE AUTORISSE

Jaan Kaplinski ei selgita päriselt oma arusaamu teatri mõttest ja eesmärkidest, nii jääb ebamääraseks, miks ja mille nimel ta toetab äärmuslike autonomistide ümbertegemisi ja seega ahelreaktsiooni: koos teosega on ju moonutatud autor, näitleja rollilooming ja kriitika. Ja kuidagi ei ole põhjendatud äärmuslike autonomistide võtmeküsimust — teose moonutamise õigustamist. Selle kaitsmisel on sündinud loogikaviga: juba ette on tõena võetud väide, mis tegelikult vajab alles tõestamist (*petitio principii*). Püüan oponendi väitluse aluseks olevaid suhtumisi kokku võtta.

Autori moonutamine on põhjendatud. Kui küsime, kust see suhtumine pärineb, saame vastuseks väite: «Teater on läbi aegade käitunud tekstidega küllalt vabalt. See näib olevat tema loomuses — teater on ja peab olema lakamatuse uuenumises, ju siis peavad muutuma ka tekstid ja suhtumine nendesse.»

Üks ei tulene siin sugugi teisest: väide on paralogismi või sofismina eksitav. Sest teatriuudendamise võib ju kuuluda ka pikkaade tekstide täielik äramängimine, nagu tehti «Peer Gyndiga», mis kaheosalisena esitati eri õhtutel, nii toimisid Petcr Stein Lääne-Berliinis, Patrice Chereau Lyonis ja Adolf Sapiro Riias. Ka Stockholmis oli näidend jagatud kahe õhtu etenduseks. Helsingis oli Ralf Langbacka Ibseni teksti suhtes nii nõudlik, et laskis «Peer Gyndi» lavastuseks teha veelgi täpsema tõlke. Toetades vastassuunda, jätab oponend käsitlemata vajaduse kuidagi korvata autoritektide moonutamisest tekkinud kahjusid mingi modernse teatrimudeli rakendamise, «erilise režii-kunstiga» (teise astmega) ja selleks «väljakoolitatud näitlejatega», nagu mainitud probleemi käsitlesin («Sirbis ja Vasaras» nr. 14).

Eriti klassikat võivat ümber teha. Sest klassika on väga komplitseeritud ja paljutähenduslik, mistõttu autori kontseptsiooni ei pruukivat alati uskuda: seda, kuidas ta ise oma teose ideestikku-probleemistikku seletab. Meile väideldakse: «Autor ei ole enamasti oma teoste parim kriitik ega tõlgendaja. Seetõttu ei tohi näiteks «Tõe ja õiguse» põhikontseptsiooni samastada kontseptsiooniga, mis Tammsaarel endal oma teosest oli.» Teisel arvamusel on Tammsaare uurijad, kes analüüsivad «Tõe ja õigust» autori enda antud sügav-filosoofilise kontseptsiooni järgi. Eelnenud väitlemisest tulenevalt pakutakse lavastajatele ühe võimalusena välja: kujutada tema teost Oru Pearu silmade läbi (!?). See oleks küll «Tõe ja õigus», kui Andres kõrvale jätta! Võiks arvata, et väitleja meelest ei lähe teoses midagi ka siis kaduma, kui näiteks V. Višnevski «Optimistlikku tragöödiat» näha anarhistide Pealiku silmade läbi, sest «isegi need tähendused ja ideed, mis teosele omistab autor ise, ei pruugi praegu olla peamised, kõige targemad ja õigemad». Arutlust jätkatakse raskesti tõestatavate väidetega. Tähtis oleval autori teosest lavastuse lähtekohana võtta tema esitatud küsimused, millele siis «lavastaja võib anda teistsuguseid vastuseid kui autor». Kas siis Tammsaare kirjutas «Tõe ja õiguse» pelgalt küsimustena, millele lavastaja vastab ise oma arusaamise järgi, mis on tõde ja õigus? Olen varem tähelepanu juhtinud, et juubellavastuses «Tõe ja õigus» lastigi advokaat Paralepal lausuda Andrese rahva seas omaks võetud elutarkuse «Tee tööd ja näe vaeva. Siis tuleb armastus» kohta vastus: «Vanamees, kas sa ise usud, mis jama sa suust välja ajad!» (Vastus ei ole Tammsaare tekst.)

MEIE MUUTUV TEATER

VASTUVÄITEID JA TÄPSUSTUSI

ELEM TREIER

Kui lavastaja tõesti tohib selletaolisi Tammsaare väliseid, «teistsuguseid vastuseid» anda, saab igast teisestki teosest üksnes väline kest, Trooja puuhobune, millesse lavastaja võib peita võõraid sõdalasi. Teost Trooja puuhobuseks teha ehk selline teooria tahabki. Ja kui otseselt ei tahagi, siis laseb küll.

Kuna klassika on eriti komplitseeritud ja paljutähenduslik, siis loobutagu ka väljendeist «positiivne» ja «negatiivne tegelane», ütleb polemiseerija. Need terminid on aga konventsionaalsed, mida rahvusvaheliselt kasutatakse tegelaste karakteristikaate ja autorite suhtumiste tähistamiseks. Väitleja järgi on lavastajal õigus oma ümbertegemistes koguni tegelaste karakteristikaat muuta: «Miski ei keela lavastajat näiteks kujutamast Jorh Aadniel Kiirt sümpaatiaga ja Joosep Tootsi antipaatiga.» Kas saab rumalustest keelamisega lahti? Kui arvata nii, et Luts ei teadnud, mis Luts tegi. Järgnevalt selgub, et ka Jaan Kaplinski ei tea, mis Jaan Kaplinski teeb. Ta deklareerib tekstide muutumise õigusteks koguni nii: «Tekstide «moonutamine» pole teatris midagi uut ja imelikku. Sellega tegelesid mitmed meie klassikutele tuttavad dramaturgid nagu Shakespeare! Miski ei võiks meil olla õigus teha Shakespeare'iga sedasama? Või Tammsaare ja Viidaga? Või näiteks Kaplinski-ga?» Selles seltskonnas mainitud Shakespeare kasutas ja sulatas tõesti tolleageid võõraid tekste oma draamadesse.

Iseseisvatesse teostesse, mis on iga kirjastaja normaalse loomeprotsessis avaldunud, poeetiliselt iseseisva teose sünniks mitmesuguste allikate kasutamine ei sarnane moonutamisele. Moonutamine on see, kui keegi teine kellegi teose suvaliselt ümber teeb, ent ei saavuta ning ei taotlegi seejuures uue iseseisva teose sündi. Viimasel juhul on too ümbertegija ennast autorile külge kleepinud, kuid laseb paista, nagu oleks tema poolt ümber tehtud teos jäänud endiselt autoripäraseks. Seda see aga enam ei ole. Ei saa nõustuda oponendi arvamisega: «Arvan, et harjume autonoomse teatri proukidega ka siis, kui müüri-lehtedel olulisi muutusi ei tule.» Vähemalt elavate kirjanike puhul on üleildulisel ja rahvusvahelisel autorikaitsel siin oma sõna öelda: teatavasti ei tohi ilma nende nõusolekuta teoses kuigivõrd muudatusi teha. Peale selle eksisteerib

selline mõiste nagu teatrikul-
tuur. Põhjendada tänaseid üm-
bertegemisi Shakespeare'iga,
on üsna kohmakas väide. Siin
on ühe asemel tõestatud teist,
võitluses on toimunud teesi
äravahetamine (ignoratio
elenchi).

Polemiseerija refleksioonid
autonoomsest teatrist võimal-
davad neid sõnastada selliselt:
teater näib talle vaid siis
uendatud, kui populaarne
teos nii uus, et seda enam
ära ei tunne! Mind on sar-
jatud, et julgusin «Maatra sõ-
jale» ja «Prohvet Maitsvetile»
rajanevast «Rahva sõjast»
Vildest küsida! Pidagu mõned
kriitikud oluliseks üksnes
rahvalaule ja dokumente, ent
kõige kõrval peaks ikkagi ära
tundma Vilde kangelaasi, kui
lavaloo juures figureerib Vil-
de nimi.

(Kui isegi operis, operetis,
balletis, pantomiimis ja nuku-
teatris püütakse tuntuks kange-
laste karaktereid tabada, kuidas
siis sõnalavastusteis nühid
hakata leppima häguse uduko-
gudega. Täpsustan: minu ar-
vust on kirjutatud hoone pi-
duliku avatenduse muljet põh-
jal, mis olid suuresti samalaad-
sed paljudel külastel ja koha-
likel. Aga teater vastutab ise
selle eest, et tal ei olnud Eesti
teatri nii tähtsaks pööraks la-
vustus valmis ja mõnedel on
sellest muljed paranenud alles
hiljem.)

Väitluses on mind püütud
kujutada bukvalismi, tähttä-
heliselt autori täpse lavasta-
mise pooldajana: ometi ei ole
ma kasu ega ühelgi juhul
nõudnud «kirjaniku ja teksti-
de konfutsiaanlikku sakrali-
seerimist», pole püüdnud pii-
rata tõlgendusvõimalusi, kuna
tõlgendusi, mis autorit ümber
ei tee ega pahupidi ei pööra,
on ju palju. Ainult kord on
Jaan Kaplinski minu artikli
tekstist täpne arusaamine:
«Peale teksti on autoril ka
mõte, idee, kontseptsioon.
Näib, et Elem Treier peab
seda tekstist siiski olulise-
maks ja lepiks lavastusega
(nagu Merle Karusoo «Taba-
matu ime»), kus teksti on
kärbitud.» Ei ole tõesti kus-
kil eitanud vajalikke kärpeid,
mis ei muuda autori olemust,
nimelt seda on alati tehtud ja
tehakse ka edaspidi. Kärpi-
mine on ju hoopis midagi
muud. Isegi mõningane teatud
määrat kohandamine autori
idee ja teose olemuse vaimus
on midagi muud, kui polemi-
seerija kaitstud moonutami-
ne. Viimane viib äärmuslikke
autonoomse eneseteostuse ot-
singuil austuse puudumiseni
kirjanike loomingi vastu,
dramaturgia alahindamisele,
ehk koguni otsese kultuuri-
nihilismini. See ei ole aga
kunagi olnud tekstidele toetu-
va teatri mõte ja eesmärk,
mis on alati realiseerunud
loomingulises sümbioosis.

Autorimoonutusliku auto-
noomse teatri praeguse sei-
sundi kaitsjana on väitleja
märkinud: «Arvan küll, et
meie teatralne teater on
saavutanud lühikese ajaga
üllatavalt palju, kuid ilmselt
on ka suuri nurjumisi ja
mõnikord suurt ülbust, millel
puudub kunstiline kate.»
Kahju, et polemiseerija on
siin jälle ebakonkreetne, sest
tsitaadi viimase poole all
mõeldu vajabki väljatoomist,
analüüsi, mitte kaudset kaits-
mist. Tsitaadi viimane pool
ongi praeguses teatrisituat-
sioonis oluline.

(Järgneb)

Ilusad värvid, head laulud,
tantsud, palju emotsioone —
see on üldmulje filmist «Nu-
kitsamees». Nimelt seda nõua-
megi healt lastefilmilt. Ent
filmi loojate taotlused on kül-
lalt suured: laulud lisavad
ideelist tagapõhja, on juttu
kasvatuseprobleemidest, on ar-
vestatud täiskasvanust vaa-
tajat, esiplaanil on headuse ja
kurjuse võitlus. Film ei ole
päril ühtlane, eriti teise poole
omapära tõttu, ning seda on
raske üheselt hinnata.

Kõigepealt seosest Lutsuga.
«Nukitsamees» on kirjaniku õn-
nestunud kunstmuinasjutt, tema
parim spetsiaalselt lastele kirju-
tatud teos. Lutsu paremad teo-
sed on põhitööd ikka realistli-
kud, kuid neil ei puudu ena-
masti ka romantiline alge. Kul-
gi metsaelanikud on tontliku vä-
limusega ning kahtlase pärit-
oluga, on nende teod ja käitumi-
ne tihtiloometse elava
inimese elu. Raamatut esine-
mine ja teine pool ei ole tera-
valt vastandatud. Filmis on
saanud esimesest poolest õudne
tundilugu ning teisest idülliline
maakodu apoteos. Raamat on
realistlik, film romantiline. Raa-
mat on realistliku jutustuse su-
gemetega, film läbinisti muinas-
jutt. Sõnakunsti teoste oluline
muutmine nende ekraniseerimisel
ja lavastamisel on meie praeg-
suses kultuurielus paratamatus
(igauks tahab olla loojal), küsi-
mus on ainult muudatuste moti-
veerituses. Filmis on metsakol-
lid nii hirmsad ja grotesksed, et
lapsed kardavad neid. See, mis
täiskasvanule on naljakas, võib
lapsele olla kohutav. Kõrva jäi
repliik: «Kui kole!» Üks laps pa-
lus seansi ajal, et ema viiks ta
ära koju. Enamik kolme-nelja-
aastasi lapsi tunnistab, et kollid
olid väga hirmsad. Mida väik-
sem laps, seda enam võtab ta
linat toimuvat tõelisuse pähe.
Ning mis raamatus on hirmus,
on ekraanil veelgi hirmsam. Siit

«FILMISUVI '82»

NUKITSAMEHEST, LUTSUST JA LASTEST-VAATAJATEST

on paljud lapsevanemad ja pe-
dagoogidki järeldanud, et film
on halvasti tehtud, lapsi trau-
meeriv. Võib ju olla, et film ei
ole mõeldudki kümneminutilise
multifilmidega harjunud väike-
lastele.

Raamatuga võrreldes on filmis
suurendatud nõiduse osa. Huvit-
av oli ühe lapse repliik, kui
umbrohi tekkis uuesti peenrale
ning puud kargasid hunnikusse
tervete: «Miks ta (vanamoor) ei
lase tal midagi teha?» Lapsed
vist ei suuda kõigega kaasa
minna ja sisse elada nii rohkese
üleloomulikkuse ainesesse. Mõ-
nes kohas oleks vahet tõi-
võinud olla rohkem loomulikkust
elu. Näiteks arusaadavam ja
huvitavamgi oleks, kui siga ise
jooks vee künast paari söömu-
ga. Must kass, must ronk, kõ-
ver iselikkuv kepp — kõikjal
üleloomulikkus jõud. Kahjuks on
välja jäänud ainuke headust
kehastav üleloomulik olend: lin-
nuk, kes lastele teed juhatab
ning Kustiga juttu ajas. Ilmselt
on kõigi muudatuste põhjusi
peamiselt kaks: põnevuse saavu-
tamiseks pandi mängu kõik teh-
nilised võimalused ja võimed,
ning muinasjutt olgu tõeline
muinasjutt, ebaharilik ja selgesti
kurjuse maailmaga. Olgu peale-
gi, ainult ühte kohta tahaks
panna hoiatusmärgi: ettevaatus

tänapäevase täiskasvanute eba-
usuatribuutika suhtes!

Teises pooles näeme idüllil-
list elu Kusti ja Ita kodus.
Siin on kaks liini, mis pide-
valt põimuvad: kõik, mis
juhtub Nukitsamehega, ning
kodune elu ise. Olgu pealegi
idealiseeritud, on see siiski
sümpaatne pilt ühest talust
Eestimaal. Eriti vajalik ja
paljupakkuv on see muidugi
linnalapsele. Ja siiski: kas ei
oleks võimud see kõik olla
veidi tõepärasem ning natu-
rilähedasem? Jääb mulje, et
meie vanas maakodus aina
tantsiti ning pillerkaaritati.
Pidused rõivad ning tohutud
lillepeenrad — aina pühapäev.
Ning siin tulevad kasvatus-
probleemid: metsas, koleda
nõiamoori juures tuli raskesti
tööd teha, siin, kodus, saab
ometi mängida ning puhata.
Kas me ei mõjuta laste ala-
teadvust soovimatus suunas?

Filmi põhiidee on Nukitsa-
mehe ümberkasvamises. Läbi-

nisti halvast poisist saab fil-
mi lõpus teistele vääriline
kaaslane. Oluline on, et ta
muutub armastuse ja headu-
se mõjul. Lutsu järgi tuli
Kustil siiski enne poisile mit-
med korrad valusasti vitsaga
anda, ning alles siis, kui esi-
mene jää oli murtud, hakkas
ka armastus oma mõju aval-
dama. Film on kõigiti kooskõ-
las meie pedagoogika põhimõ-
tetega. On tõsi: head lapsed
kasvavad vitsata. Aga halvad
lapsed? — Nii tahaks küsida.
Miks me vitsa ning armastust
lapse vastu nii teravalt vast-
tandame? Ei tahaks midagi
maha kiskuda sellest, mida
filmis nii mõjuvalt näidatakse
se-laudakse armastuse üm-
berkujundava jõu kohta, —
aga las see vits esialgu jääb
kapinurkale.

Nukitsamehe ümberkasva-
mine kulmineerub sarvenuk-
kide ärasaagimise loos. Vägi-
vallaga ei hävita vägivallad,
viilimisega ei saa lahti sarve-
nukkidest. Need kaovad ära
ise, kui Nukitsamees näeb ja
mõistab inimeste armastust
tema vastu.

Headuse ja kurjuse vaheli-
ne võitlus kõlab filmis kaasa
kogu aeg. Selles mõttes on so-
biv esimene ja teise osa vas-
tandamine. Seda teist, sügava-
mat plaani, mida raamatus
peaegu polegi, kannavad eel-
kõige Juhan Viidingu laulu-
tekstid. Ja usume, et rohkete
emotsioonide toel jõuab mida-
gi sellest ka laste hinge.

ADO ROSENVALD

A sja saabus Itaaliast ta-
gasi RAT «Estonia» so-
list Helvi Raamat. Kogu
möödunud hooaja oli ta NSV
Liidu Kultuuriministeeriumi
lähetusel maailmakuulsas Mi-
lano «La Scala» juures end
täiendamas. Küsitlesime teda:

■ Milline on õppetöö kor-
raldus ja mida see pakub?

«La Scala» juures töötavas
vokalistide täienduskoolis on
lauljatekuste omandajaid
üle maailma. Möödunud hoo-
ajal oli 29 laulja hulgas viis
inimest Nõukogudemaalt (NSV
Liidu Suurest Teatrist, Ulan-
Udest, Voronežist, Tbilisist ja
Tallinnast). Õppimine seal sai
võimalikuks kahe maa kul-
tuurilase vahetuse korras
— itaallaste grupp oli samal
ajal stažeerimas Moskva Suu-
res Teatris. Selline koostöö
on tänuväärne — olin Mi-
lanos nüüd H. Krummi, A.
Kaalu, M. Palmi, L. Anveldi
järel viienda estoonlasena.
Õpinguteks on juba kuju-
nenud omad traditsioonili-
sed vormid — ühe nädala
jooksul on mitme silmapaist-
va kontsertmeisteri juures 9—
10 tundi, siis veel kaks itaalia
keele tundi nädalas ja igal
nädalal oli töö põhiõppejõuga.
Minu õpetaja oli kuulus met-
sopran Giulietta Simionato.
Oluline raskuspunkt jäi koos-
tööle kontsertmeisteriga ja ise-
seisvale tööle: Igal nädalal tu-
li Simionatole midagi uut ette
laulda. See oli nagu aruanne
sellest, mis sa nädalaga tei-
nud oled. Peab ütlen, et see
aeg Giulietta Simionatoga oli
tõepoolest väga sügav. Ta on
erakordne muusik. Oma kooli
ei pidanud ta õigeks mitte
kellelegi peale suruda, ta
märkused puht vokaaltehni-
se külje kohta olid alati ai-
malt nõuandvad. Põhiliseks jäi
muusikalise külje, tõlgenduse
j. m. juhendamine. Varem te-
gin tööd Linda Sauliga, nüüd
on iseseisvumise aeg, tuleb
kõigi nõuannetest isenda
jaoks võtta ratsionaalne tuum,
leida õige tarkusetera. Hinnat-
avad ning austamisväärsed
on sealsed väga laia silmarin-
giga ning pedagoogiliste koge-
mustega kontsertmeisterid, sel-
lised isiksused nagu maestro
Beltrami ja maestro Manto-
vani. Koostöös maestro Belt-
ramiga õppisingi põhiliselt
Verdi «Reekviemi». Ent see
oli läbinisti sündmusterohke

Pärast «Mavra» esietendust «Piccolo Scalias»: Helvi Raamat (vasa-
kult teine) koos Tamara Sinjavskaja, Helga Müller-Molinari ja Ezio
di Cesarega.

TAGASI MILANOST

aeg. Sealne kontserdielu on
väga vilgas, iga nädal pakub
midagi huvitavat.

■ Kas tuli ka ise esineda?

Jah. Palju oli esinemisi väl-
jaspool kooli. Oigupoolest
pakkus kool ise neid võimalu-
si õpilastele pidevalt. Nii esi-
nesime kümnetel kontserti-
del, küsisime samuti kaks kor-
da esinemas Roomas NSV Li-
idu saatkonnas korraldatud
üritustel, samuti meie maa
kaubandusesindustes. Eriti
meeldejääv oli Roomas toimu-
nud pidulik tseremoonia, kus
kuulsale Renato Guttusole an-
ti kätte Rahvaste Sõpruse or-
den.

■ Afisilt on näha, et esi-
nesite ka «La Scala» laval?
Ja vist esimese eestlasena?

Tõepoolest, elu pakub ka
selliseid võimalusi nagu mõ-
nes laulja elule pühendatud
filmis. Kõigile ootamatult tuli
teade, et tšehhi lauljatar hoi-
pestumise tõttu on ohus I.
Stravinski 100. sünniaasta-
päeva pühendatud «Mavra»
esietendus, mis oli ette näh-
tud Arturo Toscanini nime
kandvas «Piccolo Scalias» (see
vähem ooperilava asub «La
Scalaga» ühes majas). Juht-
kond oli mures, kust võtta uut
lauljatar, kes suudaks nii

ruttu rolli selgeks õppida. Nii
tuligi mulle ootamatult ette-
panek laulda Parašut ooperis
«Mavra». Aega jäi kaks ja
pool nädalat. Seegi töö kulges
põhiliselt iseseisvalt, sain ai-
nult neli tundi koos repeti-
toriga ettevalmistuseks («La
Scalas» on nii, et solist tuleb
valmis partiiga). Seejärel
järgnes töö näitejuhiga, siis
paar lavaproovi tuntud lavas-
taja Peter Ustinovi juhatusel
ja oligi kõik. Kohtumine Pe-
ter Ustinoviga rabis — ta kõ-
netas mind eesti keeles. Edasi
juba küll itaalia ja ka vene
keeles meenus ta oma kuna-
gist suvitamist Haapsalu kan-
dis 50 aastat tagasi. «Mavra»
etendus võeti hästi vastu.
Laulsin selles koos Helga Mül-
ler-Molinari (Naabrinaine),
Suure Teatri solisti Tamara
Sinjavskaja (Ema) ja Ezio di
Cesarega (Husaar).

■ Millised on muljed «La
Scala» põhilavast?

Hooaja avaetenduseks oli
Wagneri «Lohengrini» lavas-
tus, ent kogu nähtust jättis
kõige sügavama mulje Verdi
«Othello» Placido Domingoga
peaosas. Ta on erakordne
näitleja, peale selle sageli te-
gev ka dirigendina — kuulsin
linate, kus ta dirigeerib Verdi
«Attilat» ja Beethoveni Ühek-
sandat sümfooniast. Placido

Domingo repertuaar on tohu-
tu — ta repertuaaris on 130
ooperit. Kõneldi, et tema ja
Luciano Pavarotti vahel käibi-
ki pingeline võitlus — kumb
kutsutakse tuleval aastal New
Yorki Metropolitan Opera'sse
esinema Caruso 110. sünni-
aastapäeva puhul; teda pee-
tavad siis nagu Caruso mant-
lipärijaks. «La Scala» ooperi-
publik on omaette nähtus:
kuulsustele ei andestata siin
midagi, ent noortesse suhtu-
takse poolehutiga. Kui Doni-
zetti ooperis «Anna Bolena»
esines kuulus M. Caballé ja
ta ühel etendusel muutis käi-
gult vaid üht kadentsi, oli
publiku reageering vaata et
lausa hävitav. Eriti agressiiv-
sed on rõdul istuvad tuden-
gid, kes tihti peale näpuga
partituuris rida veavad. Mi-
dagi siin muuta ei lubata —
siis tuleb torm. See publik on
nagu väikesed lapsed: kui mi-
dagi tuleb hästi välja, ollakse
lausa lapsikult rõõmsad, või
vastupidi. Mis puutub lavas-
tustesse, siis järgitakse tradit-
siooni. Praegune Donizetti
«Anna Bolena» uuslavastus
olevat täpselt samandoline kui
see, mis loodi Luchino Vis-
conti poolt 1957. aastal, kui
Maria Callas laulis koos Giul-
lietta Simionatoga. Eelnimeta-
tu «Anna Bolena» on väga
mänguline, samas kõrval sai
näha väga staatilist Verdi «Si-
mon Boccanegra» lavastust,
mis mõjub peaaegu kontser-
dina. Et teatrisse oli prii siis-
sepaas, siis vaatasime kõiki
lavastusi korduvalt. Rikas
kontserdielu ja paljud lavas-
tused tippsolistide kaastegev-
usel, see kõik loobki Milanos
laulja jaoks väga vaimse ja
rikastava atmosfääri, mis po-
le vähem oluline kui otsene
õppetöö. Ja muidugi ei saa
Itaalias kuidagi mööda kuns-
tiväärtustest, mille nägemine
annab oma vaimse laengu.
Mulle jättis unustamatu elam-
use Veneetsia.

■ Mis nüüd ees ootab?

Sügisel tuleb teha «Luise
Milleri» nimiosa, mida sai sa-
muti harjutatud. Päril ala-
tuslikuks on muutunud kont-
sertdireptuaar, ehk avaneb
võimalus ka kontserdik. Itaa-
lias viibinuid ootab ees ka
aruanduskontsert Moskvas.

Küsitles ENN KALDA

Nõukogude Liidu ja kogu maailma muusika-avalikkuse keskmeks oli taas Moskva — Herzeni tänav ja Majakovski väljak kihased kolm korda päevas VII Tšaikovski-nim rahvusvahelise konkursi kuulamis*ele rutta-jaist, vene muusika korüfee ausammas Moskva Riikliku Konservatooriumi ees seisis lillesülemeis kahele poole rivistunud kõigi osavõtivate maade lipud, Tšaikovski-nim. saali fassaadi ehtisid pidulikud transparentid. Pinget, põnevust ja väsimust jagus nii võistlejatele, žüriile kui ka publikule — igale omamoodi, ent rõõm oli kõigil ühtmoodi ja ühine: rõõm muusika, noorte talentide ennastületa-vate püüdmiste, kõiki poliitilisi kriise eirava sõpruse üle! Meenutagem vaid väinustunud braavohüüdeid, meeleuid, lõputuid aplause (aga konkur-sist osavõtjat kummardama ei lubatud, teadustaja jätkata ei saanud!) inglastele, orantslas-tele, sakslastele, ameeriklas-tele...

Huvi jaotumist erialade jär-gi võiks uurida sotsioloogid: miks on kõige isüaratavamad pianistid ja vähim kõitvad tšellistid? Pianistide kuula-miste eel täitus Herzeni tänav kahe kvartali ulatuses üle-arustele piletitele loetjaist, Tšaikovski-saali aga võis pääsme lunastada veel pärast

VII RAHVUSVAHELINE TŠAIKOVSKI-NIM.

MULJEID KEELPILLIMÄNGIJATE VÕISTLUSELT

tšellistide esinemise algust; hilinejad leidus ikka, nende tarvis töötas fuajees värvite-ler! Piletite defitsiidile vaata-mata oli kogu eestlaste grupp osanud tungida konservatoor-iumi saali sel õhtul, kui män-gis Kalle Randalu!

Tšaikovski-nim. konkursi populaarsus kasvab kord-kor-ralt, geograafia on laienenud niisuguste eksotiliste maade-ni nagu Indoneesia, Filipiinid, Uus-Meremaa, Egiptus jm. Jõudsat kasvu näitab ka võistkondade suurus. Viulda-jate 46 saabunu (loobus ter-velt neljandik) hulgas oli 10 ameeriklast ja 10 japanlast! Hämmastama pani ameerik-laste ligi paarikümmene tšel-listide võistkond, kellest teise voo-ru pääses küll ainult kuus, võrdluseks: Saksa FV tšellis-tid läksid edasi peaaegu 100-protsendiliselt. Viulidajate sooline tasakaal — 22 neidu ja 24 noormeest — vihhab emantsipatsioonile interpre-teerimiskunstiski, keskmine

iga — 24 aastat — on aga jäänud eelmiste konkursside-ga võrreldes konstantseks. Teist korda Moskvasse tulnud oli nii viulidajate kui ka tšel-listide hulgas kuus, teistel rahvusvahelistel konkurssidel jõudu katsunud aga ronkesti. Nõukogude Liidust oli keel-pillimängijaid sedapuhku ül-latavalt vähe: kummalgi alal kaks.

Nagu reglement ette naeb, pääsevad läbi I voo-ru sõela 25 võimalikult 18 punkti väl-jamänginud, tavakohaselt pi-sust vähem kui pooled võistle-jaist. Seekord siis viulidaja-test 19, tšellistidest 31. Jätnud seljataha mure Paganini kap-riiside, polüfoonilise muusika ja P. Tšaikovski küllalt ris-kantse «Valss Scherzo» pärast, panid viulidajad II voo-ru sa-nuse individuaalsusele. Valda-va enamuse pooll valitud J. Brahmsi I sonaat (üksiku D. Sostakovi, S. Prokofje-vi I ja L. van. Beethoveni III sonaadi kõrval) ja kohustuslik

T. Hrennikovi «Tants» lahen-dati sõltuvalt temperamendist ja kontseptsioonist väga eri-päraselt. Võimed ja maitsed suunasid võistlejaid otsustama sobiva virtuoosse pala, oma rahvusliku heliteose ja Tšai-kovski neljast võimalikust ühe oopuse kasuks. Tšellisti-de oli valikuvõimalusi märk-sa vähem — vaid kahe sonaa-di (S. Prokofjevi Do-mažoor-se või D. Sostakovi re-mi-noorse) ja rahvusteose piires. Programmi kuulus veel F. Schuberti Sonaat a-moll ja ja V. Jaglingi «Süit».

Kõige arvukamalt läks II voo-ru ameeriklastest viulda-jaid, nende hulgas ka VI kon-kursi südameid võitnud Carry MacDermott — tollal vaid 15-a. pikalakaline õbiuke tüdruk, nüüd ülimalt veetlev noor daam, taas konkursi pe-samuna, taas I. numbril loosi-nu! C. MacDermotti siiras ja romantiline suhtlemine muu-sikaga ning tema eeskujulik ansambel õest klaveripartne-

riga jättis unustamatu mulje. Paraku segas kava täiuslikku lõpuleviimist avarii viulitoe-ga... või jäi M. Raveli «Mustlaseks» vajaka jõust ja tehnilisest üleolekust? Andres Jorge Cardenes, 1960. aastal J. Sibeliuse nim. konkursi III preemia võitnud kuulus või-mekate leeri sellelgi jõukatsu-misel. Tugev tehniline baas, fantaasiaküllus, tasakaal tem-peramendi ja talitsetuse vahel tegi nauditavaks kogu prog-rammi. Juba I voo-ru järel räägiti Timothy Bakerist kui andekast interpreedist, kelies organiseeritud muusikaline mõtlemine sobitub artistliku vabadusega. Tõelisi ovatsioone sünnitas C. Saint-Saënsi «Introduktioon ja rondo-capriccioso» peenemaitseisus ja teostuslaimatus, samuti L. van Beethoveni Sonaadi mõt-tetihedus. Kiidusõnad kuulu-vad ka Stephanie Chase'ile J. Brahmsi Sonaadi aktiivse, loo-giliselt areneva kujunduse eest. Laitmatut meisterlikkust

Oma esimese juubelini jõuab 27. juulil mees, kes on kutsu-tud ja seatud juhtima rahva-tantsuliikumist kogu meie va-bariigis. See mees on Eesti NSV Rahvaloomingu ja Kul-tuuritöö Teadusliku Meetodi-kakeskuse koreograafiasektori juhataja Heino Aassalu.

Ligi kolmkümmend aastat on ta hoolitsenud selle eest, et tantsurühmade repertuaar muutuks üha rikkamaks. Tema vahendusel on meieni jõudnud 22 rahva tantsuvara, rohkem kui 100 tantsu kirjel-dused Muide osales ta ka praegu väga otsitud trošüür-sarja «Tutvustame vennasva-bariike» tantsulise osa kokku-seadmisel ja on tänaseni väl-

HEINO AASSALU 50

jaande «Meie Repertuaar» tantsunurga koostajaks.

Töö koreograafiasektoris on tähendanud arvukate kursus-te, seminaride, konsultatsioo-nide korraldamist tantsujuhti-de teadmiste taseme tõstmiseks.

Ent vist kõige rohkem tun-takse Heino Aassalu seoses vabariiklike rahvakunstiõhtu-

te ja tantsupidudega. Mäletan teda juba 1955 aastast nais-rühmade üldjuhina. Selle rüh-maligi esinemisse on ta too-nud palju novaatorlikku Viimastel pidudel on ta olnud pealavastajaks — kunstiliseks juhiks ning kujundanud vaba-riiklikud tantsupeod 1973., 1975. ja 1981. aastal meelde-jäävaks kunstisündmusiks. Tähelepanuväärseks on veel olnud tema lavastatud Nõuko-gude Eesti päevade kontserdid Gruusias, Ukrainas jt. ven-nasvabariikides, aga ka raja taga (Rootsis, Soomes, Inglis-maal, Süürias, Jordaania, Saksa DV-s jm.). Korduvalt on ta tegutsenud vastutusri-kaste kontsertide lavastajana

meie kodumaa pealinnas Moskvast, viimati k. a. juuni Rahvamajandusnäluse Nõu-kogude Liidu moodustamise 60. aastapäeva pidustustel.

Muu hulgas on ta tunduvat rikastanud meie lavarahva-tantsu repertuaari Pärlid tema tantsude seas on «Targa rehealune», «Hiitants», «Klo-pandi» jt.

Omaette peatüki moodustab Heino Aassalu tegevus Tallin-na ja Kaunase muusikateat-rites, meie filharmoonias. Meelde on jäänud tema seatud tantsudega etendused, nagu «Tasuleegid», «Kusagil lõu-nas», «Bajadeer», «Viini ve-ri», «Lõbus lesk», «Estonia» balletisolistid on lülitanud ik-

JOHANNES TAULI RAHVAMUUSIKAALASEST

24. juulil tähistab 60. sünnipäeva teenekas rahvapillimees, rahvakunstiansambli «Torupill» juht Johannes Taul. Juubi-lari aastatepikkust tööd on krooninud mitmed laureaadiitil-lid maataidluse ülevaatustel, esikoht ja laureaadiitil I üle-liidulisel taidlusefestivalil 1977. a., rinnamärk «Kultuuritöö eesriindlane» 1978. a. Samal aastal anti rahvakollektiivi ni-metus tema juhtimisel tegutsevale ansambli. Ent see kõik on vaid asja väline, pidune külq. Johannes Tauli rahvamuusika-alane tegevus on mitmeti huvitav just sisuliselt. Selles on põl-munud folkloor ja taidlus, kohalike rahvamuusikute põlv-kondade kogemused ja väliseeskujud, traditsiooni järjepide-vus ja selle teadlik uuendamistöö. See kõik on teatud mõttes tunnuslik tänapäeva rahvakunsti harrastusele üldse, mistõttu sügavam sissevaade juubilari rahvamuusikaalase tegevuse argipäeva peaks pakkuma laiematki huvi nii teo-reetilises kui ka praktilises mõttes. Allpool avaldame lühen-datult intervjuu, mille helisalvestasime viis aastat tagasi, 1976. a. Kirjandusmuuseumis ning milles küllaltki hästi ilm-nevad juubilari rahvamuusikaharrastuse põhitendentsid ja tagamaad. Ühtlasi aitab see iseloomustada Johannes Tauli kui isiksust, kelles on ühendatud töö ja talent, uurijavaim ja kunstnikunatuur, pedagoogi nõudlikkus ja inimlik tagasi-hoidlikkus, tänu millele on sündinud vabariigi üks omanõ-lisemaid ja kõrgetasemelisemaid taidluskollektiive, kelle osa meie rahvamuusika renessansis on vieldamatu.

Elukutselt on Johannes Taul saksa keele õpetaja. Riidaja koolis on 30 aasta jooksul tulnud õpetada mitmesuguseid muidki aineid, muusika on olnud vaid kõrvalharrastus. Alles nüüd, pensionil olles, on ta täielikult pühendunud rahvamu-sikale. Eesti rahvamuusika on Johannes Tauli vahendusel kõlanud kaugel väljaspool koduvabariiki — Moskvast, Tas-kendis, Dušanbes, Gruusias, Armeenias, Tšehhoslovakkias, Soomes. Koos Ants Tauliga on see jõudnud Ungarisse, Saksa DV-sse, Süüriasse, Sri Lankasse. Pärinud huvi rahvamuusika vastu isalt, on Johannes Taul selle omakorda pärandanud oma lastele, kellest poeg Ants on saanud tema töös peamiseks jätkajaks ja edasiviijaks. Eesti torupilli taassünnis on oma osa neil mõlemal, samuti nagu ka ansambli «Torupill» edus ja saavutustes. Jätkuvalt juubilari õnne ja tervist ning kan-dugu rahvamuusikasade edasi ka tema seitsmele lapse-le!

hus, peo peal, muidu õieti peab ta olema sõrmede vahel. Rahvapillimängijate stiil on juba selle poolest erinev, et õppinud muusikamehed mängivad kuidagi akadeemiliselt, aga rahvapillimeeste mäng on emotsionaalsem. Nad elavad rohkem kaasa, nende mäng on hoogne ja hästi sugestiivne.

■ Aga kuidas teie siis praegu mängite, kas rahva-pillimehe moodi või koolita-tud kombel?

No võiks öelda, et olen ära-rikutud rahvapillimees! Eks ma piüa seda järele teha, mis rahvapillimehed on kunagi teinud.

■ Mis pilli te veel mängi-te peale viiuli?

Nüüd vanemas eas olen ha-kanud torupilli mängima ka.

■ Kas teil siin kohalike torupillimehi ka on olnud ja kas te olete nende mängu kuulnud?

Torupillimängijate poolest on sisemaa üldse vaene olnud ja eriti meie kant. Kõige lähemal elas Abja torupillimees Peeter Sild, kelle mängu ma olen kuulnud. Tema muide valmistas meile ka kunagi ühe torupilli. See oli 1950. aasta-tel. Aga selle mängimisega me ei tulnud toime. Ei saanud pilli lihtsalt häälda. Ja siis see pill seisis mõni aeg rahvama-jas kasutamata, kuni rotid olid tuulekoti ära sõõnud. See oli kahest seapõiest valmista-tud omapärase konstruktsioo-niga. Kuna üks seapõis jääb tuulekoti jaoks natuke väike-seks, siis oli tal vastava muh-vi abil kaks kotti ühte liide-tud. Aga puuosad jäid järele ja kui siis poeg Ants mul suuremaks kasvab ja hakkas neid pille nuputama, siis tema tegi selle pilli korda. Endisest pillist jäi küll järele ainult üks osa, nimelt sõrmiline ja see on meil praegugi roopilli-na kasutusel. Ainna muud osad tegi Ants ise meile järele.

Kuna originaalmaterjali, eriti hülgemagu ei olnud saa-daval, siis ta tegi tuulekoti kummist ja pani riide ümber. Puuosad olid muidugi treitud. Hiljem ta hakkas nuputama, kas ei saaks torupilli kuidagi stabiilemaks teha, et ta pa-remini hääles püsiks ja et kergem mängida oleks. Selles osas on eesti torupillimängija-tel juba varem mõtteid olnud. Näiteks Peeter Pülborg on kunagi sellist mõtet heieta-nud, et peaks ikka lõõtsa ka-sutusele võtma. Ka Juhan Ku-bul oli see mõte ja ta hakkas

valmistamagi lõõtsaga toru-pilli. Aga ta ei jõudnud seda tööd lõpule viia, surm jõudis ette. Muidugi oli nüüd küsi-mus selles, et kuidasmoodi seda lõõtsa ikkagi kasutada. Peeter Pülborg arvas, et pan-na jala alla, jalaga tallata. Ja voolik viia torupilli tuulekotti. Aga see on väga tülikas, siis ei saa ju liikuda. Just see teh-niline külg oli väga raske la-hendada. Aga teatavasti on lõõtsaga torupille mõningatel rahvastel juba ammu kasuta-tud. Siis oligi mul juhus isiklikult näha selliseid toru-pille. Nimelt 1973. a. olin nü-dal aega külas Tšehhimaa kõi-gi kuulsamatel torupillimees-tel Strakonices. Strakonice lin-na ümbruses on torupillimäng praegu veel au sees. Kuigi tšehhid kasutasid varem ka puhutavat torupilli, läksid nad selle sajandi vahetusel ja isegi varem üle põhiliselt lõõtsade-ga torupillide juurde, sel põh-just, et saada stabiilema häälestusega pill, et füüsiliselt kergem mängida oleks ja et torupillimees saaks ise ka oma mängule kaasa laulda. Stra-konices panin just seda tähe-le, kuidas lõõtsa käivitada. Ni-melt lõõts oli paigutatud va-saku käe alla ja vasaku käe küünarnukiga liigutades pan-di see tööle. Siis Ants hak-kaski katsetama ja nii val-miski tal lõõtsaga varustatud torupill, millele ta andis küll-altki efektse välimuse selle-ga, et ta tuulekotiks kasutas kährikkoera nahka. Nii et ta on nagu elus kährikkoer seal kaenlas, teeb häält ja män-

INTERPREETIDE KONKURSS

demonstreeris ta E. Ysaye' «Sonaat-Ballaadi» aromaatses esituses. Viies ameeriklane, Ralph Evans jättis tagasihoidlikuma üldmulje, kuid pani end kuulama P. Hindemithi Sonaadiga.

Harukordne anne ja artistlikkus iseloomustas tsellisti David Hardyt — vahetu, enastunustav muusikas elamine sundis andestama mõned ebatäpsused. Eriti põnev oli tema karakteriteeloomise protsess nüüdismuusikas. Täiesti väljakujunenud üksusena tutvustas end Anthony Ross; nõrke, värvirikka toonikujundusega võlus Alvin McCall, kelle lihtsat schubertlikkust tabanud tõlgitsuslaad oli võluv. 21 eluaastat ei takistanud kanadalast Desmond Hoebigit ilmutamast tugevat kunstnikuisiksust ja omanäolisust eri ajastute muusika vanendamisel.

Jaapanlaste viiuligrupis torakas kumeda toonikujunduse ja tõise loominguilise põlemisega erilist silma Tomoko Kato. Iwao Furusawa kärsi-

tum loomus ja väga närvilik mängulaad sundis kõike tema esituses keskendunult jälgima. Kui poeetiliselt kõlas P. Tšaikovski «Meloodia», kui briljantselt H. Wieniawski «Scherzo-Tarantella»! Nii Aki-ko Tazawa kui ka Yumino Toyoda esinemine andis põhjust hinnata kõrgeks jaapani viiulikooli taset ja noorte kunstnike loomupärasel väljendusvajadust. Tšellistidegi võimekus oli vaieldamatu, nii muusitseeris Taisuke Yamashita väljendusrikkalt ja vaimustas keerukate mänguvõtetege Maiudzumi soolopalas.

Väga meeldis prantslannast viiuldaja Annick Roussin' särav mäng, milles üleoiekuule tehnilistest probleemidest liitus kirglik eneseavaldamis-soov. Bulgaarlanna Elmira Darvarova oli viimistlenud oma möödunud konkursi kava veel neli aastat, kuid jättis märkmikulehel eelmisega peaaegu adekvaatses arvamuse: tugeva kooliga, tõsine, ent vähese fantaasiavaruga viiuldaja. Kaasmaalanna Dora Bračkova muusikaalsus ja hea vormitunne aitas nii J.

Brahmsi Sonaadi kui ka P. Tšaikovski «Mõistkuse» kujundada haaravaiks tervikuks. Ka Ivan Zenaty Tšaikovski-tõlgitus pani publiku kaasa elama, kuid laimatu-sest jäi mõneski kavalõigus puudu.

Sihipärase tšellokäsitusõpetuse ja talentiderohkusega võib kiidelda nii Saksa FV kui ka Prantsusmaa. Georg Fausti suurepärasele, küpse meisterlikkusega säravale mängule ei osanud midagi ette heita; Ulrika Schaferi mai-sekus, sügavalt läbitunnetatud mäng (Prokofjevi Sonaat!) ja stiilne erksus lausa hämmas-tasid. Neile ei andnud palju alla ka Ulrich Böckheleeri ja Christoph Richteri muusiku-karakterid. Kolmest prantsia-sest II voorus jäi mälestus kui tugeva professionaalsusega ja loominguilise siirusega kunst-nikest. Harmoonilise, katke-matu voona liikusid muusika-lised kujundid austerlanna Charlotte Seileri käte vahelt. 21-aastase norralase Truls Otterbeck Mörki mõtlemise sügavust ja laiahaardelisust oli raske millegagi võrrelda!

Nõukogude Liidu esindaja-tele Viktoria Mullova ja Sergei Stadlerile on Tallinna kontserdipublik korduvalt plaksutanud. Jääb vaid kor-rata, et 22-aastane L. Kogani õpilane, nii üleliiduliste kui ka rahvusvaheliste laureaadi-tiitlitelga V. Mullova on era-kordse virtuoslikkuse ja maitsega kõrgema klassi viiul-daja. Tema vaimukalt nõrke Štšedrin ja pimestava tulevär-gina helkleev Paganini tõusid kavas esikohtadele. Kaks aastat noorema, Leningradi Kon-servatooriumi kasvandiku (pe-dagoog B. Gutnikov) S. Stad-leri briljantse sõrmetehnika, varjundikülla tooni ja kindla vormitunde kõrval jäi mõneti väheseks sisendusjõudu — se-da just Brahmsi ja Tšaikovski-kis.

Ka tšellistide biograafiad peegeldavad mitmeid konkur-sivõite — Aleksandr Rudinil isegi Tšaikovski-nimelisel (1978. a. III preemia). Tema terviklikult väljakujunenud kunstnikunatuur, imeline kõ-lataju ja kõitev oskus tõsta kilbile iga kulminatsioon moodustab koos raudse mängu-aparatuuriga alusmüüri, mille-le saab rajada suure tule-viku. Marina Tarassova sti-ihiaks on lüürika, seal ta te-gutseb äärmiselt ekspressiiv-seit, laulab lõpuni iga heli, ammutab tilgatuks iga meloo-dilise lõigu. M. Tarassova esi-

nemisest hoovas suurt andu-must muusitseerimisprotsessile. Mõni sõna II vooru «kõhus-tuslikest paladest. Osa tsük-list, pealkirjaga «Tants», val-mis T. Hrennikovil 1973. a. pühendatuna Igor Oistrakhile, kes esmaesitas teose Pärnus D. Oistrakhi mälestusfestiva-lil. Tšellist V. Jagling, kunagi P. Tšaikovski nim. konkursi laurea-at, tegutseb innukalt ka heliloojana. I ja IV osa soolo-süüdist andsid hoopis mit-me-külgsema võimaluse võistle-jate vaagimiseks kui «Tants», kuid viimasegi lahendusdia-pasoon venis ootamatult laia-ks: ülikirest motoorsusest mängleva vabaduseni, viha-sest asjalikkusest elegantse romantikani.

Konkursi tulemused on tea-da, võidurõõm ja kaotusvalu kaasa elatud, interpreetide uut põlvkonda tundma õpi-tud, värsked mõtteid ja im-pulsse ammutatud, jääb soovi-da ikka võimekamate ja ere-damate talentide tulekut 1986. aastal, ja salaja sedagi, et siis igast neljast brošüürist võiks lugeda mõne eestlase nime.

INES RANNAP

ka ja jälle oma külalisesine-miste kavadesse tema tantsu-loomingut. Praegu abistab ta näiteks teatri balletisolisti Portugali-sõidu ettevalmistami-sel.

Kõigele muule lisaks on ta pidevalt tegutsenud meie ni-mekamate tantsuansamblite tantsujuhina. On Kirovi-nim. näidiskaluri kolhoosi tähelepa-nuvääriava ansambli «Randlane» asutaja ning tänaseni an-sambli kunstiline juht.

Pigistame juubilaril tuge-vasti kätt ning soovime edas-pidiseks tahte ja mõttevõrsku-se soodsat jätkumist!

ULLO TOOMI

TŠAIKOVSKI-NIM. KONKURSI PROTOKOLLIST

P. Tšaikovski nim. VII rah-vusvahelise konkursi VIIUL-DAJATE võistluse võitja-tektsid tulid noored Nõukogude muusikud Viktoria Mullova ja Sergei Stadler. Nad pälvisid esimese preemia ja kuldmeda-li. Teise preemia ja hõbeme-dali sai Tomoko Kato (Jaapan) ning kolmanda preemia ja pronksmedali Andres Jorge Cardenes ja Stephanie Chase (mõlemad USA). Lau-reaadi nimetuse pälvisid sa-muti Annick Roussin (Prant-susmaa) ja Ralph Evans

(USA). Diplomil väärilisteks arvati D. Bračkova ja E. Dar-varova (Bulgaria), C. Mac-Dermott ja T. Baker (USA) ning Ivan Zenaty (Tšehho-slovakkia).

TŠELLISTIDE hulgas võitis esikoha ja kuldmedali Antonio Meneses (Brasiilia), teise preemia ja hõbemedali Aleksandr Rudin (NSVL), kol-manda preemia ja pronksme-dali Georg Faust (SfV). Nel-janda preemia sai M. Taras-

sova, viienda D. Hardy (USA), kuuenda T. O. Mörk (Norra), seitsmenda A. Ross (USA) ja kaheksanda M. Kanka (Tšeh-hoslovakkia). Diplomil pälvisid J. Seiler (Austria), D. Hoebig (Kanada), A. McCall (USA) ja U. Schafer (SfV).

LAULJATE võistlusel tulid kuldseteks laureaatideks Lidia Zabiljasta ja Paata Burtšuladze, teise preemia ja hõbeda said Huraman Kassi-

mov ja Gegam Grigorjan (kõik neli NSVL), kolmanda preemia ja pronksi Dolora-Maria Zagic (USA) ja Vladi-mir Tšernov (NSVL). Neljan-da preemia said E. Ardam (Poola) ja P. Mikulaš (Tšeh-hoslovakkia), viienda S. Stre-zeva ja A. Homeriki (NSVL), kuuenda V. Mirčeva (Bulgaa-ria), M.-P. Mihailescu (Ru-meenia) ja R. Zukowski (Poola).

TEGEVUSEST JA SELLE TAUSTAST

gib. Kähkrikkoera nahk vas-tab suuruselt väga hästi tuu-lekotile. Mandri-Eestis on ju varemgi kasutatud koera- ja kitsenahka torupilli tuulekoti-na. Nii et traditsiooni seisukohalt sobis ka igati.

■ Kuidas te torupilli män-gima õppisite?

Torupilli mängimine on põhiliselt roopilli mängimine. Varemadel aegadel torupilli-mängijad soovitasidki esialgu õppida ära roopill ja siis ha-kata proovima torupilli. Kus või Torupilli-Jusski on seda õelnud. Roopilli on mõnes mõt-tes lihtsam mängida, sest seal puuduvad paljud asjad, mis hiljem torupillimängu juures tulevad, nagu käega surve stabiliseerimine tooniandmisel ja bass. Tooni kõrgus on olnud väga palju õhu survest ja se-da tuleb käega reguleerida. Voolava tooni saamine on kül-laltki komplitseeritud asi. To-rupillitehnikat olen ma spet-siaalselt uurinud, kuid mul ei ole siiani päris õnnestunud rekonstrueerida, kuidas meil Eestis vanad torupillimehed torupilli on mänginud. Siiani on üldiselt valitsenud arva-mine, et torupilli on mängi-tud nii nagu vilepilli: mada-lamatel toonidel on kõik augud kaetud, siis järjest, mida kõr-gemale toon, seda enam auke avatakse, kuni lõpuks kõige kõrgema tooni juures on kõik augud avatud. Aga tundub, et enamik torupillimehi ei ole mitte niimoodi mänginud. Kui tähelepanelikult jälgida nen-de mängu, võib kuulda, et seal esineb ka staccato't. Aga nii-

moodi mängides ei ole võima-lik staccato't saavutada. Tä-hendab, nad on mänginud mingisugust segatehnikat, ni-melt selliselt, et osa auke oli kaetud eelnevalt, ja vastavalt loole, kuidas viis kulges, siis teatud augud avati või kaeti

kinni. See võimaldab ka toru-pillimängus saavutada stac-cato't. Silmapaistvamatel to-rupillimängijatel tundub seal-juures olevat igapäev erinev mängustiil olnud. Ei saagi na-gu üldistada, et vanasti män-giti torupilli nii või naa. See on üks probleem, mis minu arvates vajaks veelgi täienda-vat uurimist. Kahjuks ei ole

meil enam ühtki ehtsat, vana kooliga torupillimängijat, kel-lele saaks lasta kohe seletada või näidata, kuidas seda teh-tud on.

Eesti viimane torupillimän-gija Aleksander Maaker Hiu-maalt suri 1972. a. ja Peeter Sild suri vist küslik 1960. aas-tate paiku. Kolmekümneandel aastatel käis ta veel ülevaa-tustel mängimas. Tallinnas ma temaga kunagi kohtusingi. Hiljem kontakt kadus, aga te-ma valmistatud torupilli läbi on meil see nagu kauemgi pü-sinud.

■ Kust te oma torupilli-repertuaari olete saanud?

Mõned pillilood on koha-peal liikvel olnud torupillilugu-de nime all. Eks nad ole siis mõnelt torupillimängijalt kuulnud. Paljud lood on õpi-tud vanadelt torupillimängija-telt Kirjandusmuuseumi rah-valuuleosakonna heliplaadi-antoloogiate järgi. Osa lugu-sid on ka Kirjandusmuuseumi arast kirjutatud ja noodi järgi õpitud. Ühte Peeter Sil-la lugu ma mäletan ka.

■ Mis pilli te veel mängi-te?

Mõningal määral ka lõõts-pilli, aga suur mängumees ma küll ei ole. Viul on ikka mi-nu põhiline pill ja nüüd ka torupill. Kannelt mõningal määral, aga mängumeheks ei tahaks end lugeda.

■ Kas teie kandis on va-rem ka mitme pilli koosmän-gu tuntud?

Seesama Juhan Kubu män-gis kannelt, suupilli ja trum-

mi korraga. Kandle külge oli kinnitatud suupill ja trummi löi jalaga. Tema naisevend harrastab sellist mängu praegugi. Ansambelis mängiti meie kandis põhiliselt koos kandleid ja viiulit. Mõni saatepill oli ka, nagu kontrabass. Põ-hiline koosseis oli: viisikand-led, viiulid, tuurkannel ja mingi basspill. Niimoodi män-giti, kui mina juba mäletama hakkam, perekondlikel pidudel ja isegi rahvamajas — tantsu-muusika tehti ikka põhiliselt selliste koosseisudega, ka veel 1950. aastatel.

■ Kas olid ka mingid seaded või igauks mängis nii, nagu ise arvas?

Kõik läks kuulmise järgi. Viiulid mängisid piisi, kuid improviseeriti ka teist häält. Saatepillid mängisid tuuridele vastavalt kuulmise järgi järe-le. See oli juba 1944. a., kui hakkasime Salmuga koos män-gima. Tema mängis siis kan-nelt ja mina viiulit. Käisime ka esimesel kunstilise isetege-vuse ülevaatusel 1945. a. ke-vadel. Meid saadeti ülevaatu-sele Puka rahvatantsurühma saatjatena, aga meie mäng äratas miskipärast tähelepanu ja meid saadeti isegi raadios-se mängima.

Alguses muidugi ansambli-mängu kogemused puudusid. Suureks tõukeks sai 1949. a. Tallinnas korraldatud rahva-pillimeeste seminar, kus Eik Toivi, kes oli juba tuntud rahvapillikollektiivide juht, andis näpunäiteid, kuidas võiks rahvapärase koosseisus

kasutada. Sellest alates sai siis rahvapillimäng Riidajas nagu teatud kindla suuna. Ja 1950. aastatel kujunesid koha-peal juba küllaltki elujõulised rahvamuusikakollektiivid, mil-lega ka ülevaatusel päris häid tulemusi saavutasime.

■ Mis ajal teie praegune ansambel on tekkinud?

See on hakanud kujunema 1970. aastate algusest. Põhi-tuumiku moodustab külaka-pell. Et enda palet säilitada, oleme jäänud rohkem nende pillide juurde, mis on teiste poolt vähem kasutamist leid-nud. Samad mehed on tegevad ka lauljatena. Lisaks sellele on naislauljad ja hiljem ole-me samadest osalejatest komp-leteerinud ka rahvatantsu-rühma. Ansambli liikmed on põhiliselt kohalikud kolhoosni-kud ja kooliõpetajad. Mõned käivad mitmekümne kilomeet-ri kauguselt kohal, muuseas ka minu oma lapsed.

■ Ansambli tuumiku vist moodustab teie perekond? Pearaskus lasub ehk meil Antsuga, sest olen nagu vii-sipillide mängijad. Harilikult meie töö toimubki enne kodu: vaatame partiid läbi ja oman-dame omal käel. Ansamblis teevad kaasa veel tütreid Riina ja Sirje.

■ Kust need laulud pärit on, mida te oma ansambliqa laulite?

Olen põhimõtteks võtnud mitte korrata seda, mis on mujal kuulnud ja nähtud. Sel-lepärast on tulnud rahva hul-gas ringi liikuda, et otsida vanu laulikuid, vanu lauljaid ja pillimehi. Niimoodi oleme üs-na mitmed asjad saanud. Ja muidugi on tulnud abi otsida ka Kirjandusmuuseumi rahva-luuleosakonnast.

AUTASUSTAMISI

● Kauaaegse kohusefruu töö eest ja seoses pensioniikka jõudmisega autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presiidium NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi nimel TÕOVETERANI medaliga paljusid pensionäre. RAT «Estonia» said medali Hillar Puhm ja Viivika Vassar; Eesti NSV Riiklikust Kunstmuuseumist Ksenja Kiltman, Jaan Miil, Saima Oolo, Linda Paulus, Elfride Rekka, Jaan Saaliste ja Hilda Tuus; RAT «Vane-muise» Aino Haav ja Maimu Krinal; H. Heidemann nim. Trükkikoja Ingrid Saldre, Asta Sool ja Peeter Sotnik; Tallinna Muusika-koolist Aime Tammpere; Eesti NSV Riiklikust Televi-siooni- ja Raadiokomiteest Arnold Erbsen; RPI «Eesti Tööstusprojektist» Niina Ponomarjova; E. Vilde nim. Tallinna Pedagoogilisest ins-tituudist Endel Isop ja Ki-ma-lina Sogrina; Eesti NSV Riiklikust Kunstiinstituudist Enn Hallik, Edgar Herm, Valentina Iljitševa, Harry Krusement ja

Glafira Murelmäe; RPI «Eesti Projektist» Norton Öunapuu; trükkikoja «Punane Täht» Elin-Annela Nahk, Hilda Püss ja Maria Johanson; Eesti NSV TA Geoloogia Instituudist Aino Pill; Eesti NSV TA Termo-füüsika ja Elektrofüüsika Ins-tituudist Bruno Aru; Eesti NSV Kunstifondist Meeri Ra-tas; Vabariiklikust Raadio ja Televisiooni Saatekeskusest Ju Matsina ja Silvia Subi; ENSV KTM Projekteerimise, Tehnoloogia ja Kujunduse Instituudist Andrian Hra-mov, Astrid-Monika Laev ja Nikolai Sabelnikov; PI «Kommunaalprojektist» Harald Tammi; RPI «Eesti Põllumajandusprojektist» Maria Aav ja Valter Muru-maa; Rakvere Keskraamatukogust Aino Moones ja Vaeke Penjam.

● Eesti NSV Ministrite Nõu-kogu ja Eesti NSV Ametiühin-gute Nõukogu aukirja vääris kauaaegse viljaka töö eest ajakirjanduses ja seoses viie-kümne sünnipäeva aja-

lehe «Nõukogude Õpetaja» toimetaja asetäitja Helgi Roots. ● Seoses kuuekümnenda sünnipäeva ning teenete eest kehakultuuri ja spordi aren-damisel autasustati Tartu Riikliku Ülikooli rektorit professor Arnold Koopi Eesti NSV Spordikomitee tee-netepladiga. ● Eesti NSV Kultuuriminis-teeriumi aukirja pälvistid: — kauaaegse töö eest muu-seumis ja seoses kuuekümnenda sünnipäeva Viljandi Koduloomuuseumi direktor Reinhold Joost; — pikaajalise eeskujuliku töö eest ja seoses kuuekümnenda sünnipäeva RAT «Estonia» butafor-dekoraator Elsa Mändsalu; — kauaaegse kohusefruu töö eest raamatukogus J. Semperi nim. Pärnu Linna Keskraama-tukogu vanemtoimetaja Elki Ojasoo; — kauaaegse tegevuse eest Tudulinna näiteringi juhina Tudulinna Maakultuurimaja näiteringi juht Arnold Hal-ling;

— pikaajalise ja aktiivse osa-lemise eest Tudulinna taidlus-ringide töös Tudulinna Maa-kultuurimaja näiteringi liige Adolf Vass; — kohusefruu töö eest ning seoses viiekümnenda sünni-päeva Pärnu Linna RSN TK kultuuriosakonna pearaama-tupidaja Laine Toomistu. ● Eesti NSV Riikliku Kirjas-tuste, Polügraafia ja Raamatu-kaubanduse Komitee aukirja said: — kauaaegse kohusefruu töö eest ja viiekümnenda sünni-päeva puhul ajalehe «Nõuko-gude Õpetaja» ja ajakirja «Nõukogude Kool» toimetaja asetäitja Helgi Roots; — seoses viiekümnenda sünnipäeva ja kauaaegse ko-husefruu töö eest kirjastuse «Eesti Raamat» eesti klassika ja kirjandusteaduse toimetuse teaduslik toimetaja Endel Priidel; — kauaaegse kohusefruu töö eest ja seoses viiekümnenda sünnipäeva raamatukauplu-se nr. 12 (Kärdlas) vanem-müüja Velja Lõppe.

Ennemeel

ENDEL VINT,

professor, majandusdok-tor, Eesti NSV teeneline agronom, Nõukogude Eesti preemia laureaat. Sai 22. juu-lil 75-aastaseks.

VLADIMIR RAUDEPP,

Eesti NSV teeneline ajakirja-nik. Saab 24. juulil 75-aasta-seks.

BORIS LUKATS,

graafik. Saab 25. juulil 75-aas-taseks.

Evald TOOMS,

Eesti Televisiooni informat-sioonisaadete peatoimetuse peatoimetaja. Sai 21. juulil 50-aastaseks.

OIENDUS

SV nr. 29. 16. juulil ilmunud Sirje Kiini retsensioonis «Koor-matud luule ja mälu» on kor-rektori süü tõttu tekkinud vead. Esimene lause peab algama: «Katrin Väli 1978. a. ilmunud debüütikogu pealkiri oli «Elu-ase»... Teise veeru keskel peab olema lause: «Naen siin taotlust luua luulesõnas elu katkematu lõnga...» K. Väli luuletuse «Siis, kui maailm tuleb minu sisse» 4. rida peab olema «ja ei mänge peeglid minu kujuga». Kolmanda veeru teises lõigus peab lause esimene pool olema: «Näiteks autori kõikumiste kohta loeta-gu kas või luuletust lk. 19, mille esimene osa «Ajagem lapsed hämarast välja» on ilusa soovi, laimatu rütm ja vormiga poeetiline. valgusküllane nägemus...» Samas lõigus on vales-ti tsiteeritud K. Väli luuletuse pealkirja, peab olema «Juba on küsitud tuulelt ja taevast». Kol-manda veeru kolmanda lõigu keskel peab lause algama nii: «Luuletustes võib küll tarvitada ebatavalist süntaksit vms...»

OLI JA ON

● Tartu Riiklikus Ülikoolis tähistati möödunud reedel piduliku aktusega ülikooli rektori prof. Arnold Koopi juubelit. Önnitlema olid tulnud EKP Keskkomitee sekretär Rein Ristlaan, Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja Bruno Saul, ministrid, teadlased jpt. Rein Ristlaan andis juubilarile üle Eesti NSV teenelise teadlase tun-nistuse koos vastava rinnamärkiga, Eesti NSV TA president Karl Rebane aga Teaduste Akadeemia medali ja auaadressi.

● Teenete eest vabariigi rahvamajanduse arendamisel ja seoses Eesti NSV 42. aastapäeva paigutati Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu määrusega vabariiklikule au-tahvile 60 eesrindliku töötaja fotoportreed, sealhulgas RPI «Eesti Maaehitusprojekti» direktori Elmut Kanteri, Tartu Linnamuuseumi direktori Heivi Pulleritsi ja Eesti NSV TA Füüsika Instituudi sektori-juhataja Peeter Saari pildid.

● Raamatu- ja tarbekunstinaütuse avamisega algas 19. juulil Bangladeshis pealinnas Daccas Balti liiduvabariikide kultuurinädal. See leiab aset NSV Liidu moodustamise 60. aastapäevale pühendatud ürituste raames. Kultuurinädalas avas sõprusühingu «Bangladesh-NSVL» president Kabir Choudri.

● Seoses Tallinna Vanalinna EEV 10. tegevusaastaga sai möödu-nud reedel teoks Tallinna päev. See algas teaduslik-praktilise kon-verentsiga, kus pöörati suurt tähelepanu Tallinna vanalinna hoolda-mise ja regenereerimise probleemidele. Vanalinna EEV juhataja Rein Koidu ettekanne puudutas vanalinna kaitsetsooni hooldamist ja säilitamist aastast 1972—1982. Kuulati Kvalifikatsioonitöstmise Instituudi dotsendi Olo Vooglaidi kõnelust linnateadusest jne. Noor-use tänava linnamüüri galeriil oli ülal vanalinnateema'line näitus, Raekotta kontsertaktusele tulnud said näitlejate Mikki Mikiveri ja Heino Mandri vahendusel osa 1535. a. Raekoja asatleidnud kohtu-protsessist Johann von Üxküllil üle.

● Vladivostokis kestab üleliiduline telefilmide festival «Meie nõu-kogude elulaad». Meie vabariiki esindab «Eesti Telefilmi» režissööri Virve Koppeli dokumentaalfilm «Maa keset merd».

● Juuli algul viibisid meie vabariigis üheksa Soome putukatead-last eesotsas Helsingi ülikooli prof. Martin Meinanderiga. Koos Eesti NSV TA entomoloogidega said teoks ühised väliliurimised Lahemaa Rahvusparkis. Külalastid ka Põlva rajooni Akste siipelgaauurimisbaasi. Baeri majas võttis põhjanaabreid vastu akadeemik Harald Haberman.

● Sofias, Rahvusvahelise Teatriinstituudi korraldatud festivalil käisid Ülevenemaalise Teatriühingu delegatsiooniga RAT «Vanemuise» peakunstnik Meeri Säre ja Tallinna Draamateatri näitleja Ain Lutsepp.

● Pärnu Linna Rahvasaadikute Nõukogu 17. koosseisu 1. istung-järk kinnitas Pärnu Linna RSN Täitevkomitee ehitus- ja arhitektuuri-osakonna juhatajaks ning linna peaarhitektiks Kuno Raude, kes viimati töötas ERKI-s arhitektuurieriala õppejõuna.

● Viieendat korda sõitis Mongoolia Rahvavabariiki Eesti NSV TA Zooloogia ja Botaanika Instituudi geobioteemisektori vanemtea-dur Arvi Liiva. Ta võtab paleobotaanika tööhüma koosseisus osa Nõukogude—Mongoolia bioloogiaekspeditsioonist.

● Kihnu saarel pidas juuniku viimastel päevadel oma traditsioo-nilise suvelaagri ELKNO Keskkomitee Noorte Teadlaste ja Spetsia-listide Nõukogu. Kokkutulekul toimunud aastakoosolekul valiti NTSN-i esimeheks Majanduse Instituudi vanemteadur Pear Tang.

● Peipsi ääres korraldas suvelaagri Põlva luuleklubi «Helem». Külalisi oli ka Jõgeva ja Pärnu luuleklubist. Kolme päeva kestel esitasid osavõtjad oma loomingut ning tehti lähemat tutvust leedu kirjandusega. Toimus ka luulevõistlus.

● L. Koidula memoriaalmuuseumis Pärnus kõneles J. H. Rosen-plänter läheneva 200. sünniaastapäeva eel tema keele- ja rahva-luulealasest tegevusest kirjandusiloolane O. Kuningas.

● Joutsa Jõudepäevadeks (Joutsan Joutopäivät) nimetatud rahva-pidustustel Kesk-Soomes käis 8.—13. juulil esinemas Tallinna Haridustöötajate Maja rahvamuusikaansambel «Leegajus». Jõudepäevade eestvedajateks on kohalikud koduloolased ja ürituse põhieesmär-giks on kaduva traditsioonilise talurahvakultuuri väärtuste propa-gaerimine ja tutvustamine. Soome rahvaloomingut esitavad kohali-kud rahvatantsijad, -pillimehed ja -lauljad, kuid tingimata ka üks-kaks külaliskollektiivi. Seekord töid külakosti eestlased. Tulemata jäid kahjuks Austria rahvatantsijad. Jõudepäevade programmi kuul-sid peale folkloorikontsertide «Leegajus» esines neljal korral veel parvepoiste võistlused, vanade käsitööde (lamba pügamisest labakinda kudumisest, paadi ehitamine, tõrva põletamine jne.) näi-tamine, rahvusroogade maitsmine, laad, rahvusvaheline laste joo-nistuste näitus, tantsuõhtud jms.

● Eesti NSV Rahvaloomingu ja Kultuuritöö Teaduslik Metoodika-keskus korraldab Haapsalus 26. juulist 7. augustini täienduseminari rahvamuusikaorkestrite juhtidele. Seminari õppeprogrammis on muusikateooria, orkestreerimine ja dirigeerimine, tutvustatakse et-nograafilisi rahvapäile, toimub praktiline töö orkestriga. Lektorid on U. Veenre, E. Loit, E. Roode, H. Vaabel, A. Nurk.

PRESSIKONVERENTS AJAKIRJANDUSMAJAS

Neljapäeva hommikul kogu-nesid Ajakirjandusmaja saali meie vabariigi pressi esinda-jad, et kohtuda Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevade-le saabunud vennasvabariigi delegatsiooniga ja loominguliste liitude liikmetega ning oma kolleegide ajakirjanikega.

Pressikonverentsi avas EKP Keskkomitee sekretär R. Rist-laan, kes andis sõna Kasahhi NSV Ministrite Nõukogu esi-

mehe asetäitjale S. Zanõbe-kovile. Huviga kuulati infor-matsioonirileast ülevaadet Ka-sahhi NSV majanduse ja kul-tuuri arengust. Sõna said ja vastasid ajakirjanike küsi-mustele Kasahhi NSV kul-tuuriminister Z. Jerkimbekov, Kirjastuskomitee esimees S. Jeleukenov, vennasvabariigi loominguliste liitude esime-hed jt.

V. I. LENINI NIM. TALLINNA KULTUURI- JA SPORDIPALEE

Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevad Eesti NSV-s

Reedel, 23. VII kl. 18 pidulik avakontsert; esmasp., 26. VII kl. 19.30 esineb Kasahhi NSV Riiklik Lauulu- ja Tantsuansam-bel; teisip., 27. VII kl. 19.30 esi-nevad Kasahhi NSV teeneline kunstnik Roza Rõmbajeva ja džässrockansambel «Ara»; nel-jap., 29. VII kl. 18 pidulik lõpp-kontsert. Esinevad Kasahhi NSV ja Eesti NSV kunstimeistrid.

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Reedel, 23. VII kl. 20 «Tark neitsi», kl. 20 «Vanem poeg» (Haapsalu kultuurimajas); laup., 24. VII kl. 20 «Saun»; pühap., 25. VII kl. 20 «Vanem poeg», kl. 17 ja kl. 20 «Tark neitsi» (Viljandi Noortemajas); esmasp., 26. VII kl. 20 «Kes kardab Vir-ginia Woolfi?»; teisip., 27. VII kl. 20 «Draakon», kl. 20 «Meie linnake» (Haapsalu kultuurima-jas); kolmap., 28. VII kl. 20 «Draakon», kl. 20 «Kutse mõ-rale» (Haapsalu kultuurimajas); neljap., 29. VII kl. 20 «Draakon» (Viljandi Noortemajas); reedel, 30. VII kl. 20 «Kõik on läbi», kl. 20 «Draakon» (Viljandi Noorte-majas); laup., 31. VII kl. 20 «Draakon»; pühap., 1. VIII kl. 20 «Kutse mõrval», kl. 20 «Kes paljajalu käib» (Viljandi Noorte-majas).

RAADIOTEATER

Laup., 24. VII kl. 15 I pr. «Emajõe jutustus» (II osa), kuul-demäng L. Vaheri romaani-st; pühap., 25. VII kl. 15 I pr. kuul-demäng noortele «Pingeotsijad»; neljap., 29. VII kl. 19.40 SR

Tänuavaldused

Sügavaim tänu kõigile, kes leidsid aega

ROMULUS TIITUST

tema viimisel teekonnal saata.

Lesk

Sügavaim tänu Eesti NSV Kunstnike Liidule ja kõigile sõpradele, kes abistasid

ALEKSANDER PEEGI

ärasaatmisel viimsele teekon-nale.

Omaksed

Täname südamest Eesti NSV Heliloojate Liitu, Eesti Riiklikku Sümfooniaorkestrit, Pärnu linna kultuuriosakonda ja Laulupeokomisjoni ning kõiki asutusi, sugulasi ja sõpru, kes meie kallist abikaasat, isa ja vanaisa

ARTUR URITAMME

tema viimisel teekonnal saat-sid ja meie leinale kaasa tunnevad.

Omaksed

ROMULUS TIITUS

Eesti NSV kunstnike ja ajakirjanike peret on tabanud valus kaotus. 15. juulil suri Tallinnas 76. eluaastal Eesti NSV teeneline kunstnik Romulus Tiitus, Nõukogude Eesti üks vanimaid ja nimekamaid satiirimeistreid, kelle loominguline tööstaaz ulatub kaugelt üle 50 aasta.

R. Tiitus sündis 5. jaanuaril 1906 Rakveres käsitöölise perekonnas. Karikaturistina asus ta 1927 aastal tööle Tartu «Postimehe» juures ilmuva humoristliku ajakirja «Sädemed» toimetajana. Pärast nõukogude võimu taaskõrgetamist Eestis 1940. aastal töötas ajalehtede «Rahva Hääl» ja «Sirp ja Vasar» kaastöölisena.

1941. aastal areteerisid Saksa okupandid ta süüdistatuna aktiivses propagandas kommunistide kasuks ja heitis kolmeks aastaks fašistlikku koon- dulaagrisse. Pärast Nõukogude Eesti vabastamist fašistlikest anastajatest töötas ta «Ohtulehe» ja ajakirja «Pikker» toimetuses. 1948. aastast kuni elu lõpuni oli R. Tiitus vabakutseline kunstnik.

Omavalitsuse ajal Toslemi varjunime all ilmunud karikatuurid ja pildiseeriad, humoreskid ja följetonid, samuti šaržid kultuuritegelastest on paljude aastate kestel teinud Romulus Tiituse nime laialdaselt tuntuks. Tema sulest on ilmunud ka kunstiprobleeme käsitlevaid artikleid, följetone, vesteid ja lasteraa-

matuid. Ta on koostanud karikatuuri- ja följetonikogumikke.

1965. aastal anti Romulus Tiitusele Eesti NSV teenelise kunstniku aunime- tus.

Romulus Tiituse surmaga kaotas Eesti satiirikunstnike pere ühe oma välja- paistvama esindaja, kuid tema mitme- palgeline loominguline pärand on pü- siva väärtusega.

Eesti NSV Kultuuriministeerium

Eesti NSV Kunstnike Liit

Eesti NSV Ajakirjanike Liit

Ajakirja «Pikker» toimetus

Mees, kes alati naeris

Tutvusin Romulus Tiitusega 1940. aastal, siis kui Eestimaa taaskõrgetati nõukogude võim. Tol ajal loodi mere- meeste ja sadamatöölise uus ühine ametiühing — Eesti NSV Meretrans- portitöölise Ametiühing. Selle ameti- ühingu esimeheks oli R. Tiituse vend Theia Tiitus.

Töötasin siis Theia Tiituse käe all ametiühingu informatorina Uus-Sa- dama tänavas Meremeeste Kodu ruu- mides. Minu üheks ülesandeks oli ameti- ühingu seinalehe «Meretransporditöö- line» tegemine. See oli esimene seinaleht, mida elus tegin. Kogusime infot meremeeste ja sadamatöölise elu ning riikliku laevanduse kohta. Ja siis tek- kis küsimus, kes illustreeriks seda sei- nale pandud ajalehte. Esimeses mõttes natuke aega ja ütles siis: «Aga seda lehte kõlbaks ehk kujundama Romu- lus?»

Mõistagi nõustusin, kuigi ei tundnud teda. Järgnes tutvustamine ja sellest peale sai Romulus Tiitusest mulle inime- ne, keda olen läbi aja sügavalt austanud. Me olime peaaegu eakaaslased, Romulus kaks aastat vanem. Ja jul- gen täna öelda, et see meie seinaleht oli «maailma ilusaim seinaleht». Ro- mulus juba oskas sellele nägu anda! Nõnda, et Meremeeste Kodu teise kor- ruse rõdupealne oli otse nagu sära täis. Ehk mäletavad seda ka mõned vanad merekarud või sadamamehedki...

Sellest ajast oleme palju kordi selt- sis istunud ja mõtteid mölgutanud. Romulus oli kordumatu isiksus. Ta ei

armastanud suurt, lärmakat seltskon- da. Alatas ta muheles millegi üle. Üt- leksin, et ta naeris sisemiselt millegi üle, oli vaimukas, mõnikord isegi satiiriline. Aga seda kõike sordisin all.

Meie kunstis (ju vist ka kirjandus- elus) on Romulus Tiitus küllalt vist vä- heseid, kes on osanud sõna ja pildi nii kokku sulatada, et see võlub. Tema karikatuur naerab inimliku eputamise ja tobe-rumaluse üle nii, et hakkad tema Toslemist isegi armastama... Kui ma kedagi kõrvu seaksin, siis oleksid need mehed Evald Jalak (Eesav Ed- vart Puuslik) ja tema — Romulus Tiit- tus — oma Toslemiga. (Jalaka vestet pakkus pildis välja Redo-Randel.)

Elus peab oskama humorist o'la, et teised sind armastaksid. Romuluse šar- žid on omaette klass. (Igast mehest ei saanudki ta vist sõbraliku šarži teha.)

Romulus Tiitus naeratab minu jaoks ikka veel, kuigi ta silmad on nüüd sul- gunud. Ta naeratus on hea inimese naeratus, kes nõgib, õpetab ja mõis- tab.

Suur teatrimees Stanislavski on öel- nud, et igas inimeses, ka kõige ülbe- mas, on siiski ka midagi head. Ja seda head Romulus nimelt just otsis ja lei- diski, sest muidu oleks liialt kõle maa- ilmas elada. Oleks väga kurb, kui po- leks rõõmu elupäevi õhtuni veeta.

Maestro Romulus Tiitus! Sinu elu- hoiak on meid teinud rikkamaks! Sa oled unustamatu oma tarkade, aiati naervate silmadega!

VOLDEMAR KALJUMÄE

«HELIAAD '82» HAAPSALUS

«Heliaadid» on saanud meie vabariigi «Heli» nimetust kandvate kooride kauniks su- vetraditsiooniks. Alus sellele üritusele pandi 1970. a. Tar- tus. Osavõtavad koore on meie vabariigi paljudest kohtadest. Ka võõrustajaks on kõik koorid järgemööda. Tänavusel «Heliaadil» osalesid H. Pöög- gelmanni nim. Elektrotehnika Tehase rahvakollektiiv «He- litron» (Harald Siak, Madis Reinsoo), AUN Tartu Kultuurihoone rahvakoor «Heli» (Valdur Helm), Kohtla-Järve Kultuuripalee «Oktoober» rah- vakoor «Heli» (Helju Väli, Aime Kiisla), Kehra sovhoosi a/ü klubi rahvakoor «Heli» (Eili ja Tiit Köster), Põltsa- maa kultuurimaja segakoor «Heli» (Heli Martin), Rakke lubjatehase a/ü klubi, Kilti ja Väike-Maarja ühendatud segakoor «Heli» (Arno Ka- semaa), Paistu kultuurimaja segakoor «Heli» (Heli Kahu) ja kommunaaltöötajate a/ü.

Haapsalu segakoor «Heli» (Helga Kariis, Marika Klim- berg).

Naiskooridest: Tõrva kul- tuurimaja naiskoor «Heli» (Aado Kaasik), Haapsalu Autobaasi nr. 6 naiskoor «He- li» (Aasa Ellerhein) ning es- makordselt Hiiumaa naiskoor «Heli» (Aune Ork).

Haapsalu lossipargis toimu- nud suurel kontserdil lauldi nii ühendkooridena kui ka üksikute kollektiivide kaupa. Kavas oli hulgaliselt Mart Saare, aga ka Gustav Erne- saks ning teiste eesti ja nõu- kogude heliloojate laule. Kont- serdi avalauluks on olnud ju- ba aastaid helilooja Raymond Lätte poolt «Heli»-nimelistele kooridele pühendatud laul «Helinad». Nagu kõikidel va- rasematelgi «Heliaadidel», nii ka nüüd osalesid audirigenti- dena prof. Jüri Variste ja Uno Uiga.

MAAJA KUNTU

UUSI RAAMATUID

Альберт Репсон. ЗОЛОТЫМ БУКВАМ ПО БЕЛОМУ МРАМОРУ.

Nõukogude Liidu kangela- tööveteranide tänastest tegu- se, Tallinna aukodaniku Al- bert Repsoni mälestusteraa- Kunstiliselt kujundanud A. Mesikäpp. Kirjastus «Eesti sõjajärgsetest ülesehitustöö Raamat». Trükitud 10 000 aastast, mõtisklus sõja- ja eks. 328 lk Hind 95 kop.

Мухадин Ахметов. SEAL, KUS KAPPAS KANGELASE RATSU.

Jutustus Karatšai-Tšerkessi autonoomsest oblastist.

Sarja «Rännuraamat» kuu- luv teos «Seal, kus kappas kangelase ratsu» pajatab lü- sest ja ühtlasi noo-est maast Karatšai-Tšerkessiast, mis on koduks mitmele rahvale. Rei- sil mõõda ajakirjaniku ja kirjaniku Muhadin Aхметovi kodukanti põimub tänapäev minevikuga, ajalugu omakor- da legendidega, mis on pal- judele Põhja-Kaukaasia rah- vastele ühised, nii nagu on ühine ka nende eesos — nardiepos. Illustreeritud fo- todega. Vene keelest tõlki- nud Matti Piirimaa. Kujun- danud Rudolf Pangsepp. Kir- jastus «Eesti Raamat». Trüki- tud 12 000 eks. 116 lk. Hind 45 kop.

Igor Teterin. KATSUMUS.

1980. aasta publitsistika- võistlusel ergutuspreemia pälvinud olukirjelduste ko- gumik, mille kangelaesteks on peaaegu kõik noortööliised. Nende elukäigu ja töekspida- miste kujunemise kaudu tõe- tatab autor mitmeid eetilisi ja kõlbalisi probleeme, püü- des nille omapoolsete mõ- tiskluste ja hinnangute kau- du ka vastused anda. Vene- keelse käsikirja järgi tõlki- nud V. Talts, kaane kujunda- nud R. Pangsepp. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 2000 eks. 40 lk. Hind 10 kop.

Juta Renzer. KUI POKSIKS PISUT.

Raamatus on antud vee- randada lugu, milles on jut- tu nii vaprust, headusest ja õrnusest kui ka südame- tusest, ükskõiksusest, üleko- husest. Poksimise kogumi- kus ei räägita, küll aga va- jadusest kaitsta noores in- meses headust. Lõpuosas on toodud mõned looksed väi- kevennale-õele / ettelugemi- seks. Raamat keskmisele koo- lileale. Kujundanud Aet Pikk. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 6000 eks. 108 lk. Hind 20 kop.

K. Tsukovski. TELEFON.

Vene nõukogude kirjaniku, joonistanud Henno Käo. Kir- jastus «Eesti Raamat». Trüki- tud 45 000 eks. 16 lk. Hind 10 kop.

ARNOLD VEIMER. Personaalnimestik.

Nimestik sisaldab Eesti NSV TA akadeemiku, majan- dusteadlase ning väljapaist- va partei- ja riigitegelase Arnold Veimeri (1903—1977) eluloo andmeid, majandus- teaduse doktori V. Tarmistu kirjutise A. Veimeri elust ja tegevusest, andmeid tema tööde (aastast 1922—1977), tema toimetatud tööde ja väljaannete (1940—1978) ning tema poolt juhendatud ja oponeeritud väitekirjade ning algklassides. Samuti kä- sitlevad tekstid üldpedago- gilisest ja psühholoogilisest pro- bleemi. Kaas: L. Krusta, E. Viide nim. Tallinna Pedago- gilise Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 52 lk. Hind 10 kop.

TEXTS ON EDUCATION.

Ene Rebase koostatud töö on mõeldud õppevahendiks inglise keelt õppivatele koo- lileelsele pedagoogika ja alg- õpetuse metoodika eriala üliõpilastele. Brošüür sisal- dab kümme õppeteksti, mil- les antakse informatsiooni haridussüsteemi kohta Nõu- kogude Liidus ja inglise keelt kõnelevates riikides, tööst kooliõppes lasteasutustes ning algklassides. Samuti kä- sitlevad tekstid üldpedago- gilisest ja psühholoogilisest pro- bleemi. Kaas: L. Krusta, E. Viide nim. Tallinna Pedago- gilise Instituudi väljaanne. Trükitud 500 eks. 52 lk. Hind 10 kop.

«KEEL JA KIRJANDUS» nr. 7.

Avamaterjaliks on Aristo- telese «Luulekunstist», mille on vanakreeka keelest tõlki- nud ja kommenteerinud Jaan Unt, toimetanud Ain Kaalep. Järgmiseks on antud Matti Leino kirjanek «Laste kee- leline areng ja selle uurimi- ne» (soomekeelsest käsiki- rjast tõlkinud Irja Pärnapuu) ja Toivo Tasa artiklil «Ro- senplänter ja valgustasliiku- mine». Lehekülgedel «Publi- katsioone ja materjale» on avaldatud Leo Anvelt kirja- tükk «J. H. Rosenplänter eestlaste saksastamise vastu» ning kaks kirjaniku ja kunstniku Aleksander Tassa kirja Johannes Aavikule 1909. a. Pariisist. Kommen- teerinud H. Niit. Raamatust on vaatluse all Viivi Luige luulekogu «Rängast rõõmust» (rets. Mati Unt), Villem Gros- si romaan «Ulekoormatud paadis» (Toomas Haug), Aino Undla-Põldmäe uurimuste ja artiklite kogumik «Koidulau- liku valgel» (Heldur Niit) jmt. Ringvaates kirjutab Villem Ernitsa mälestuseks Peeter Olesk. 56 lk. Hind 45 kop.

«KULTUUR JA ELU» nr. 7.

Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevade puhul ütleb numbril avasõnad seekord Kasahhi NSV kultuuriministri asetäitja Kanat Saudabajev. Lehekülgedel «NSVL 60» esi- tab Alma-Ata kultuurikilde Vallo Raun. Edasi on toodud Sergei Issakovi sõnavõtt «Tartu ülikool ja meie maa rahvaste kultuur», Jüri Kuus- kemaia kõnelus «Põltsamaa portselanijastust», Jaan Sar- velt koorifestivali muljeid ris- tikheinahehemaalt (Iiri Vaba- riigi), kirjutükke tantsupeda- googi Heino Aassalu ja Riia- daja muusikamehe Jorannes Tauli tähtpäevaks (kirjutavad vastavalt Ulvi Luht ja Pee- ter Esler) jm. 44 lk. Hind 35 kop.

«EESTI KOMMUNIST» nr. 7.

Avaldab kõigepealt seltsi- mees L. Brežnevi kõne OLKNO XIX kongressil «Hoo- litsus rahva huvide eest on komsumoli auas», ajakirjas «Kommunist» ilmunud artik- li seltsimees L. Brežnevi ra- matu «Leninist ja leninis- mist» ilmunise puhul ja juht- kirja, pühendatud Eestis nõu- kogude võimu taaskõrgetami- se 42. aastapäevale. NSV Liidu moodustamise 60. aas- tapäeva eelset rubriigist loome ajal-dr., prof. Abe Liebmani ja Eesti NSV Tea- duste Akadeemia akadeemi- ku Viktor Maamäe artiklit «Eesti töörahva võitlus ühi- nemise eest NSV Liidu rah- vastega» ja seoses Kasahhi NSV kirjanduse ja kunsti päevadega meie vabariigis intervjuud Kasahhi NSV kul- tuuriministri asetäitja Kanat Saudabajeviga ning NSV Liidu rahvakunstniku Hendrik Krummi ja rahvusvahelise konkursi laureaadi Kalle Randalu muljetekilde kont- serdireisidelt Kasahstani. Le- hekülgedel «Tootlusprogramm ellul» võtavad sõna Viljandi rajooni agrotööstuskoondise esimees Ülo Rahula, Rakvere rajooni E. Viide nim. kolhoos- i parteikomitee sekretär Oie Nappu ja Eesti Maaviljeluse Instituudi laboratooriumi ju- hataja, maj.-kand. Mati Tamm. «Parteitöö praktika» rubrii- gis on antud EKP Tallinna

EESTI NÕUKOGUDE SOT- SIALISTLIKU VABARIIGI SEADUS ATMOSFAARI KAIT- SE KOHTA. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 3000 eks. 20 lk. Hind 5 kop.

Sama. Vene keeles. Tiraaž 1200.

EESTI NÕUKOGUDE SOT- SIALISTLIKU VABARIIGI SEADUS LOOMARIIGI KAIT- SE JA KASUTAMISE KOHTA. Kirjastus «Eesti Raamat». Trükitud 4500 eks. 24 lk. Hind 10 kop.

M. X. Титма. СОЦИАЛЬНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ОРИ- ЕНТАЦИЯ МОЛОДЕЖИ. I, II.

Eesti NSV TA Ajaloo Insti- tuudi väljaanne. Trükitud 500 eks. Kokku 504 lk. Kahe köite hind kokku 1.90 rbl.

X. Мартинсон. ПОИСКИ. ИССЛЕДОВАНИЯ, РАЗРАБОТ- КИ.

Raamatus antakse ülevaa- de keemiateaduse arengust Eesti NSV-s, heidetakse pilk Eesti NSV TA Keemia Insti- tuudi tegevusele NLKP XXIV ja XXVI kongresside vaheli- sel perioodil. Kujundanud D. Paalamäe. Kirjastus «Val- gus». Trükitud 1500 eks. 64 lk. Hind 30 kop.

Rait Maruste. ПСОУХОЛОО- ГИЯ ЕРИТЕАДМИТЕ КАСУ- ТАМИНЕ КРИМИНААЛ-ПРО- СЕССИ. Õppevahend kohtu- psühholoogiast õigusteadus- konna üliõpilastele. Kaas: A. Peegel. TRÜ kriminaalõiguse ja -protsessi kateedri välja- anne. Trükitud 500 eks. 80 lk. Hind 15 kop.

N. Viim. HAMBAPULBI HAIGUSED. Õppevahend arsti- teaduskonna stomatoloogia- osakonna üliõpilastele. Tartu Riikliku Ülikooli väljaanne. Trükitud 500 eks. 96 lk. Hind 15 kop.

Kunnar Allikvee. SÄRITU- SEST FOTOGRAAFIAS. Teine, täiendatud ja oarandatud trükk. Kaane kujundanud E. Tall. Kirjastus «Valgus». Trükitud 18 000 eks. 128 lk. Hind 60 kop.

ESIMESI EESTIKEELSEID ÕPETUSI MESILASTEPIDAMI- SE KOHTA.

Eesti Aialanduse ja Mesin- duse Seltsi suveniir-väljaan- ne esimese eestikeelse me- silastepidamise õpetuste ilmu- mise juubelite tähistamiseks 250. samuti 200 aasta eest Koostanud J. Kerdi, kunsti- lise kujundanud H. Puzanov. Kirjastus «Valgus». Trükitud 1000 eks. 52 lk. Hind 15 kop.

Rasmus Kangrool. DER RATHAUSPLATZ.

Brošüüri Raekoja väljakut ümbritsevast hoonetest on saksa keelde tõlkinud P. Nikkel. Väljaanne sarjast «Tallinna vaatamisväärsusi». Kujundanud Tarmo Tall. fo- tod: Erik Raikula. Kirjastus «Perioodika». 1500 eks. 32 lk. Hind 20 kop.

Sama. Inglise keelde tõlki- nud Liubov Järvekülg. Ti- raaz 1500.

UUSI FILME. I kvartal 1982. Tekst eesti ja vene kee- les. Koostanud H. Horm, kaas: U. Ploomipuu. Filmi- laenutuse ja Reklaami Valit- suse väljaanne. Trükitud 1800 eks. 64 lk. Tasuta.

Linnakomitee organiseerimis- osakonna juhataja Genik Is- raeljani kirjanek «Partei algorganisatsioonid kontrolli- vad». Kriitika veergudel tut- vastavad prof., filos.-dr. Aleksandra Gorjatsova, dots., ajal.-kand. Klara Ililik ja dots., ajal.-kand. Vladimir Parol Moskvas kirjatatud M. Kulitsenko monograafiat «NSV Liidu rahvaste õitseng ja lähenemine». Vene keeles ilmunud olukirjelduste ko- gumik Eestimaa tšekistidest «Kompromissid on välistatud» vaatleb Jaan Sepp. Pealkirja all «Kodukoha loo- duse kaitsel» kirjutab Eesti NSV Looduskaitse Seltsi Mär- jamaa osakonna tegevusest selle esimese, vabariigilise teeneline õpetaja Harri Jõgi- sa- lu. USA eestlaste progressiiv- se ajalehe «Uus Ilm» toime- taja Mihkel Nuka 75 sünni- päeva puhul võtab sõna ajal.-kand. Lembit võime. 48 lk. Hind 25 kop. Ajakirjaga on kaasas brošüür «NLKP Keskkomitee 1982. aasta mai- pleenumi materjale».

Johann Heinrich Rosenplänteri teedrajavat osa eesti keele ja rahvaluule ainestiku kogu ja ning publitsistina on viimastel aastakümnetel üha süvenenult käsitletud mitmed meie juhtivad filoloogid ning folkloristid. Tunnustavalt on märgitud tema estofiilset elutööd, ühtlasi on põhjendatult näidatud tema ajakirja «Beiträge» eesrindlikku rolli valgustussajandi ühiskondlike, teaduslike ning kirjanduslike vaadete levitamisel Balti erikorra umbses õhkkonnas.

Alljärgnevas on taotletud summaarselt vaadelda tema kultuuri- ja hariduslase tegevuse muidki tahke, kusjuures peaarõhk loomulikult langeb Rosenplänteri pedagoogilistele püüdlustele. (Sellessegi lõiku on senini täiendavat valgust heitnud A. Elango, L. Andresen, L. Anvelt ja E. Parek.)

Ajal, mil Tsaari-Venemaa külakoolide võrk oli alles kujunemisejärgus, kirjutas vene pedagoogika klassik K. Ušinski: «Rahvakoolide asutamiseks on vaja kaks tingimust: esiteks on vaja, et rahvas endas tärkaks õppimistarve, ja teiseks on vaja vahendeid selle tekkinud õppimistarbe rahuldamiseks.» Rosenplänteri mitmest sõnavõtust selgub, et ta oli eesti rahva loomupärase õpimis- sügavalt veendunud. Õppimistarbe rahuldamiseks eelduste loomiseks aga astus ta aktiivse teoinimesena praktilisi samme.

1814. aastal asutas Rosenplänter Pärnus Eesti-Koolmeistrite Kooli, mis tegutses kolm aastat. Peale tollal tavaste ainete õpetati selles koolis juba ka geograafiat ja pedagoogika aluseid, ühtlasi anti tegelikku juhust aiatöös ja raamatuköitmisel. Kooli kasvandikest on koolikirjanduse oma nime kultuuriloo jäädvustanud Abram Holter, kes avaldas 1821. aastal lühivärvate Venemaa geograafiast, mida õigusega nimetatakse meie esimeseks maateaduse õpikuks. 1823. aastal li- sandus sellele Hoiteri sulest arvutamise õpik.

RAHVAVALGUSTAJA J. H. ROSENPLÄNTER

(200. sünniaastapäeva puhul 23. juulil)

ke mineviku vastu kõneleb seegi, et Rosenplänter võttis enda hooletaks Suve Jaani jutustuse «Vene süda ja vene hing». 2. trüki keelelise redigeerimise. Juba 1815. a. valmis tal väike vene keele lugemik meie külakoolidele, mis aga ei leidnud kirjastajat.

Rosenplänteri pedagoogika-alane tippsaavutus on eesti keele lugemik gümnaasiumidele, pealkirjaga «Uebungsstücke zum Uebersetzen aus dem Ehstnischen ins Deutsche» («Harjutuspälu eesti keelest saksa keelde tõlkimiseks»), mis ilmus 1818. a. «Beiträge» XI vihikus, kokku 115 pala 174 leheküljel. Selle kaasautoriteks olid ta enda õpilased A. Holter ja A. Jervitson, kusjuures tekstide lõplik redigeerimine langes ilmselt Rosenplänterile. Lugemik oli pühendatud Tartu ülikoo-

* Ilukirjanduses on Sauga kooli ja selle õpetaja kujutatud üks A. Holteri lähisugulasi Elisabeth Aspe romaanis «Ennosaare Ain».

li koolikomisjonile lootuses, et selle 2. trükk võetaks kasutusele õpikuna. Koostaja taotlus oli, et gümnaasiumide õpikavadesse paigutataks nädalas kaks tundi eesti keelt. Paraku osutus need lootused liiga varajasteks.

Sisuliselt oli lugemik koostatud põhimõttel: anda selle kasutajale teatud pilt eesti talurahva eluolust. Alustati talutare üksikasjaliku kirjeldamisega, tutvustati põlluharimise viise ja põllutööriistu, jagati ka mõningat agrotehnilist nõuannet. Lugeja sai kujutuse talupere argi- ja püha-päevast, pikemalt kirjeldati pulmakombeid. Esitati näiteid rahvaluulestki; A. Fr. Knüpferi Kadriinast saadetud «Salme laulu» tõlkis hiljem E. Lönnrot ja paigutas oma «Kanteletari». Eesti vanasõnade lisas toimetaja nende västeid ladina, saksa ja vene keeles. Lugemik pakub veel praegugi huvi oma rohke etnograafilis-folklooristliku ainekuga.

Rosenplänteril oli kavatsus välja anda ka saksakeelset eesti koolidele ja rahvaharidusele pühendatud ajakirja, mille esimese numbri ta 1817. aastal trüki valmis seadis. Tellijate vähesuse tõttu jäi see ilmutamata.

Üldiselt olid Rosenplänteri tegutsemisviisid baltisaksa administratsiooni juhitud väike-linnas kõike muud kui soodsad. Tema aastaid kestnud heitlus Pärnu raega linnas eesti kooli avamiseks jäi tagajärjeta.

Rosenplänteri nimi on seotud ka Pärnuga. 1816–1829 toimunud eestikeelsete teatrienduste-ga, millega esinesid Tallinna

saksa teatri näitlejad. Ühtlasi registreeris ta sel puhul esitatud näidendid oma käsikirjalises bibliograafias «Bibliotheca Es-thonica» koos märkusega, et «Pärmi-Jaagu unenäol» olnud Pärnus suur menu.

See linna eesti koguduse hingekarjane sai hakkama isegi sellise ilmaliku teoga, et laskis oma leiripoistel üles kirjutada rahvasuus liikuvaid muinasjutte. Tulemuseks oli hinnatav kogus eesti muinasjutte varasemaid kirjapanekuid. (Rosenplänter oli muide üldse esimene, kes meie muinasjutte trükkis avaldas.)

Väga väljapaistev oli Rosenplänteri tegevus bibliofiilina (Fr. Puksoo peabki teda esimeseks eesti bibliofiiliksi). Tema eesmärk oli koguda võimalikult täielik kollektsioon eesti kirjavara selle algusest peale. Puuduvate teoste saamiseks pöördus ta «Beiträge» lugejate poole palvega neid talle saata. Nõnda kogunes tema valdusse tõesti ununikume, nende hulgas ka käsikirju. Võlgne tema Rosenplänteri hoolikusele, et meieni on säilinud ta noore kaastöölise Kr. J. Petersoni luuletööd ja mõttepäevik. Rosenplänteri surma järel omandas tema 407 üksusest koosneva trükiste ja käsikirjade kogu Fr. R. Faehmanni algatusel õpetatud Eesti Selts, kelle aulige Rosenplänter oli olnud.

J. H. Rosenplänteri üritatud, teostatud ja ka teostatamata jäänud algatuste kogusumma on sedavõrd mitmekesine ning laiahaardeline, et R. Põldmäe on 1971. aastal vajadust tundnud nimetada teda valgustussajastu suurte entsüklopedistide õpilaseks, mis ongi talle seni osaks saanud iseloomustustest vahest kõige tabavam. Kindlasti aga lisab Fr. R. Kreutzwaldi nimelisel Riiklikul Kirjandusmuuseumil pikemat aega ettevalmistusel olnud J. H. Rosenplänteri ja O. W. Masingu kirjavahetuse mahukas köide üsni tahke mõlema lähedase mõttekaaslasel ütlusliku elutöö hindamiseks. Tänavu, mil Rosenplänteri juubelitähapäeva kõrval möödus ka 150 aastat O. W. Masingu surmast, ongi kohane aeg taas meelde tuletada selle ammu oodatud väljaande peatse ilmumise vajadust.

OSKAR KUNINGAS

1981. a. 25. detsemori «Sirbi ja Vasara» 52. numbris avaldati Malle Salupere sulest huvitav kirjutis ühest esimesest Saksa luuletaja Schillerile pühendatud mälestussambast — Helme mõisa pargis. Kahjuks on see ainulaadne, kaugel luuletaja kodumaalt tookordse Liivimaa kubermangu maile rajatud mälestussammas aegade jooksul salapärasel viisil kadunud. Meile on teadmata nii tema saatust kui ka kunagine täpsem asukoht. Malle Salupere on püüdnud siiski varasemas kirjanduses leiduvate nappide andmete ja samba pildi abil lokaliseerida selle asukohta tänapäeva looduspildis. Jääb loota, et lähemas tulevikus tähistame sellegi koha mõne kas või tagasihoidliku mälestuskiviga.

Lisaks Malle Salupere kirjutusele valgustaksime autori poolt nimetatud Alexander von Rennenkamoffi isikut, kellelt teatavasti pärinebki nii Helme mõisa pargi kui ka selles leiduva mälestussamba kirjeldus. Võib arvata, et samba rajamise mõtte algataja ja püstitaja tollal nii kaunitl kujundatud parki võis olla tookordse Helme mõisa omaniku Elisabeth Dorothea von Rennenkamoffi kõrval ka tema mitmete huvialadega seotud poeg Alexander — Helme pargi kirjelduste autor ise.

Samalt autorilt on ilmunud pisut varem, arvatavasti 1803.—1804. a. reisirakirjandus Riist Helme, kus autor kirjeldab oiukirjelduse kõrval ka tüki-

SCHILLERI MÄLESTUSSAMBAST HELMES

kest mõisa pargist ja ehitustest. Selles kirjutises pole veel sõnakestki Schilleri mälestussambast. Kirjutis on avaldatud 1913. a. Tallinnas Franz Kluge kirjastusel ilmunud Fr. Bienemanni raamatukeses pealkirja all «Aus vergangenen Tagen der «Altliivländischen Erinnerungen». Neue Folge».

Bienemanni lisatud sissejuhatuses dateeritakse Helme sõidu aega 1803.—1804. a. suvele, mil Alexander v. Rennenkampp naasis võõrsilt kodumaile. Bienemann iseloomustab teda kui Saksamaal laialdaselt tuntud isikut, kellel olnud tutvussidemed Goethega ja Saksa filosoofi, kunstiteoreetiku, keeleteadlase, riigitegelase ja kuulsu ülihooli rajaja Wilhelm von Humboldtiga. Nende kodu oli ta oodatud külaline, nii pere-mehe kui ka perenaise Karoline poolt. Viimase kirjad Rennenkamppile avaldas pisut enne Bienemanni raamatukeset ilmumist Münchenis prof. Stauffer. Kirjades leidub küllaltki kiidusõnu Alexandri kohta. Teiste kultuuritegelaste kõrval tundis Alexander ka kujur Chr. Rauchi. On kindel, et Alexander, kes täiendas

oma haridust Saksamaal, puutus seal tihedalt kokku saksa kirjanduse ja luulemaailmaga, mis äratas temas huvi ja austust nende loojate vastu.

Samas Helme kirjelduse sissejuhatuses osas toob Bienemann lühidalt Alexander von Rennenkampp'i eluloo. Ta sündis 1783. a. Helme mõisas. Isa Jakob Johann, kes oli asehaldurkonna ajal 1786. a. Pärnu kreisimarssal, suri 1794. a. Ema Elisabeth Dorothea, sünd. von Anrep, abiellus pärast abikaasa surma 1796. a. maanõunik Moritz Friedrich von Gersdorffiga. Noor Alexander sai algul hariduse kodu, siirdus siis välismaale. Sajandivahetusel oli ta lühikest aega Pärnu maakohu assessor, siis 1810. a. Tsarskoje Seloo lütseumi õpetaja. 1812. a. astus Alexander Vene—Saksa leegioni, olles selle komandeeri-va kindrali adjutandiks ja pärast sõda Oldenburgi printsi adjutandiks. 1803. või 1804. a., kui Alexander naasis võõrsilt kodumaile, sõitis ta

oma venna, Helme mõisa-omaniku Gustavi saatel Riias läbi Liivimaa kaunite paikade Helme, külastades teel oma sugulasi ja tuttavaid. Selle huvitava reisi kohta avaldas ta kirjutise «Umriss aus meinem Skizzenbuch», mis ilmus 1827. a. anonüümselt Hannoveris. Alexander von Rennenkampp suri 1854. a. Helme mõis püsis Rennenkamppide valduses alates 1718. a. kuni 1866. aastani, mil tookordne omanik Gustav von Rennenkampp müüis mõisa Georg von Transehele. Samal ajal ilmunud W. S. Stavenhageni Liivimaa vaadete albumis avaldatud Helmet tutvustavas tekstis kurdetakse, et endised toredad ehitused ja Schilleri mälestusmärk on kadunud. Pargi loojana mainitakse tekstis Elisabeth Dorothea.

Helme kaunist loodust, esmajärjekorras tema rüpes asuvaid orduinimese varemeid on jäädvustanud mitmed kunstnikud. Vanimad neist on teada aastaist 1785—1800. Ter-

ve hulk vaateid pärineb tuntud mineviku-uurijalt Joh. Chr. Brotzelt Riias. Haruldaseks saanud raamatukeses «Livona» avaldatud Helme varemete vaate autoriks peame Brotze joonistusandekat kasupoega E. M. Ulprechti, tema joonistuse on graveerinud I. Ph. Veith. Ulprecht on selle joonistuse nähtavasti kopeerinud oma kasuisa joonisel, sest see leidub Brotze enda käega valmistatuna tema kogudes. Hoopis tundmatu autori tööna tundub aga «Livona» tagaküljel toodud Schilleri samba joonis. Kahtlevat võib küll oletada, et selles on kunstniku ja vaselõikaja, tookordse Tartu ülikooli joonistusõpetaja Karl August Senfi kätt, kellelt pärineb ka «Livonas» avaldatud portreid.

Käesoleva kirjutise autor püüdis Schilleri samba asukohta avastada umbes 1827. a. koostatud nn. marquis Paulucci albumis leiduval W. Tuschi valmistatud Heime plaanil, kuid tagajärjeta. Ehk aitavad edaspidised uurimused meie arhiivides leida lisa seni avastatud materjalidele Schilleri mälestussamba kohta?

UNO HERMANN

Михеке 69796 («Серп и молот»)

«СИРП И ВАСАР»

TOIMETAJA ASETÄITJA E. ANUPÖLD
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: E. ANUPÖLD
(toimetaja asetäitja), V. HERKEL, J. KANGI-LASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, I. TORN, P. UUSMAN, D. VAARANDI.

Toimetuse aadress: 200 001 Tallinn, Pikk t. 40, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 441-416, toimetaja asetäitja — 601-924, vastutav sekretär — 601-703, publitsistika- ja kultuuritöö osakond ning kunstiosakond — 601-905, kirjandusosakond — 442-484, muusikaosakond — 443-311, teatriosakond — 601-246. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Üksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika», Tallinn, Pikk t. 73.

«Серп и вазар» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творчества союз Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Tallinn, ул. Пикк, 73. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükkkoda. Tallinn. Pärnu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 61 500. Tell. nr. 2484

MB-08646

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10